

Idrottens pris

Om idrottens kostnader och medlemskapets betydelse

Idrottens pris

Om idrottens kostnader och medlemskapets
betydelse

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Idrottens pris – Om idrottens kostnader och medlemskapets betydelse ingår i 2014 års uppföljning av statens stöd till idrotten.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.centrumforidrottsforskning.se

© **Centrum för idrottsforskning 2015:2**

Författare: Stefan Wagnsson & Christian Augustsson, Karlstad universitet

Karin Robertsson & Johan Hvenmark, Ersta Sköndal högskola

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch, Johan R Norberg & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, Fix my word

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: TMG Tabergs

ISBN: 978-91-981833-3-7

Förord

Under år 2014 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft regeringens uppdrag att undersöka i vilken utsträckning idrottsrörelsen gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion. CIF skulle särskilt titta på vilka kriterier som ligger till grund för idrottsrörelsens beslut om nivån på medlems- och träningsavgifter.

Rapporten *Idrottens pris* ingår i detta uppföljningsuppdrag. Rapporten består av två studier vilka båda handlar om idrottens kostnader och de kommersialiseringstrender som kunnat skönjas inom barn- och ungdomsidrotten under senare år.

Stefan Wagnsson och Christian Augustsson vid Karlstad universitet har undersökt hur föräldrar till idrottsaktiva barn ser på kommersialiserad barn- och ungdomsidrott. Karin Robertsson och Johan Hvenmark vid Ersta Sköndal högskola har studerat hur företrädare för idrottsföreningar tänker och resonerar i frågor rörande kostnader, medlemskap och ideellt engagemang.

Resultatet av CIF:s uppföljning sammanfattas i huvudrapporten *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2014*.

Trevlig läsning

Per Nilsson

ordförande i Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Två studier om idrottens pris	7
--	----------

Idrottsföräldrars syn på den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten... 9 <i>Av Stefan Wagnsson & Christian Augustsson</i>	
--	--

Inledning.....	10
----------------	----

Resultat	21
----------------	----

Sammanfattande reflektioner	55
-----------------------------------	----

Referenser	64
------------------	----

Varför ska man vara medlem?	69
<i>Av Karin Robertsson & Johan Hvenmark</i>	

Inledning.....	70
----------------	----

Resultat från intervjuer med idrottsföreträdare.....	82
--	----

Sammanfattande slutsatser	106
---------------------------------	-----

Referenser	111
------------------	-----

Två studier om idrottens pris

”För förr låg en Kalles Kaviar tredagarscup tidigt på sommaren, utanför högsäsong. Men nu har det blivit en femdagarscup under högsäsong. Vi konstaterade snart, att bara för min familj skulle det kosta oss tiotusen att åka med en son.” (Idrottsförälder)

Under senare år har kostnaderna inom barn- och ungdomsidrotten blivit ett alltmer omtalat ämne. Bakgrunden ska delvis sökas i en oro för att landets idrottsföreningar successivt höjt sina medlems- och träningsavgifter med följderna att alla unga inte längre har råd att vara med. Till detta kommer att den traditionella föreningsidrotten fått konkurrens av idrottsverksamheter i kommersiell regi. De nya företagen erbjuder allt från prova på-verksamhet för de minsta till breda idrottsläger och individuella spelarutbildningar på hög teknisk nivå. Denna trend har även upptagits av många idrottsföreningar med följderna att dagens unga visserligen har ett ökat utbud av idrottsliga valmöjligheter att välja mellan – men endast under förutsättning att deras familjer har råd att betala.

I denna rapport presenteras två nya studier om idrottens kostnader. I det första bidraget undersöker Stefan Wagnsson och Christian Augustsson vid Karlstad universitet hur föräldrar till idrottsaktiva barn resonerar och förhåller sig till en ökad kommersialisering av barn- och ungdomsidrotten. I den andra studien analyserar Karin Robertsson och Johan Hvenmark vid Ersta Sköndal högskola hur idrottsföreningars representanter tänker i frågor rörande kostnader, medlemskap och ideellt engagemang.

De två studierna bildar en helhet. Även om de närmar sig frågan om idrottens kostnader från olika utgångspunkter, så skapar de en påfallande samstämmig bild av hur landets klubbar och idrottsföräldrar möter de nya kommersialisering- och professionaliseringstrenderna i barn- och ungdomsidrotten. Å ena sidan framkommer att föreningsidrottens ideal och principer alltjämt har en stark ställning. Båda parter talar sig varma för en föreningsverksamhet baserad på öppenhet, medlemsinflytande, frånvaro av vinstintresse och låga avgifter. Å andra sidan upplever de samtidigt ett starkt marknadsstryck. Idrottsföräldrarna beskriver en utveckling där höjda kostnader uppstått i takt med att cup- och träningsavgifter höjts och nymodigheter som ”camps” och ”idrottsakademier” blivit allt vanligare.

För idrottsföreningarna bottnar marknadsstrycket på motsvarande sätt i upplevda krav att bedriva en alltmer professionaliserad och kundorienterad verksamhet. Effekten blir en uppskruvad kommersialiseringsspiral där den traditionella föreningens ideella verksamhet i allt högre grad ersätts av marknadsmässiga lösningar och – som en konsekvens – även höjda kostnader.

Både idrottsföräldrar och föreningsrepresentanter beskriver det rådande marknadsstrycket som en sorts oundviklig samhällsprocess och ett uttryck av tidsandan. Med ett sådant synsätt bortser de emellertid från att de själva är aktörer och därmed delaktiga i att skapa de förändringar som marknadsstrycket ger för svensk idrottsrörelse. Kanske är det därför mer rimligt att betrakta rådande kommersialiseringstrender som en sorts skiljeväg? Den avgörande frågan blir därmed vilken väg som svensk föreningsidrott kommer att välja. Blir valet att möta det ökade marknadsstrycket genom att klubbar och förbund själva utvecklar företagslika strategier och synsätt? Eller blir vägvalet att snarare markera folkrörelsetraditionens kärnvärden av öppenhet, medlemsinflytande och ideellt engagemang? Eller finns det kanske en tredje väg där traditionella föreningsideal kan förenas med ett nytt kommersialiserat idrottslandskap?

Båda undersökningarna har tillkommit inom ramen för Centrum för idrottsforskningens uppföljning av statens stöd till idrotten 2014.

Johan R Norberg

utredare, Centrum för idrottsforskning

Idrottsföräldrars syn på den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten

Av Stefan Wagnsson & Christian Augustsson, Karlstad universitet

Inledning

Idrott har sedan länge attraherat en stor del av våra barn och ungdomar. Sedan mitten av 1980-talet är drygt 60 procent av alla barn och ungdomar regelbundet aktiva i någon eller några idrottsföreningar.¹ På senare år har dock en nedåtgående trend kunnat noteras, där aktivitetsnivån mätt i LOK-stödsberättigande sammankomster, visat sig minska med cirka sju procent sedan 2008.² Samtidigt som den ideellt baserade föreningsidrotten har börjat tappa mark, har andra alternativa former av idrottsaktiviteter börjat växa fram och fått en alltmer framträdande roll. Inte sällan med kommersiella, vinstdrivande motiv som främsta drivkraft (till exempel Sweden Sport Academy, Knatteskutt, olika gym- och fitnesscenter). För att barn och ungdomar ska kunna delta i dessa aktiviteter krävs att föräldrarna är välvilligt inställda till denna nya typ av verksamhet, och också anser att den ekonomiska insatsen motsvarar de förväntningar som föräldrarna själva och barnen har på verksamheten.

I nuläget vet vi alldeles för lite om och på vilka grunder föräldrarna är med och tar beslut om barnens deltagande i dessa olika former av idrottsaktiviteter. Hur resonerar man exempelvis om de ekonomiska aspekterna, och hur ser man på ledarnas kompetenser inom de olika verksamheterna? Skiljer sig föräldrarnas syn åt gällande vilka grundläggande värderingar som anses dominera i föreningsidrott jämfört med kommersialiserad idrott och hur ser föräldrar på det ideella engagemanget i förhållande till den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten?

Den kommersialiserade barnidrottens framväxt

I och med amatörreglernas avskaffande år 1967 lades grunden för den kommersialiserade barnidrottens (KI) framväxt i Sverige. Under 1990-talet skedde en hel del förändringar i samhället (avregleringar, nedskärningar och ökad privatisering) som bland annat ledde till att kommersialiseringen av idrotten gick in i en fördjupad fas.³ Det blev nu accepterat att ta betalt för idrottsrelaterade varor och

¹ Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö. En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling.*

² Norberg, J. R. (2014). *Statens stöd till idrotten.*

³ Peterson, T. (2005). *Idrottens professionaliserings- och kommersialiseringprocesser.*

tjänster på ett helt annat sätt än förut. I samma veva har den traditionella, organiserade barn- och ungdomsidrottens (TI) sin starkaste tillväxtperiod (slutet av 1960-talet till mitten av 1980-talet).⁴ En väsentlig faktor som bidrog till dess utveckling var när möjligheten att söka statliga bidrag ändrades till att gälla ungdomar ned till tolv år, och senare även barn ned till sju år.⁵ När flera kommuner dessutom valde att bidra med ekonomiskt stöd till samma målgrupp, ökade föreningarnas vilja ytterligare att knyta till sig en allt yngre målgrupp. Idrottens kommersialisering har sedan dess skjutit fart. Därigenom också framväxten av idrottsrelaterade företag, som bland annat erbjuder varor och tjänster till idrottande barn och ungdomar.⁶

Föräldrarnas ökade engagemang

I takt med barnens ökade deltagande i föreningsidrotten började även föräldrarna ta större plats i verksamheten. Från att på sin höjd ha nöjt sig med att vara åskådare började allt fler engagera sig som ledare, styrelseledamöter, tränare, funktionärer med mera.⁷ Tidigare hade barnen oftast fått rätta sig efter föräldrarnas principer och åtaganden; nu blir barnens föreningsidrottande i stället något som familjer samlas omkring, som man i allt högre grad själva vill vara med och engagera sig i och ha inflytande över. Att engagemanget är omfattande bekräftas i en studie från början av 2000-talet⁸, där närmare 80 procent av de tillfrågade föräldrarna uppgav att de på något sätt engagerar sig i barnens idrottsförening.

Denna förändring av föräldraengagemanget inom barn- och ungdomsidrotten kan till viss del förstås i ljuset av de politiska förändringar som skedde under senare delen av 1900-talet. Under denna period sker en omvandling av den politiska styrningen, där den tidigare centrala styrningen ersätts av en mer decentraliserad och liberalt styrande statsmakt, som framhåller medborgarnas rätt att själva välja inriktning och styra över sina liv.⁹ Som en följd av denna omvandling sker en

⁴ Engström, L. M. (2004). "Barns och ungdomars idrottsvanor i förändring". I *Svensk idrottsforskning*, nr. 4:10–15.

⁵ Patriksson, G. (1987). *Idrottens barn*.

⁶ Wirén Åkesson, J. (2014). *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och på arbetsmarknaden*.

⁷ Patriksson, G. (1987).

⁸ Patriksson, G. & Wagnsson, S. (2004). *Föräldraengagemang i barns idrottsföreningar*.

⁹ Gleichmann, L. (2004). *Föräldraskap mellan styrning och samhällsomvandling: En studie av syn på föräldrar och relation mellan familj och samhälle under perioden 1957–1997*.

gradvis förskjutning av ansvaret för barnuppfostran – från att vara ett samhälls-uppdrag, till att nu mer vara ett ansvar som till stor del vilar på föräldrarna.

Synen på föräldrarollen förändras alltså under denna period. Den tidigare föreställningen om inkompetenta och osäkra föräldrar ersätts av en tankefigur som framställer dem som ytterst kompetenta medborgare, som kan ta ansvar för sina handlingar och sina barns fostran. Gleichmann liknar föräldrarna med kunder på en marknad, i hög grad ”lämnade åt sitt öde” att göra rätt val bland de sociala välfärdstjänster eller lokala nätverksstöd som finns att tillgå.¹⁰ Framför allt handlar det rätta valet om att välja en hälsosam livsstil för sig själv och sina barn, vilket på sikt även blir gynnsamt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. En ökad spridning av kunskap, ofta förmedlad i populariserad form via medierna, har också höjt föräldrarnas kunskapsnivå. Detta gör att man oftast är medveten om vilka val som behövs göras för att barnen ska utvecklas på bästa sätt. Krav och förväntningar skapas då också från andra i omgivningen, men även på sig själv att man som förälder ska klara av att göra de rätta valen. Barnens fostran ses därför ofta som ett projekt för föräldrarna att försöka ro i land.

Samtidigt som synen på föräldraskapet förändras sker även en förändring i inställning till barnen i motsvarande riktning, där barn betraktas mer som självständiga individer som är med och påverkar sin omgivning.¹¹ Detta har i sin tur inneburit en ökad individualitet och valfrihet för hela familjen. Med detta i åtanke kan man förstå att föräldraskap i allmänhet och idrottsföräldraskap i synnerhet hamnat under lupp sedan början av 2000-talet och diskuterats flitigt både inom svensk idrottsforskning och i medierna.^{12,13,14} I denna kontext har bland annat begrepp som ”curlingförälder” och ”helikopterföräldrar” vuxit fram och livligt debatterats. I korthet kan sägas att dessa föräldrastilar går ut på att barnens väg fram i livet ”sopas” och ”övervakas” för att de ska slippa möta motstånd och problem.

I dagens diskussioner gällande barn och barndom finns tecken och tankar som pekar mot att barndomen kan betraktas som en investering för framtiden och hur

¹⁰ Gleichmann, L. (2004).

¹¹ Qvortrup, J. (2005). *Studies in Modern Childhood: Society, Agency and Culture*.

¹² Augustsson, C. (2007). *Unga idrottares upplevelser av föräldrapress*.

¹³ Eliasson, I. (2009). *I skilda idrottsvärldar: Barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll*.

¹⁴ Hougaard, B. (2004). *Curlingföräldrar och servicebarn: En handbok i barnuppfostran*.

föräldern är den som ”förhandlar” om och med barnen. Detta synsätt kan ses som ett uttryck för hur föräldern bär på en dold förväntan att barnet ska nå ett resultatmål i framtiden. En del i detta har säkert den professionaliseringsprocess vi kunnat följa inom idrotten sedan tidigt 1990-tal, det vill säga drömmen om att bli proffs i sin idrott är inte bara barns utan också föräldrars.¹⁵ Därmed utvecklar sig barnets aktiviteter till att även bli intressant utifrån vad de kan prestera i framtiden.¹⁶

Idrott som marknadskraft

Det är i ovanstående sammanhang vi kan sätta in barnens och föräldrarnas ökade involvering och engagemang i barn- och ungdomsidrotten. Såväl den ideella som den kommersialiserade idrotten kan där ses som aktörer på en marknad av varor och tjänster som blir speciellt intressant och lockande för föräldrarna att låta sina barn ta del av. Detta framför allt med tanke på den allmänt positiva betydelse som föräldrarna tillskriver idrotten som fostrande och hälsosam arena.^{17,18}

Det är också mot denna bakgrund vi kan få en förståelse för den kommersialiserade idrottens intåg och utbredning. Här finns en tydlig målgrupp som är mån om att fullfölja sitt uppdrag att fostra sina barn till att bli hälsosamma och sköt-samma samhällsmedborgare, vilka i framtiden ska klara av att prestera väl på en alltmer krävande arbetsmarknad. Här finns även en tydligt specificerad tjänst i form av idrotten, som rätt bedriven har potential att leverera många av de effekter som eftersöks av föräldrarna. Det handlar alltså om en marknadsyttrelse, där barnens välmående och framgångar inte bara blir ett mått på om samhället har lyckats i sina ambitioner, utan även på om föräldrarna lyckats i sitt föräldraskap.

Olika former av kommersialiserad idrott

Norberg och Redelius lyfter fram och belyser två olika former av marknadsanpassad barn- och ungdomsidrott. Dels en mer tydlig kommersialiserad idrott

¹⁵ Augustsson, C. (2007).

¹⁶ Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologiska facetter*.

¹⁷ Karp, S. (2000). *Barn, föräldrar och idrott: En intervjustudie om fostran inom fotboll och golf*.

¹⁸ Wagnsson, S. (2009).

*Barn- och ungdomsidrott i kommersiell regi, dels en mer gråzonbetonad Medlem eller kund i föreningens barnverksamhet?*¹⁹

Den första formen omfattas av verksamheter som drivs av privata företag (till exempel Sweden Sport Academy) som bland annat har specialinriktat sig på att anordna idrottsläger inom en rad olika idrotter under skolloven. I vissa fall sker detta i samarbete med etablerade och erkända "idrottsstjärnor" (till exempel Wislander Camp, North West Summer Camp). Det finns också exempel på företag som på motsvarande sätt har specialiserat sig på att anordna läger för ungdomar utomlands (till exempel basketlägret Campus La Marina, fotbollsläger med RCD Espanyol). För att kunna delta på dessa läger krävs att vårdnadshavarna betalar en ansevärd summa pengar, där exempelvis en veckas läger på Stadium Sports Camp kostar 2 995 kronor per barn och i Sweden Sport Academys regi, beroende på idrott, mellan 3 095 och 4 995 kronor per barn.

Vad som utlovas av ett deltagande på lägren handlar inte enbart om att utveckla barnens kunskaper inom den specifika idrotten, utan här framhålls även de fostrande aspekterna. På Sweden Sport Academys webbplats uttrycker man sig exempelvis så här, angående sina ambitioner:

Med Sweden Sport Academy's läger vill vi skapa en idrottsupplevelse där deltagaren på ett bra sätt får ny kunskap inom sin idrott. Detta sker under ledning av välutbildade och erfarna idrottsledare. Som deltagare kommer du också att få lära dig att mycket inom idrotten och i övriga livet handlar om att ta eget ansvar. (www.swedensportacademy.com)

Ett annat exempel utgör verksamheten Knatteskutt, som enligt webbplatsen (www.knatteskutt.se) riktar sig till yngre barn (3–7 år), med syftet att låta barnen få prova på och få upp ögonen för en eller flera idrottsaktiviteter. Knatteskutt vill även inspirera till en händelserik och aktiv fritid, samt under lekfulla former utveckla barnens motorik och koordination.

Det som uttrycks på företagens webbplatser är i stort detsamma som vi kan finna i idrottens policydokument *Idrotten vill*²⁰, det vill säga en förhoppning om att idrotten ska bidra till att fostra och påverka barnens och ungdomarnas personliga

¹⁹ Norberg, J. R. & Redelius, K. (2012). "Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet*.

²⁰ Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill*.

utveckling i positiv bemärkelse. Detta är också något som ligger i linje med föräldrarnas uppfostringsideal.²¹

De kommersiella organisationerna tycks dock vara medvetna om den utmanande ställning man antar i förhållande till den mer traditionella, frivillig baserade idrotten, då man är noga med att betona att verksamheten främst ska ses som ett komplement till den ideella idrotten. Samtidigt pekar Norberg och Redelius på att de kommersiella alternativen delvis har utformats som kritik mot den alltför tävlings- och prestationsinriktade föreningsidrotten.²² Underförstått menar företagen att man tillhandahåller ett mer sunt och kravlöst alternativ och därmed uppfyller ett behov som inte kan tillgodoses på samma sätt inom den traditionella idrotten.

Vad gäller den andra formen består den av en kombination av traditionell och kommersialiserad idrott, där det i huvudsak är idrottsföreningarna själva som står bakom och arrangerar olika kommersiella verksamheter. Genom att granska fem stora fotbollsföreningar i Storstockholm (AIK, Boo, Brommapojkarna, Djurgården och Boo FF)²³ ger Norberg och Redelius exempel på hur denna hybridform kan ta sig uttryck.²⁴ Några föreningar erbjuder exempelvis läger/camps på skolloven, där man som kvalitetssäkring skriver fram att man använder sig av ledare kopplade till föreningens fotbollsakademi.²⁵ I regel vänder man sig till samtliga fotbollsspelande barn och ungdomar i en viss ålder och inte bara till det egna lagets medlemmar, vilket väsentligt ökar möjligheterna att attrahera spelare och därmed även öka inkomsterna.

I en av dessa föreningar erbjuds extra träningar under ledning av ”utbildade och erfarna instruktörer” mot betalning.²⁶ Fokus läggs framför allt på individens utveckling i den specifika idrottsgrenen, i det här fallet fotboll. Här kan man alltså hyra en tränare som tar hand om och ser till att varje spelare får ”maximal uppmärksamhet” under 60–75 minuter. Priset för detta varierar beroende på om

²¹ Gleichmann, L. (2004).

²² Norberg, J. R. m.fl. (2012).

²³ En sökning på andra etablerade fotbollsföreningars webbplatser (t.ex. IFK Göteborg, Malmö FF) ger en liknande bild av denna form av kommersialiserad idrott.

²⁴ Norberg, J. R. m.fl. (2012).

²⁵ En form av föreningsdriven skola som syftar till att utveckla spelarens individuella kvaliteter och inte sällan även få denna att anamma ett visst spelsystem.

²⁶ Se exempelvis Brommapojkarna (2015).

träningen riktar sig till enskilda spelare (950 kr/tillfälle) eller hela lag (1 100 kr/tillfälle).²⁷ Även i detta fall blir det tydligt att det kostar en hel del om man vill låta sina barn ta del av ett erbjudande av denna typ.

Nedslag på andra föreningars webbplatser runt om i landet visar att denna form av kommersialiserad barn- och ungdomsidrott verkar ha fått fäste och är ett tämligen utbrett fenomen, åtminstone bland våra största lagidrotter (fotboll, innebandy, handboll, ishockey och basket). Det förekommer också exempel där föreningar på mindre orter (till exempel Degerfors och Kristinehamn) har anammat något av de beskrivna koncepten, vilket visar att det inte enbart är ett storstadsfenomen.

Med de presenterade formerna av kommersialiserad barn- och ungdomsidrott som grund ställer sig Norberg och Redelius frågande till hur upptäckten att det går att ta betalt för att organisera idrottsaktiviteter kommer att påverka den traditionella barn- och ungdomsverksamheten på sikt.²⁸ Kommer nyrekryteringen av medlemmar att minska? Kommer det att ske en utslagning av idrottande barn vars föräldrar inte har råd att betala de avgiftsbelagda aktiviteterna? Är ledare inom den traditionella idrotten beredda att jobba ideellt medan andra ledare får betalt? Utan att kunna ge direkta svar på dessa frågor hyser Norberg och Redelius²⁹ en farhåga om att en fortsatt utbredning av den kommersialiserade idrotten så småningom kommer att underminera den traditionella barn- och ungdomsidrotten. Underförstått menar man att en sådan expansion i förlängningen kan sätta käpparna i hjulet för ungas fostran och anammandet av en hälsosam livsstil. Därtill menar de att även den för samhället så viktiga demokratifostran hotas.

Det är till synes många frågor som söker svar, där det i nuläget råder stor brist på undersökningar som mer specifikt behandlar den kommersialiserade barn- och ungdomsidrottens utveckling och dess möjliga konsekvenser. Som ett led i denna kunskapsutveckling fick vi i uppdrag av Centrum för idrottsforskning (CIF) att undersöka föräldrarnas syn på den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten. Anledningen till valet av perspektiv grundar sig på den betydelsefulla roll föräldrarna har för barnens val av fritidsaktiviteter. Detta dels genom den starka

²⁷ Vidare står det att läsa på webbplatsen att fem tillfällen kostar 4 500 kr och att priset för fler än fem tillfällen bestäms enligt överenskommelse.

²⁸ Norberg, J.R. m.fl. (2012).

²⁹ Norberg, J.R. m.fl. (2012).

påverkan dessa har på sina barn när det gäller att börja idrotta, dels då det krävs en hel del engagemang, tid och ibland stora ekonomiska resurser från föräldrarnas sida för att barnen ska ges möjlighet att idrotta.^{30,31,32}

Syftet med uppdraget

Det huvudsakliga syftet med föreliggande uppdrag är att undersöka ett urval av idrottsföräldrars syn på olika idrottsverksamheter, främst den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten, och deras tankar och funderingar runt valmöjligheter för barnens idrottsaktiviteter på fritiden.

Undersökningens upplägg

Undersökningen riktar sig mot föräldrar vars barn har deltagit i den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten. Underlaget för studien samlades in med hjälp av så kallade halvstrukturerade fokusgruppsintervjuer samt via enkäter. Att genomföra fokusgruppsintervjuer enligt denna metod innebär att man låter en grupp individer samtala och diskutera ett bestämt tema under ledning av en moderator. Syftet är att fånga in deras uppfattningar, attityder och värderingar kopplade till ett visst problemområde.³³ Med detta tillvägagångssätt kan man som forskare gå på djupet för att få en god inblick i, och större förståelse för, vilka processer som ligger till grund för föräldrarnas syn och eventuella inverkan på barnens idrottande i olika verksamheter.

En annan fördel med dessa fokusgruppsintervjuer är att de ger forskaren möjlighet att studera hur ett samtal mellan olika personer utvecklas och hur synen kring ett fenomen växer fram i relation till andra.³⁴ Med andra ord kan intervjuerna ge en bild av de samtal som försiggår föräldrar emellan, kopplade till den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten. Med utgångspunkt i svaren från fokusgruppsintervjuerna utformades en enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ. Tillvägagångssättet medför att man även kan skissera en mer generell

³⁰ Augustsson, C. (2007).

³¹ Patriksson, G. (1995). "Scientific Review: Part II". I I. Vuori m.fl. (Red.), *The Significance of Sport for Society: Health, Socialization, Economy*.

³² Wagnsson, S. (2009).

³³ Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*.

³⁴ Wibeck, V. (2010).

bild av föräldrarnas åsikter och värderingar kopplade till olika former av den kommersiella barn- och ungdomsidrotten.

Urval

För att kunna fånga in ett så etablerat, omfattande och variationsrikt utbud som möjligt av kommersialiserad idrott, sökte vi oss främst till ett storstadsområde (fyra fokusgruppsintervjuer). Därtill valdes även idrottsmiljöer i en mellanstor stad (fyra fokusgruppsintervjuer varav en pilotintervju) och en småstad (en fokusgruppsintervju) ut för att även kunna beskriva och öka förståelsen för hur kommersialiserad idrott upplevs av föräldrar på mindre orter.

Urvalet av svarande till fokusgruppintervjuerna skedde dels strategiskt, där grupperna valdes ut med utgångspunkt i att deras barn hade deltagit i någon eller några av följande former av kommersialiserad idrott:

- 1) Campverksamhet (till exempel Stadium Sports Camp, Sweden Sport Academy)
- 2) Campverksamhet utomlands
- 3) Idrott där man betalar separat terminsavgift (till exempel Knatteskutt, dansstudio)
- 4) Extra träning mot betalning (till exempel extra teknikträning)
- 5) Läger som arrangeras av föreningar under lov (till exempel fotbollsskola)

dels använde vi oss av ett så kallat snöbollsurval, där några av de tidigare utvalda deltagarna uppmanades att ta kontakt med ytterligare personer vars barn deltagit i någon av ovanstående former av kommersialiserad idrott.³⁵ Därefter kontaktade vi dem som givit sitt medgivande till att ställa upp.

Antalet fokusgruppsintervjuer fick styras av i vilken grad mättnad hade uppnåtts. Med andra ord avslutades datainsamlingen när intervjuerna inte tillförde någon mer avgörande kunskap.³⁶ Totalt genomfördes nio fokusgruppsintervjuer.³⁷ Sam-

³⁵ Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*.

³⁶ Kvale, S. m.fl. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

³⁷ En pilotintervju genomfördes innan de planerade fokusgruppsintervjuer startade. Då den slutliga intervjuguiden i stort påminde om den ursprungliga, samt tack vare att flera intressanta och relevanta aspekter behandlades, så beslutade vi att även inkludera denna intervju i våra analyser.

manlagt ingick 48 föräldrar i undersökningen, varav 22 män och 26 kvinnor i åldrarna 30–55 år.

Vad gäller urvalet av svarande till enkätundersökningen baserades detta på en kombination av stratifierat urval och möjlighetsurval och bestod av föräldrar boendes i storstad, mellanstor stad och småstad, vars barn (5–15 år) deltagit i de tidigare beskrivna formerna av kommersialiserad idrott. Föräldrarna valdes strategiskt med ambitionen att uppfylla följande kriterier: jämn fördelning av mödrar och fäder, med jämn fördelning av barn mellan flickor och pojkar samt i ålderskategorierna 5–9 år, 10–12 år och 13–15 år.

Genomförande

Genom att söka på olika webbplatser som tillhör organisationer och idrottsföreningar som bedrivit någon/några nämnda former av kommersialiserad idrott, erhöles kontaktuppgifter till berörda tränare och ledare samt uppgifter om när läger, träningar och matcher skulle hållas.³⁸ I de flesta fall tog vi sedan kontakt med föräldrarna direkt på plats och frågade dem om de ville delta i undersökningen. I de fall där det inte fanns tillräckligt med föräldrar närvarande (minst fyra stycken) eller när någon inte hade möjlighet att delta, ombads de att ta kontakt med övriga föräldrar i gruppen för att fråga om deltagande i fokusgruppsintervjun. I något fall fick vi även hjälp av berörd tränare, som vidarebefordrade vår förfrågan till föräldrarna.

I samband med mötena med föräldrarna bestämdes tid och plats för fokusgruppsintervjuerna, vilka i de flesta fallen genomfördes veckan efter vårt möte. Platsen för genomförandet av intervjuerna varierade och de skedde antingen i ett närliggande och avskilt konferensrum eller klubbhus, en cafeteria eller i ett omklädningsrum under tiden som barnen tränade. Två intervjuer genomfördes också i ett enskilt rum på Karlstads universitet. Intervjuerna pågick i genomsnitt i 57 minuter (från 42 till 72) och transkriberades ordagrant, för att sedan analyseras med hjälp av programmet NVivo³⁹ med innehållsanalys som analytisk utgångspunkt.⁴⁰

³⁸ Se t.ex. www.stadiumsportscamp.se; www.swedensportacademy.com respektive www.laget.se; www.idrottonline.se.

³⁹ NVivo är ett dataprogram som hjälper forskaren att sortera och ordna det ofta omfattande textmaterialet, vilket underlättar det omfattande arbetet med denna typ av kvalitativa analyser.

⁴⁰ Kvale, m.fl. (2009).

Enkätsvaren samlades dels in på plats i samband med barnens träningar och matcher, dels med hjälp av en likadan webbaserad enkät (konstruerad i enkätverktyget Survey & Report). Den senare versionen gick ut via mail till föräldrar vars barn deltagit i någon form av campverksamhet under det senaste året. Innan enkäten sändes/delades ut pilottestades den i tre omgångar, för att säkerställa att frågorna gick att förstå och var relevanta utifrån vårt syfte. Totalt samlades 367 enkäter in, men då det visade sig att 98 av de svarande föräldrarna, trots urvalskriterierna, inte hade några barn som deltagit i någon kommersiell idrott uteslöts dessa för vidare analyser. Följaktligen ingick svar från 269 föräldrar i våra analyser. I de analyser där vi specifikt frågade om likheter och skillnader mellan KI (kommersialiserad idrott) och TI (traditionell idrott) sorterades de bort, som svarat att de inte haft barn i båda dessa verksamheter (32 personer).

Etiska aspekter

Uppdraget genomfördes på ett sådant sätt att alla steg utgick från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer och förhållningssätt gällande: informerat samtycke, frivillighet, anonymitet, konfidentialitet, nyttjandekrav, transparens och delaktighet.^{41,42}

⁴¹ Wibeck, V. (2010).

⁴² Vetenskapsrådet. (2015).

Resultat

Resultaten från denna undersökning bygger alltså dels på analyser av nio fokusgruppsintervjuer, dels på datamaterial som samlats in med hjälp av enkäter. För att läsaren lättare ska kunna sätta fokusgruppsdiskussionerna i ett sammanhang inleds resultatdelen med en kort beskrivning av sammansättningen i respektive grupp uppdelad på ortstorlek, kön, ålder och former av kommersialiserad idrott (KI). I anslutning till detta beskriver vi även sammansättningen av föräldragruppen kopplad till enkätundersökningen, för att på så vis kunna ge en bild av den målgrupp som föräldragruppen är tänkt att representera. Därefter redovisas de resultat som behandlar undersökningens centrala frågor. Genomgående kommer resultaten från intervjuerna att integreras med resultat från enkätundersökningen, där de mest relevanta och belysande svaren presenteras i form av blockcitat. Varje block inleds med en siffra inom klammer, för att förtydliga vilken fokusgrupp citaten härrör från. Moderatorns frågor representeras av förkortningen Ip (Intervjuperson), medan kvinnorna i respektive fokusgrupp representeras av bokstaven K och männen av ett M. Varje bokstav följs av en siffra för att särskilja föräldrar av samma kön.

Beskrivning av fokusgrupperna

Fokusgrupp 1: Pilotintervju. Mellanstor stad. Två kvinnor (40–45 år). Campverksamhet. Extra träningar mot betalning. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 2: Mindre ort. Fyra män (35–50 år) och fem kvinnor (30–45 år). Campverksamhet i Sverige och utomlands. Läger under lov tillsammans med utländska föreningar (Liverpool och Sunderland). ”Selected Camp” (utvalda spelare som bjuds in mot en avgift). Extrema avgifter (höga medlems- och träningsavgifter).

Fokusgrupp 3: Mellanstor stad. Två män (40–55 år) och tre kvinnor (40–50 år). Campverksamhet. ”Selected Camp”. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 4: Mellanstor stad. Två män (35–50 år) och tre kvinnor (30–45 år). Idrott där man betalar separat terminsavgift. Extrema avgifter.

Fokusgrupp 5: Storstad. Fyra män (40–55 år) och tre kvinnor (35–45 år). Campverksamhet i Sverige och utomlands. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 6: Storstad. Fyra män (35–45 år) och två kvinnor (35–45 år). Campverksamhet. Extra träningar mot betalning. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 7: Storstad. Tre män (40–55 år) och två kvinnor (40–45 år). Campverksamhet. Extrema avgifter. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 8: Storstad. En man (50 år) och tre kvinnor (35–45 år). Campverksamhet. Extra träningar mot betalning. Extrema avgifter. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Fokusgrupp 9: Mellanstor stad. Två män (45–50 år) och tre kvinnor (40–45 år). Campverksamhet. Extra träningar mot betalning. ”Selected Camp”. Läger som arrangeras av föreningar under lov.

Beskrivning av enkätgruppen

Könsfördelningen bland föräldrarna (n=269) var relativt jämn, med en svag överrepresentation av män/fäder (52 procent). Åldrarna hos de som besvarade enkäten varierar mellan 26 och 62 år med en medelålder på 43 år.

Majoriteten av de svarande (57 procent) var föräldrar till två idrottsaktiva barn. I övrigt var 28 procent föräldrar till ett idrottsaktivt barn och 16 procent till tre eller fler idrottsaktiva barn. Barnen var aktiva i 30 olika idrottsgrenar. De fem vanligaste var fotboll (28 procent), handboll (15 procent), innebandy (14 procent), ishockey (8 procent) och ridsport (3 procent). Könsfördelningen bland barnen var någorlunda jämn (55 procent pojkar och 45 procent flickor), med en medelålder på 11 år.

Största andelen föräldrar (58 procent) har eftergymnasial utbildning i form av antingen högskole- eller universitetsutbildning, medan 37 procent hade gymnasial utbildning som högsta avslutade utbildning. Vidare hade 3 procent grund-/yrkesskola och 2 procent folkhögskola som högsta utbildning. Utbildningsnivån hos föräldrarna i denna undersökning var alltså avsevärt högre än riksgenom-

snittet (34 procent med eftergymnasial utbildning).⁴³ En stor andel av föräldrarna (46 procent) uppgav att hushållets sammanlagda inkomst per månad före skatt uppgick till 51 000–80 000 kr, och ytterligare 15 procent 81 000 kr eller mer. Sammantaget tyder detta på att deltagarna i enkätundersökningen tillhör en socioekonomiskt stark grupp.

I kommande redovisning har vi valt att inte presentera några resultat uppdelade på kön, då endast marginella skillnader kunde upptäckas.

Traditionell föreningsidrott

För att ge en bild av vilken syn föräldrarna har på den kommersialiserade idrotten, behöver vi först ta del av deras upplevelser och erfarenheter av den traditionella idrotten. Genom att ställa föräldrars syn på TI och KI mot varandra kan vi på ett bättre sätt tydliggöra hur synen skiljer sig åt.

Den positiva föreningsidrotten

Vilka för- och nackdelar ser man då med den traditionella föreningsidrotten? Liksom tidigare forskning visat ser föräldrarna i allmänhet väldigt positivt på den traditionella barn- och ungdomsidrotten.^{44,45,46} Det som särskilt kommer till uttryck i deras svar är hur de upplever att barnen har roligt i idrottsmiljön:

[9] Ip: Ni pratade lite om vad idrotten ger, men varför ser ni främst att era barn ska idrotta?

K3: För att de vill det själva.

M1: För att ha roligt.

K2: Det är ju min sons största intresse, han vill helst göra ännu mer i idrott. Men det finns det ju inte riktigt tid till.

Utöver detta framkommer det hur stor betydelse man tillskriver idrottens fostrande roll, det vill säga föräldrarna uttrycker en stark tro på att idrotten har en

⁴³ Högskoleverket (2012). *Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2012*.

⁴⁴ Eliasson, I. (2009).

⁴⁵ Karp, S. (2000).

⁴⁶ Karp, S. (2004). *Den goda barnidrotten: Föräldrar om barns idrott*.

positiv inverkan på barnen, samt bidrar med erfarenheter som de kan ha nytta av senare i livet:

[7] K1: Det breddar verkligen liksom, nätet av bekantskap. I andra klasser och ...

K2: Ja, och så tror jag att de kommer ifrån ... Det märker man ju att X säger att det är tjejer i klassen som har börjat röka och så. Hon säger ju det ... att det går inte för jag tränar, så hon förstår ju själv. Det tar ändå väldigt mycket kraft och tid att hålla på.

M1: Sen tänker jag oavsett vad man håller på med för idrott så, det kan ju komma en period då man inte håller på med någonting naturligtvis, men man kommer liksom tillbaka till det på ett eller annat sätt. Om du inte har med dig det från barndomen så tror jag att det är väldigt svårt att ta det steget när du blir äldre, att komma i gång. Det kan vara nåt helt annat naturligtvis.

...

[6] Ip: Vad hoppas man att hockeyn här leder till då?

M4: Hålla sig borta från stan. Det är faktiskt mitt syfte i alla fall.

Andra positiva aspekter som framkom med den traditionella idrotten var att barnens idrottande tycks skapa en plattform för god social gemenskap även bland föräldrarna:

[9] K1: Jag satt här och funderade på ... Vad vore alternativet om de inte höll på? Jag skulle ju ha jättemycket mera tid, men jag vet inte om jag skulle tycka det var så kul. Jag tycker det är kul. Jag tycker också att det är kul att de är aktiva. Jag får ju se ställen som jag aldrig skulle ha sett annars. Jag får träffa andra föräldrar som jag har skitkul ihop med. Så det bidrar ju inte bara till att de får bra tränade kroppar och mår bra i sin fysik, jag får också träffa andra människor.

[7] K1: Jag tycker det bästa är gemenskapen och att ha tre barn som spelar i ett område där vi bor, och så lär man känna kanske tio föräldrar i varje. Umgänget ... du umgås inte med alla men du hälsar på folk och

man ses på matcher och träningarna. Man lär känna väldigt mycket folk i området och för barnens vidkommande, lära känna andra barn i olika åldrar. Helt klart mer än själva sporten tycker jag.

Förutom att vissa föräldrar uttrycker en oro för vad som skulle kunna hända med relationen till andra föräldrar om deras barn slutade med idrotten, upplever också många ett socialt tryck förknippade med barnens deltagande:

[9] K3: Jag tänkte på det här sociala trycket också som kan uppstå om man har ett barn som inte är aktivt i en idrott, så tror ju liksom ... Ja, då är det någonting som är fel.

K1: Jag satt vid en middag en gång och så blev det naturliga samtalsämnet: "Vad gör dina barn och vad gör dom?" Det var idrott, det var innebandy och alla de här klassiska och så kom vi till en mamma och så säger hon så här: "Nej, min dotter hon twittrar." Ni vet ... dödstyst vid bordet så här ... Va fan är följdfrågan på det?! När då, hur eller va? Och då hade hon ett brinnande intresse för att live-twittra och konserter. Men du vet hur det blev vid bordet ... Åh, vad obehagligt. Det hade varit bättre om hon hade sagt ridning, då hade vi känt oss hemma ... Så att det finns en värld utanför ... Helt klart!

Att ha ett barn som inte idrottar tycks utmana normen för hur en god förälder bör vara, där man indirekt ifrågasätter föräldrarnas kompetens som uppfostrare.⁴⁷ För om föräldrarna inte ser till att barnen idrottar, hur ska dessa då kunna dra nytta av idrottens förväntat goda effekter?

Krav på föräldraengagemang

Även om föräldrarna lyfte upp flera positiva erfarenheter och förväntningar kopplade till den traditionella idrotten, framkom tydligt att de ställer sig kritiska till mycket av hur den här verksamheten bedrivs. Framför allt diskuteras hur de upplever höga och ibland övermäktiga krav att engagera sig i föreningens verksamhet:

[4] M1: Jag är där nu, att jag känner att hur fasen ska jag ... Jag jobbar som konsult, jag reser till jobbet, jag hinner inte. Det finns inte någon

⁴⁷ Gleichmann, L. (2004).

döt tid då. Då känner jag att om jag får en halv dag över så kanske jag hellre går ut och tar en joggingtur i skogen än att stå i en kiosk, men så vet man det att jag skulle kunna jobba en timme extra kanske och betala mig fri. Men det går inte! Rättvisefrågan slår ju åt två håll, några kanske har tid men inte råd, men andra har råd men inte tid?! Så det är jävligt svårt! Jag nästan exploderar för jag är helt inne i det, det måste ju vara för alla, jag får inte ihop det i mitt eget huvud heller! Om nån frågar mig: "Ni får bestämma allt!" så är jag inte färdig med planen ändå för jag vet inte vad jag tycker, bara att jag vet att det går inte att få ihop detta fullt ut!

I ovanstående citat tydliggörs de svårigheter flertalet upplever mellan att å ena sidan vilja bidra och ställa upp ideellt för föreningen och å andra sidan inte räkna till i sin vardag, med alla andra "måsten" som behövs göras.

Utifrån denna ytterligare norm som tycks råda bland de intervjuade föräldrarna, det vill säga att man bör ställa upp och engagera sig i föreningen för att ses som en god förälder, är det lätt att förstå att vissa upplever en känsla av otillräcklighet och stress över sitt idrottsföräldraskap:

[4] K2: Men då blir det samtidigt den här pressen att om det krävs så mycket av föräldrar som det gör ... Har man ju förstått när de blir större ... Då kanske inte vi skulle kunna ha våra barn på vissa aktiviteter för att vi kan inte ställa upp med allting som är. Och det är ju också fruktansvärt. Både att det är ekonomiskt och att man faktiskt inte har tiden. Det tycker jag att det borde ju ändras, verkligen. För då kan man ju känna sig jättedålig som förälder ... Vi kan inte ställa upp på det här, medan vissa klarar allting och ställer upp på allting. Det kommer jag känna som en press.

De sistnämnda citaten ger en fingervisning om varför en del föräldrar är villiga att betala sig fria från föräldrabetingen i föreningen, vilket blir än tydligare i följande citat:

[4] M2: Jag tycker att jakten på pengar för föreningen är lite fel. Jag är själv med och är ledare i fotboll för min äldre dotter där, och jag ser ju att det finns inga pengar i föreningen. Utan allting kretsar kring om att man ska dra in pengar ... Du ska rapportera det här och ta gärna till lite i överkant, så vi får in pengar till föreningen. Just den där biten skulle

jag gärna se att det var gratis för barn i alla sporter, det ska inte vara nått förknippat med ...

...

M1: Jag håller med dig. Om nån sa så här: ”Du får betala in de här pengarna extra varje år, skatt, för att det ska va gratis och inget krångel och slippa stå i kiosker.” Jag bara: ”sign-off” direkt alltså!

...

[4] M1: Man skulle vilja att det var som att gå på ICA och handla lite mjölk bara. Jag skulle vara beredd att satsa resurser på det om det fanns möjlighet att göra det, för jag hinner liksom inte själv och vara den som leder idrott, känner jag just nu i alla fall.

Att kunna köpa sig fri är trots allt inte något som ses odelat positivt av föräldrarna:

[1] K2: Då ska det vara väldigt klart från början, att de här föräldrarna har köpt sig fria. De här föräldrarna kommer ställa upp. För det är ofta så att man kan säga: ”Ja, men jag har köpt extra mycket kaffe så jag känner att jag har bjussat.”

...

K1: Men i vårt fall fungerar ju inte det. Vi säger att man har en cup och du ska bemanna olika positioner och du ska köpa dig fri, ja vad ska du köpa då? Nån måste sköta klockan på den här matchen och jag köper mig fri, då sitter det ingen där.

Resonemangen som förs i intervjuvaren ovan ger en inblick i hur det ideella föreningslivet har byggts upp och nu utmanas av kommersiella krafter. Dock finns det föräldrar som resonerar annorlunda, då de på sätt och vis kan se betingen som en börda, men samtidigt någonting givande för dem socialt:

[6] M1: Kan å andra sidan vara åt andra hållet, att det tar så mycket ... att man måste sälja korvar och stå i kiosken också. Det finns ju de ... De som har pengar men inte tiden. Folk som inte är med av den orsaken.

M2: Men det finns ju alltid möjlighet att betala sig ... köpa sig lättare från allting.

M1: Jo det är klart, det fungerar att sälja några timmar.

M2: Det är ju som här, man kan betala pengar så slipper man stå ...

Ip: Man kan tänka sig betala extra för att slippa det då?

M1: Ja, man kan ta in en ersättare.

M3: Ja i kiosken, betalar man 100 kronor där så.

K1: Nej, 300.

M4: Fast det är ju också synd.

M3: Det är ju roligt att stå där.

M4: Ja man träffar ju alla. Men man ser ju glädjen i ungarna. Då gör man väldigt mycket för dom. Det är inte alltid betala, utan ...

I intervjusvaren ger föräldrarna en tudelad bild av kraven på engagemang, vilket också bekräftas i analysen av enkätsvaren. Där uppgav i stort sett hälften av respondenterna (47 procent) att de upplever höga eller mycket höga krav att engagera sig i verksamheten, medan andra hälften (53 procent) anser att kraven är lagom eller låga. Vidare uppgav nästan lika stor andel (50 procent) att de kunde tänka sig att betala för att slippa det ideella arbetet i föreningen. Man kan tänka sig att det kan vara samma personer som upplever höga krav som också vill köpa sig fria från det ideella uppdraget. Uppdragen de helst vill slippa är i turordning: Sälja lotter (80 procent), kioskarbete (47 procent), tränaruppdrag (24 procent), styrelseuppdrag (23 procent), funktionärskap (17 procent) och försäljning av varor (till exempel underkläder, tolv procent).

Kostnader inom traditionell idrott

När det gäller kostnader inom TI,⁴⁸ samtalar föräldrarna framför allt om de höga medlems- och träningsavgifterna, men också om det man lägger ut i samband med barnens matchresor och cupäventyr:

[2] K1: Men det är ju märkligt med alla läger och cuper, för det finns ju i alla lag, så uppenbarligen vill ju föreningarna betala det här. För nu finns det ju ett nytt fenomen, i innebandyn: ”Ska vi ha klassrums-konceptet eller hotellrumskonceptet?” Det måste ju vara en efterfrågan från föräldrar ...!?

...

[4] M2: Jag skulle vilja återkoppla till cuper och anmälningsavgifter. Jag är inte helt övertygad om att själva anmälningsavgiften per lag i de här cuperna ... för arrangörerna av cuper har ändrat konceptet totalt. Jag kan ta ett snabbt exempel med mina tioåringar, vi anmälde oss förra hösten till Kalles Kaviar. Det är ju en superpopulär ”föräldracup” framför allt, för att det är så fint på västkusten. Vi visste att det är så hårt tryck. Så, så fort det gick att anmäla sig så anmälde vi oss, och sen började vi kolla upp priser. För förr låg en Kalles Kaviar tredagarscup tidigt på sommaren, utanför högsäsong. Men nu har det blivit en femdagarscup under högsäsong. Vi konstaterade snart, att bara för min familj skulle det kosta oss tiotusen att åka med en son.

...

[8] K3: Nu har jag ju bara sonen som sportar, jag har en stor flicka också men hon sköter sig själv. Men hade man haft kanske tre barn eller två barn som hade gått på en massa olika idrotter i en massa olika föreningar, då blir det ju faktiskt genast mycket mer pengar.

K2: Våra grannar som har tre barn som spelar i [föreningen] och så har de andra sporter vid sidan av. Cuper och kläder och skor, avgifter, 60 000.

K1: Ja, det tror jag säkert.

⁴⁸ Riksidrottsförbundet (2009). *Valuta för pengarna – om föräldrars kostnader för barnens deltagande i tävlingsidrott.*

I föräldrarnas svar kan vi utläsa att de upplever att kostnaderna har stigit för att delta på föreningens cupresor. Det gamla klassiska konceptet att sova på luftmadrass i skolsal under cuperna verkar vara på väg ut till förmån för hotellboende. Detta ihop med idrottens övriga kostnader som utrustning, kläder och material verkar utgöra en anseelig del av familjens ekonomi, inte minst om det finns flera idrottande barn i familjen.

Utslagning/Dropout

Det har också i övriga fokusgruppsintervjuer återkommande visat sig att föräldrarna reagerar på hur stora kostnaderna är för att kunna stötta barnens idrottande, men också hur dessa under de senaste åren skenat iväg. Detta innebär också att föräldrarna kan se en ökad risk att barn och ungdomar slås ut från den traditionella föreningsidrotten:

[9] M2: Det är ju det som är bekymret. De som inte har möjlighet att åka med på en cup som i stort sett alla andra kanske vill eller kan åka på, 1 500 kronor kan ju vara ganska mycket pengar att lägga ut för en familj faktiskt [...] Vi har väl haft något case där man inte kunde följa med faktiskt, och det är ju tråkigt.

Ip: Då fanns det inga stöd att få?

M2: Jag vet inte hur mycket man jobbar för det, men vad jag vet så var det ett fall där man inte kunde följa med.

K1: Tragiskt.

M2: Ja, det är ju det.

...

[8] K3: Jag tror också att det handlar inte bara om.. Jag tror att de flesta barn som inte har engagerade föräldrar har liksom redan slutat. För det krävs ju ganska mycket av föräldrarna i den här föreningen också, att man måste vara engagerad och köra på matcher och se till att ... Det känns som att man kan inte bara ...

...

Föräldrarna visar en medvetenhet om hur både tidsmässiga och ekonomiska hinder kan medföra svårigheter för vissa familjer att vara en del av TI. Här vilar alltså ett betydande ansvar på styrelsemedlemmar och föreningsledare och i vissa fall även föräldrar. Det är dessa som har möjlighet att påverka fastställandet av avgifter, men även visa förståelse för hur de höga kostnader som är kopplade till tränings- och tävlingsresor, kläder och utrustning samt deltagande i cuper och lägervistelser⁴⁹ kan påverka möjligheterna att delta i föreningsidrotten.

Barns stress inom traditionell idrott

Det är inte bara föräldrarna som känner sig stressade över de höga krav som ibland ställs på dem inom föreningsidrotten. Flera lyfter fram exempel på hur barnen kan hamna i kravfyllda situationer till följd av förväntningar som kommer på köpet när man tillhör ett lag eller träningsgrupp i en förening. Bland annat tar man upp svårigheten att välja bort träningar eller matcher, då det kan upplevas som om man sviker laget. Andra uppgifter som kan upplevas som stressande och som inte är ovanliga inom föreningslivet är att de på sin lediga tid förväntas sälja produkter för att samla in pengar till föreningen och lagets verksamhet, till exempel lotter, toalettpapper, tulpaner, salamikorv, underkläder, strumpor och plastpåsar.⁵⁰ Mitt i allt detta förväntas även barnen att hinna med skolarbetet och träffa kompisar:

[4] K1: Hon är tio, redan där, och tränaren pratar också mycket om att vi måste hålla ihop i laget. Och jag förstår ju den biten med lagkänslan att den är viktig, men jag tycker kanske att hon får lite prestationsångest av och till då av det. Men det är ju flera aspekter.

M2: Det tycker jag låter hemskt. Man tappar fokus på vad jag tycker att idrott ska vara i den här åldern. Det är ju inte att de ska prestera och ha någon prestation så i den sporten de utövar, utan det är ju mer att de ska få va med i en grupp och ha kul.

K1: Ja precis!

K2: Åka till ett ställe och träffa kompisar och röra på sig.

⁴⁹ Riksidrottsförbundet (2009). Medianvärdet = 5 128 kr/år för att ha sitt barn med i traditionell idrott (Min = 2 360 kr/år; max = 10 740 kr/år).

⁵⁰ Patriksson, m.fl. (2004).

[4] K1: Jag kommer ihåg att jag var tvungen att hämta henne från skolan för att hinna med träningarna, och trycka i en brödskiva i bilen på väg dit, och sen dansa ett par timmar och sen hem igen ... och sen, vad är nästa? Då var hon ju helt utsliten och sen skulle hon på skolan dagen efter, så det kände jag var ... Sen är det ju också den aspekten av att de vill prova olika saker, så det är ju bra här att de får prova olika saker. För att hon kanske vill gå på dans och fotboll eller simning, och så får hon välja två då, för annars hinner vi inte, och så betalar du in avgift på 1 500–2 000 för en termin och så säger hon nej det var inte roligt, jag orkar inte fortsätta. Då känner man att vi kan ju inte betala en avgift till för en annan idrott. Det har vi inte råd till.

...

[4] M2: Det där tycker jag skulle bort helt klart, allt det där med försäljning som man ska ha barnen till att göra.

M1: Ja, det håller jag helt fullständigt med om. Det är ju helt uppåt väggarna tycker jag!

K1: För då kommer det ju in igen det där med krav. Barnen har ju skola. Man måste ha vänner ... alla träningar ... och sen måste du vara ute och sälja ...

Som vi tidigare har pekat på uppger merparten av föräldrarna att den organiserade idrotten kan vara en källa till glädje, fostran och social gemenskap. I deras utsagor ser vi dock exempel som inte alltid är av positiv karaktär, där både barn och föräldrar upplever krav och förväntningar som inte alltid är möjliga att tillgodose.

Synen på ledarna

I fokusgruppsintervjuerna lyfter föräldrarna fram ledarnas stora engagemang och kompetens när det gäller att ta hand om barnen och utveckla dem inom idrotten:

[5] M4: Det "fräckaste" tycker jag är att vi har så kompetenta ledare, trots att vi inte betalar. Det är nog det "fräckaste", det skulle jag säga överlag. Sen kan det ju fördela sig lite olika över olika lag, alltså självklart så blir det ju så. Men "over all" så tycker jag att vi har otroligt kompetenta [ledare] på alla plan, alltifrån handbollskunnande till

engagemang ... socialt begåvade som kan leda våra barn även socialt så att säga.

...

[6] M2: Här vet man i alla fall att tränarna är här för att de älskar det och tycker att det är jätteroligt. Inte för att de får betalt för det utan för att de tycker om att vara tränare för barn och sånt. Jag tror att det är bättre att ha det så här än att ha avlönade. I alla fall i den här åldern.

Det sköra ideella ledarskapet

I föregående citat visas även en förståelse för de svårigheter det kan innebära att vara en engagerad idrottsledare, där man ser en risk med att dessa blir utnyttjade och får ta ett alltför stort ansvar själva. I förlängningen kan detta leda till svårigheter att rekrytera, men även att behålla ledare:

[5] M2: Precis som du säger, kompetensnivån är hög och det är många ledare. Skulle man köpa in den kompetensen och börja betala här och där, då skulle man ju sätta en helt annan ribba. Då tror jag inte att det skulle funka. Men sen om man ska prata om det negativa med det ideella, det är ju att risken finns ... Nu har inte jag upplevt det i den här klubben, men jag har ju andra erfarenheter också med mig, där vissa blir väldigt ensamma och blir väldigt hårt utnyttjade och allting hamnar i knät på ett fåtal personer. Det är ju det som är risken med det ideella arbetet. Får man inte hjälp och det stora breda engagemanget, då kan det ju bli problem.

M1: Där kommer ju föräldrarna in också tycker jag.

M2: Absolut!

K1: Det är det som vi ska ha möte om, för att få fler.

...

[7] K1: Och man kan ju som förälder inte komma och kritisera det på något sätt alls för då får man ju ... Nej jag känner det, att då får man ställa upp lite mer själv.

Även om långt ifrån alla föräldrar är ledare, så vet vi sedan tidigare att en betydande del (17 procent) av föräldrarna har olika ledaruppdrag i sina barns

föreningar.⁵¹⁻⁵² För dessa blir det inte bara svårt att hantera utmaningar inom idrotten utan det ideella ledarskapet påverkas även av det stora livspusslet, där man ska klara av att balansera familjens vardagsbestyr samtidigt som man är en engagerad idrottsledare. Detta kan innebära att om barnet slutar idrotta, slutar även ledaren/föräldern.

En annan avgörande livsstilsförändring, som kan påverka ledaruppdraget, är exempelvis om man byter arbete:

[9] M1: Vi har ju turen att ha duktiga tränare i vårt innebandylag, som vad jag förstår är på frivillig basis, och skulle de få något annat för sig eller tycka att de vill göra någonting annat, eller lägga tiden någon annanstans ... Vi står lite utblottade vad jag känner i dag. Min son kommer från ett annat lag där det var tre tränare och två försvann, och det är klart att det inte är lätt för en att driva vidare. Så det laget splittrades varav några gick in i det här gänget då. Så det är väldigt känsligt med dom som driver det och som brinner för det. En bytte ett jobb ... Ja, då var det kört. Då gick det inte längre. Så det är ju känsligheten i det hela.

Det vi kan se av föregående intervjuцитat är att det ideella ledarskapet på många sätt kan hänga på en skör tråd, vilket innebär att kontinuiteten i verksamheten riskerar att bli lidande. Detta kan vara ytterligare en anledning till att den kommersiella idrotten blivit mer utbredd det senaste decenniet. I den formen av verksamhet är ledarna avlönade och därmed kan arrangören på ett helt annat sätt garantera att det kontinuerlig finns kompetenta ledare på plats.

Lön för ledare

I ett försök att finna lösningar på problemen med att få fler föreningsledare eller få dem att stanna kvar, men också säkerställa kvaliteten i verksamheten, förekom ofta i diskussioner frågan om man ska betala ledarna inom TI eller ej. Här visade det sig att 54 procent anser att barn- och ungdomsledare ska ha lön för sitt engagemang, men att de flesta av dessa (81 procent) bara vill att ledarna ska ha betalt för förlorad arbetsinkomst (41 procent) eller få en symbolisk summa som uppskattning för det ideella arbetet (40 procent):

⁵¹ Patriksson, G. m.fl. (2004).

⁵² Redelius, K. (2000). *Ledarna och barnidrotten: Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran*.

[5] K2: Jag tänker även arvode kan ingå att man får reseersättning ifall man alltid kör sin bil överallt. Att man åker med som ledare och tar hand om barnen i Kroatien. Att de får lite sponsring så. Det kan ju också vara en form av arvode.

M1: Arvodet behöver ju inte vara betalningen per träning så.

Följaktligen var det bara en mindre grupp (19 procent), som ansåg att lönen skulle ligga på en nivå motsvarande en pedagog eller idrottslärare i skolan (20 000–40 000 kr/mån) eller lägre (10 000–20 000 kr/mån).

Resultatsammanfattning för traditionell idrott

När vi sammanfattar resultaten ser vi att föräldrarna i allmänhet är väldigt positiva till den traditionella barn- och ungdomsidrotten. Det som främst framhålls är TI:s betydelse som glädjefylld aktivitet, fostrande arena och något som stärker den sociala gemenskapen, men även bidrar till upplevelser barnen kan ha nytta av i framtiden. Vidare upplever närmare hälften av föräldrarna att föreningarna ställer höga krav, ibland alltför höga, vilket för vissa leder till en känsla av otillräcklighet, och därmed upplevelsen av att inte vara en god förälder.

Inom föräldragruppen såg man möjligheten att köpa sig fri från beting som en lösning på de höga kraven. Samtidigt upplever föräldrarna att kostnaderna för att ha deras barn ska delta i TI är höga, ibland överdrivet höga. Eftersom kostnaderna upplevs ha ökat menar man att detta också innebär en ökad risk för utslagning.

Ledarna upplevs i regel som kompetenta, engagerade och måna om barnen. Föräldrarna inser också svårigheten med att få behålla och rekrytera ledare, då det ideella ledarskapet är krävande och svårt att få ihop med det övriga livspusslet.

Enkätsvaren visade att:

- 47 procent av föräldrarna upplever höga eller mycket höga krav på att engagera sig inom TI.
- 50 procent kan tänka sig att köpa sig fria från ideellt engagemang.
- 54 procent anser att ledarna ska ha lön för sitt engagemang. Dock anser de flesta av dessa (81 procent) att ledarna bara ska ha ersättning för förlorad arbetsinkomst eller en mindre, symbolisk summa.

Kommersialiserad barn- och ungdomsidrott

I tidigare delar har vi presenterat hur idrottsföräldrar ser på den traditionella föreningsidrotten. I följande avsnitt går vi över till att beskriva deras syn på den kommersiella idrotten. I samband med detta kommer vi att kunna ställa dessa båda typer av verksamheter mot varandra för att kunna tydliggöra likheter och skillnader dem emellan.

Former av kommersialiserad idrott

Som vi lyft fram i inledningen kan vi enligt Norberg och Redelius i stort skilja på två huvudformer av kommersialiserad idrott (KI):⁵³ En mer tydlig och synlig sådan, och en mer gråzonsbetonad (se 1.5). Utifrån dessa huvudformer utkristalliserades fem kategorier som fick ligga till grund för urvalet av fokusgrupper och sedan för frågorna till enkäten:⁵⁴

- Läger som arrangeras av förening på lov (70 procent). Exempelvis fotbollsskola, ishockeyskola.
- Campverksamhet (37 procent). Exempelvis Stadium Sports Camp, Sweden Sport Academy.
- Idrott där man betalar separat terminsavgift (31 procent). Exempelvis Knatteskutt, dansstudio.
- Extra träningar mot betalning (17 procent). Exempelvis extra teknikträning.
- Campverksamhet utomlands (sex procent).

I samband med analyser av fokusgruppsintervjuerna och de öppna frågorna i enkäten framkom ytterligare två kategorier av kommersialiserad idrott. En av dessa har vi valt att kalla "Selected Camp".⁵⁵ Vissa utvalda barn och ungdomar (10–15 år) "erbjuds" att komma och träna och spela innebandy under en veckas tid mot en avgift (3 700 kr samt kostnader för egen resa). Denna verksamhet är fristående från Svenska Innebandyförbundet och bedrivs i privat regi. Den riktar

⁵³ Norberg, J. R. m.fl. (2012).

⁵⁴ Andel av föräldrarna som har sina barn i respektive form av kommersialiserad idrott.

⁵⁵ www.innebandyakademin.se.

sig inte heller till alla. Urvalet sker i stället via en nomineringsprocess med hjälp av så kallade talangscouter, som ofta är tränare och ledare i respektive idrottsförening. De får av organisationen till uppgift att välja ut spelare som ”kommit lite längre i sin utveckling just nu”.

Konceptet går alltså ut på att få föräldrarna att känna att deras barn är speciella, och särskilt utvalda. Här kan man fundera på om det ens är möjligt att som förälder tacka nej till ett sådant ”erbjudande”, om ens barn väl passerar nålsögat och blir *Selected*? Eller som en av föräldrarna uttryckte det:

[9] M2: Min son var också på det här ”Selected”. Det är ju som du säger får man den då är du ju utvald. Det är klart att hela familjen sträcker ju på sig. Klart han ska åka!

Den andra tillkommande kategorin av kommersialiserad idrott, ”extrema avgifter”, hamnar i gråzonen mellan TI och KI, och urskiljs genom höga medlems- och träningsavgifter. Föräldrarna diskuterar och ger exempel på hur denna typ kan ta sig uttryck. Bland annat lyfter man fram hur de höga avgifterna inte bara skjutit i höjden på senare tid, utan ibland också används för att minska föräldrabetinget:

[1] K1: Nu har ju vi en väldigt låg medlemsavgift om man jämför. Hockeyn är ju billigare än fotbollen. Så vi betalar ju 1 500 för två terminer, ett helt år. Och då är det inga förpliktelser eller någonting ... För i fotbollen måste man sälja eller köpa sig loss från toapapper och såna saker ... och de har ju väldigt hög medlemsavgift. Så jag tycker ju att det ligger på en låg nivå. Men när han spelade i U16-säsongen, så kostade det 5 500 och det skulle du ju slänga in direkt. Men det är ju ingenting som syns utåt. Medlemsavgiften är ju en annan sak ...

Ip: Vad kallas den här summan då?

K1: Ja, jag vet inte vad den kan kallas. Men det är ju om du ska vara med i laget ... Matcher och allting, som en avgift.

Den utveckling som har skett gällande finansiering av den traditionella idrottsföreningens verksamhet verkar vara svår att förstå för idrottsföräldern, då syftet med avgifterna inte alltid är tydliga. För vad är det träningsavgiften ska finansiera, som inte redan täcks in av medlemsavgiften?

När det gäller just medlems- och träningsavgifter kan vi se att de flesta föräldrar (53 procent) i enkätstudien betalar upp till 2 000 kr/barn och år. En fjärdedel (25 procent) betalar mellan 2 000–3 000 kr, medan 15 procent betalar mellan 3 000–5 000 kr/barn och år. Värt att notera är här då att sex procent betalar mellan 5 000–10 000 och att två procent av föräldrarna uppger att de till och med betalar över 10 000 kr/barn och år. Med tanke på att de flesta familjer har fler än ett barn, förstår man att det kan bli stora kostnader som blir svåra för vissa att bära.

Ekonomiska förutsättningar och gränser

Liksom inom den traditionella idrotten kan det även kosta en hel del att ha sina barn i kommersialiserad idrottsverksamhet. För att få en mer allmän uppfattning om hur mycket föräldrarna betalar ombads de föräldrar som deltog i enkätstudien att ange en ungefärlig totalkostnad per år för barnets deltagande i KI. Här visade det sig att man i genomsnitt betalade 3 200 kr/barn och år (Min = 400 kr; Max = 20 000 kr; Md = 2 500 kr), vilket är en betydande summa, särskilt med tanke på att den rör kostnader för endast ett barn. Den lägsta summan (400 kr/år) kan till exempel innebära ett mindre fotbollsläger arrangerat av en traditionell idrottsförening, medan den högsta summan (20 000 kr) exempelvis kan innebära att barnet åker på flera ishockey- eller ridläger under skolloven.

Att föräldrarna anser det vara dyrt att låta sina barn delta i kommersialiserad barn- och ungdomsidrott, och då speciellt åka på läger under skolloven, vittnar flera av dem om i de samtal som fördes under fokusgruppsintervjuerna:

[7] K2: Jo, men ett ridläger kanske kostar 5 000–6 000 ungefär. Det finns säkert dyrare.

M1: Ja, det var ett som min dotter gärna ville åka på. Det kostade väl 8 500 tror jag.

...

[8] K1: Vår grannpojke spelar ju hockey i [föreningsnamn] och de har haft extra fysträningar, men då har det ju inte varit för att de ska bli bättre eller sämre ... Men det har ändå varit så att de här fysträningarna som har pågått fredag, lördag, söndag, har ju per omgång kostat 1 000 kronor. Det tycker jag är rätt mycket pengar för en fysträning på tre dagar! Sen har det varit såna träningar 4–5 gånger från maj till augusti.

K2: 5 000 spänn då.

K1: Ja, men det blir ju det om man är med på varje. Det blir ju så mycket!

Denna syn till trots visar data från vår enkätstudie att föräldrarna betalar mindre än hälften (Md = 2 500 kr/år) av vad de spenderar inom den traditionella idrotten (Md = 5 100 kr/år).⁵⁶ Det verkar alltså vara så att familjerna fortfarande lägger mer resurser på den traditionella barn- och ungdomsidrotten jämfört med den kommersialiserade. Frågan är hur denna kvot kommer att se ut i framtiden, vilket vi får skäl att återkomma till längre fram i arbetet.

Motiv för att delta i kommersiell idrott

Roligt

När det gäller varför man vill låta sina barn vara med och delta i olika former av KI, lyfter föräldrarna fram en mängd olika motiv. Ett av de mest framträdande behandlar barnets *glädje*. Huvudskälet till varför barn idrottar har sedan flera decennier tillbaka visat sig vara för att det är roligt.^{57,58,59} Det är just detta vi också finner här:

[1] K1: Ja, jag är ju sån, så jag skulle ju inte äta på en vecka om barnen skulle vilja göra någonting.

Ip: Då är du ju beredd att gå ganska långt?

K1: Ja, jag har ju ramar ... Jag har ju gränser. De får ju inte åka på hockeyskolor högt och lågt. Det vet de ju. De har ju gränser och ramar så, men såna här aktiviteter det skulle jag ju ...

Ip: Men vad är det som gör att du kan tänka dig att hoppa över käk och allting?

⁵⁶ Riksidrottsförbundet (2009).

⁵⁷ Patriksson, G. (1987).

⁵⁸ Trondman, M. (2005). *Unga och föreningsidrotten: En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv* (Ungdomsstyrelsens skrifter, nr. 2005:9).

⁵⁹ De Knop, P. m.fl. (1996). "Worldwide trends in youth sport". I P. De Knop, m.fl. (Red.), *Worldwide Trends in Youth Sport*.

K2: Ja, men jag vill ju att de ska ha roligt! Jag vill ju inte att de ska göra det för att bli Peter Forsberg, utan jag vill att de ska ha roligt här och nu.

...

[4] K1: Han tycker det är jättekul att vara med på Knatteskutt och gläder sig verkligen till att vara med. Det är höjdpunkten för honom och sen är det lite det här med att få ta sin egen lilla väska med drick-flaska och är jättestolt för att få vara med.

I enkätsvaren, gällande påståendet om kommersiell idrott skapar bättre möjligheter för barnen/ungdomarna att ha roligt i sitt idrottande, svarade en svag majoritet (58 procent) "Instämmer inte alls". Därmed verkar båda verksamhetsformerna (TI och KI) ha nästintill likartade möjligheter att kunna skapa glädje för barnen.

Prestationsutveckling

Ett annat framträdande motiv behandlar barnens prestationsutveckling. Här ser vi flera exempel på hur föräldrarna vill stötta sina barn med hjälp av kommersiella alternativ för att de ska bli bättre i sin idrott. En tydlig ingång är att föräldrarna vill tillgodose barnens egna önskningsom att utvecklas. Därutöver kan vi tolka in hur en del föräldrar har egna förhoppningar om att barnen ska "gå hela vägen", och slutligen bli professionella utövare:

[7] K1: Leker man till man är 15 och lättjar lite så blir man bra när man är 18 ... Jag tror inte att det fungerar! Kanske ibland om man tänker ... Fick de verkligen rätt chans att utvecklas i det de ville? Ville barnet bara ha roligt eller ville man bli någonting? Det tänker jag att det är väl därför naturligtvis som många sätter sina barn i [föreningsnamn] från att de börjar gå, för nu ska de bli bra och lite så här.

...

[1] K1: Jag tror ju att många betalar för att man ska få någon prestation, och bli nått sånt i slutänden tyvärr.

Ip: Att föräldern vill ha en prestation?

K1: Föräldern vill ha prestation av barnet.

Ip: Att man vill se att barnet kommer till NHL eller?

K1: Nja, jag tror främst på utveckling ...

Ip: Och då är man beredd att betala för hockeyskolor och sånt?

K1: Mmm ... Jo, men fastän att han är en av dom som åker hela sommaren så: "Nej, nu ska jag iväg till helgen igen. Jag vill inte. Jag vill hellre vara hemma och göra det här och det där." Då är man ju fel ute.

K2: Det blir tvång i stället för att det är roligt!

...

Dessa citat tydliggör hur föräldrarna ser KI som en möjlig prestationshöjande verksamhet, som har något att erbjuda utöver den traditionella föreningsidrotten. Här ser vi också en risk med "pushande" föräldrar som i sin iver att vilja göra gott i stället kan bidra till att barnen tappar glädjen för sitt idrottande, vilket också Augustsson pekat på i sin studie om föräldrapress inom området.⁶⁰ För barnen kanske har andra aktiviteter under skolloven de hellre vill göra, eller kanske vill de bara vara lite lediga från sin idrott?

En del föräldrar upplever dock inte att barnen utvecklas bättre av att delta i KI, utan snarare att man har minst lika bra förutsättningar i TI:

[2] Ip: Blir barnen och ungdomarna bättre av det?

M3: Nej, mer motiverade möjligtvis.

K1: Jag tror mer att går du på varje träning och tränar 2–3 gånger i veckan så blir du bättre av det. Ju mer du tränar ... än att du sticker iväg tre dagar.

K3: Men jag tänker på min son igen som målvakt, han lärde sig otroligt mycket som målvakt på tre dagar.

...

⁶⁰ Augustsson, C. (2007).

[5] M1: Vi har väl ganska bra i klubben i sig, så jag tror inte man söker så mycket utanför.

K3: Ja, en så stor klubb med duktiga tränare.

K1: Ibland har man ju roterat med ledarna också, kanske kantränning [handbollsövning] då de tycker det är jätteintressant. Vi är bortskämda i klubben.

Här framträder alltså två bilder av den kommersialiserade idrotten och dess betydelse för barnens prestationsutveckling. Vid en analys av enkätsvaren stärks bilden av att föräldrarna tycker att KI skapar mycket bättre möjligheter för barnen att prestera bra i sin idrott, där 72 procent av föräldragruppen instämde i någon grad att så var fallet. Det bör ändå tilläggas att en stor andel (45 procent) bara instämde till viss del. I detta sammanhang kan vi också lyfta fram att en stor del (67 procent) anser att ungdomarna oftare når sina mål inom kommersiell idrott.

Social gemenskap och fostran

Ett återkommande motiv som togs upp och diskuterades under fokusgruppsintervjuerna behandlade de sociala och fostrande aspekterna av KI. Framför allt pekar föräldrarna på att barnen "växer" i samband med att de träffar nya kompisar, som en del sedan kan fortsätta att ha kontakt med efter exempelvis lägre slut.

[8] K2: Men den stora behållningen för min son har ju inte bara varit att han har fått lite specialträning och fått bra tips, utan den stora behållningen har varit för honom att han har fått vänner runt hela Sverige. För de kommer verkligen från hela Sverige. Alla vet om det. Så han har fått jättemycket bra kompisar överallt ifrån. Som han fortfarande har kontakt med.

...

[1] K1: Jag tror inte att det ger så mycket det här som du köper utan det är ju det sociala. Du får kompisar som du sedan träffar i olika sammanhang.

K2: Du får ju social träning, att umgås med andra.

K1: Det är ju fostran.

[9] K3: Den sociala biten är ju helt fantastisk tycker jag också. Om man ska ta fördelen med camp jämfört med att åka iväg med sitt eget lag. Du hamnar ju ihop med helt annat folk som du aldrig har sett, och så ska du ratta runt där en hel vecka sen ... Det säger ju liksom ”Pang!”, och på en halvtimme så har de funnit varandra, och sen är det bara att hänga ihop.

Precis som inom TI kan vi se att en del föräldrar uppfattar den kommersialiserade idrotten som fostrande och socialt utvecklande.^{61,62} I enkäten visade det sig däremot att en majoritet (67 procent) anser att barnen fostras på ett bättre sätt inom TI.

Undslippa engagemang

Som vi tidigare pekat på upplever närmare hälften (47 procent) av de föräldrar som besvarat enkäten, att den traditionella föreningsidrotten ställer höga eller mycket höga krav på engagemang från föreningarnas sida. Vidare uppgav hälften att de ville köpa sig fria från det ideella uppdraget. Detta var även något som föräldragruppen diskuterade och såg som en tydlig fördel med KI, det vill säga att kunna få slippa kraven på beting:

[6] M1: Det sköna är att då har man inget sånt här: stå i kiosken och sälja lotter, korvar och New-Body [underkläder]. Då betalar man direkt i stället. Det är nog många som hellre tar det och betalar i stället för att köra föreningsgrejen.

M3: Det finns ju klubbar som har det så ... I Stockholm finns det ... Där betalar du typ 10 000–15 000 om året i medlemsavgifter, så slipper du stå i kiosken.

I ovanstående citat belyses även kategorin ”extrema avgifter”, där föräldern i det här fallet verkar tycka att det är acceptabelt att betala en ansevärd summa pengar för att köpa sig fri från föreningens beting.

När vi jämför TI och KI beträffande krav på engagemang ser vi att över hälften av föräldrarna upplever låga (30 procent) eller inga krav alls (22 procent) från den kommersialiserade idrotten. Motsvarande siffror för TI var fyra procent (låga

⁶¹ Eliasson, I. (2009).

⁶² Karp, S. (2000).

krav) och noll procent (inga krav alls). Här ser vi alltså en tydlig skillnad på hur föräldrarna uppfattar kraven som ställs inom de olika verksamheterna. Över hälften (54 procent) uppger också att man får mer tid över till annat när barnen deltar i olika former av KI.

Kommersiell idrott som barnvakt

Ett motiv till barnens deltagande i KI som framkom under intervjuerna handlar om att barnen får någonting att göra under skolloven och inte ”bara sitter framför datorn”. Speciellt viktigt tycks det vara att säkra upp att de är under vuxen uppsikt under tiden som föräldrarna arbetar. KI kan då fungera som en sorts barnvakt och ge avlastning i en alltmer stressad tillvaro:

[7] K2: Det var jättebra ... Just för mellankillarna var tre veckor på fotbollsskolan i somras, och då var det ju de två första veckorna som sommarlovet hade börjat. Det är ju han jätteglad för och ”lillkillen” också. Och E var på [föreningens] läger så alla var nöjda och glada. Det är ju ändå svårt att få ihop det. Om inte nån har mormor eller farmor som ska vakta barnen hela sommaren och så har du ju kanske ändå 10–11 veckor ... De har gått i roddskola, varit på ridläger ... och allt sånt tycker jag är jättebra och barnen tycker det är roligt!

...

[8] K1: För vår del var det ju ... För det här är ju på sommarn och då var det lite så där: ”Vad ska han göra den veckan jag börjar jobba” liksom? Det fyller på nu när de börjar bli så gamla så att de inte går på fritids och så där. Man vill ju inte gärna att de ska sitta hemma en hel vecka på sommarlovet och bara sitta framför datorn.

Föräldrarnas resonering kring dessa frågor kan också ses som ett uttryck för hur synen på föräldraskap har förändrats. Förr var det mer vanligt och accepterat att barnen var hemma själva på fritiden, särskilt under skolloven, medan man numer anses vara en dålig förälder om man inte har full täckning för deras fritid. Mot denna bakgrund framstår KI som en sorts lösning på de krav som ställs på dem för att kunna anses vara en god förälder.

Reklamationsmöjligheter

Enkätundersökningen visar att en majoritet av de tillfrågade föräldrarna är beredda att betala mellan 1 000–5 000 kr (68 procent) för att barnen ska få delta på speciella camps under loven, och mellan 200–500 kr (69 procent) för extra

träning under ledning av utomstående coacher med expertkunskaper. Vissa är till och med beredda att betala över 5 000 kr (5 procent) för deltagande i camps och mellan 500–1 000 kr per tillfälle (6 procent) för kvalitativ extraträning. Detta gör i sin tur att somliga anser det vara möjligt att ställa krav på den kommersiella verksamheten:

[3] M2: Ja, då tror jag ... för ska man betala tretusen spänn så förväntar man sig att det ska ...

K3: Ja, ja ... För då får det ju vara seriöst!

M2: Professionellt.

K3: Ja, precis!

...

[2] K3: Jag har ju en målvaktsskille och det var jättebra målvaktsträning med Liverpool, och det andra [Sunderland-lägret] var inget alls. Så det var en markant skillnad!

Ip: Hur kändes det då när man hade betalat?

K3: Ja, men det gjorde vi upp ... Jag fick tillbaka pengarna. För han slutade ju. Han sa att han ville inte. [...] Här hade de ju informerat om att det var målvaktsträning och så ... Då kände vi att ... Nej, det här uppfyller de inte! Men det är ju inte alla mammor och pappor som skulle säga ifrån, men jag kände att ... Nej, det tänker jag inte betala!

Föräldrarna anser sig här ha rätt att reklamera ”varan” om den inte håller måttet, på samma sätt som när man köper en vara eller tjänst på andra marknader. Andra sätt att reagera på när verksamheten inte levde upp till kraven, var att man valde att inte komma tillbaka och/eller sprida att den inte var värd pengarna. Här finns skillnader gentemot den traditionella idrotten vad gäller vilka krav föräldrarna anser sig kunna ställa på ”produkten” idrott. Vissa känner att kritik kan föra med sig en risk att barnet inte blir uttaget att till exempel spela eller tävla. Som vi pekat på tidigare kan det även få som konsekvens att ledarna slutar.

Syn på ledare och ledarskap

Föräldrarnas krav på KI som verksamhet leder självklart till att högre krav kan ställas på dess ledare och coacher. Hela 70 procent anser att man kan ställa högre eller mycket högre krav på ledarna inom KI jämfört med TI, enligt enkätsvaren. Nedan ges exempel på hur föräldrar resonerar kring de krav man tycker sig kunna ställa på ledare inom KI:

[3] Ip: Kan man ställa högre krav på en ledare i en sån organisation?

K3: Ja, men det tycker jag lite grann. Det skulle ju inte vara så kul om han kom hem och ... "Vad gjorde ni i dag?" Nej, vi fick greja själva ... Nej, det hade jag nog inte tyckt varit så bra. Då vill man ju att de är engagerade. Och att de lägger ner sig och har en plan för den här veckan eller nu har vi tänkt så här. Så lite krav tycker jag nog att man ... eftersom man betalar just specifikt för den här veckan.

...

[2] M3: Jag tycker ju att om jag skickar iväg barnen på en sån här kortare utbildning och betalar för den. Då vill jag ju naturligtvis ha engagerade duktiga ledare.

Värt att notera är också att 31 procent av föräldrarna anser ledarskapet vara bättre eller mycket bättre inom KI än TI. En del föräldrar tycker exempelvis att betalda ledare innebär en form av kvalitetssäkring eller garanti:

[7] M1: Jag menar ... har du en tränare som är avlönad som tränare så får man ju ändå på något sätt förmoda att han håller ganska hög kvalitet. Det skulle ju kunna vara en fördel i så fall.

K1: Det är ju en jättefördel.

M3: En hög lägstanivå på något sätt, man har någon form av garanti.

Det är dock en långt större grupp (62 procent) som tycker att ledarskapet är lika bra inom KI som TI, enligt enkätsvaren.

Stress och press

Under intervjuerna var det sällan föräldrarna diskuterade några direkt negativa konsekvenser av barnens deltagande inom KI. I enkäten bad vi dem däremot att ta ställning till några påståenden kopplade till några sådana möjliga konsekvenser, då i jämförelse med TI. Det visade sig att 58 procent ansåg att KI gör att barn och ungdomar oftare känner sig stressade och är mer oroliga i sitt idrottande än inom TI, och även att deltagande i KI medför att föräldrar pressar sina barn i högre utsträckning än där (76 procent). Med andra ord anser majoriteten av föräldrarna att det generellt ställs högre krav på barnen inom den kommersialiserade idrotten. Dessa resultat är i sig ändå inte förvånande, då man får förmoda att vissa föräldrar vill ha valuta för de pengar som de investerar i barnens idrottande, men också att en del barn kan uppleva press från sina föräldrar att prestera bättre i sin idrott efter att de exempelvis fått ett dyrt läger eller fått extra träningar betalda.

Ambivalens

Ökad idrottsinvolvering

I samtliga fokusgruppsintervjuer pratade föräldrarna allmänt sett i mycket positiva ordalag om KI. Som vi tidigare pekat på upplever man att barnen har haft roligt, att det bidragit till en social fostran samt att de fått träffa nya vänner och kompetenta ledare/coacher och därigenom fått möjlighet att utvecklas som unga idrottare:

[9] K1: Du får välja en vecka, som passar bäst utifrån [familjen] ... Jag är ju en "sucker för" [gillar skarpt] olika schyssta organisationer och jag har sällan skådat dess make alltså! Det var helt befängt alltså ...! Det funkar så jäkla bra allting så jag är helt över mig given! Utan några problem!

...

[2] K1: Alltså jag har sett så många olika saker, hockeyläger och det här. Innebandyn var bra. Det var kvalitet på det, det var riktig kvalitet. Men de fick betalt för det också. Jag var tvungen att fråga, jag är ju så intresserad så jag var ju tvungen att fråga. De killarna som hade hand om laget var ju såna som var så nära elitserien som möjligt, och de bodde ju med killarna hela tiden. Det var väldigt bra upplagt ...

Utöver detta ansåg närmare hälften (49 procent) av de som deltog i enkätundersökningen att man inom KI får större möjligheter att prova nya idrotter och att KI i någon utsträckning är mer seriös (68 procent) och disciplinerande (69 procent) än TI. Nedan ser vi exempel på hur föräldrar med barn som deltagit i campverksamhet har upplevt, men också ställer krav på att verksamheten ska vara välorganiserad och professionell:

[2] M2: Men de kom hit och gjorde det så himla proffsigt, och de talade om att så här är det borta hos oss. Det här gäller hos oss. Och jag har aldrig sett 63 barn så koncentrerade i hela mitt liv, och dessutom pratade alla engelska med dom. Och jag förstod inte riktigt att det gick så bra egentligen, för det gjorde det ju.

...

[3] M2: Jag antar att man ställer ganska höga krav på de där campledarna då ... Att det verkligen blir professionellt antar jag ... Att det kanske inte ska vara inbandypappor eller mammor då, utan att det blir mer A-lagstränare eller A-lagsspelare och så vidare ...

Föräldrarnas positiva upplevelser av KI skapar förutsättningar för att barnen kommer att vilja fortsätta idrotta i någon form av KI, men även för att föräldrarna kommer att vilja bistå med ekonomiska medel till detta. Vidare kan möjligheterna att få prova flera olika idrotter leda till att barnen bättre hittar en idrott som passar deras behov och önskemål. Detta skulle i förlängningen även kunna leda till ökad idrottsinvolvering inom TI, men också att man till exempel vill prova på olika campverksamheter.

Utanförskap

Även om föräldrarna i fokusgruppsintervjuerna delade positiva erfarenheter av KI, framkom det i så gott som samtliga diskussioner att barn på ett eller annat sätt stängs ute från att delta inom KI, speciellt de vars föräldrar har det mindre väl förspänt ekonomiskt:

[2] Ip: Men om man som barn då inte tillhörde det gänget som gick på den här campen. Hur var det då?

K2: Inte så kul. Det var säkert många barn som ville vara med, som kanske inte hade råd.

K1: Ja, jag tror att det är pengarna. Det vet jag ju. I alla fall i den yngre barngruppen. Jag har en som är 13 som var 10 då, och har man då tre grabbar som spelar så blir det en stor kostnad. Och välja bort ett barn kunde man inte göra ... Nu har ju vi råd så det var inget bekymmer. Men det fanns väldigt många i det laget som sa: ”Det är absolut för dyrt”, så det blev inte så många 01:or som var med. Och det sa föräldrarna rakt ut.

...

[3] M2: Men det är väl medaljens stora baksida att det blir såna som inte har råd att åka.

Det är dock inte enbart de ekonomiska aspekterna som gör att barn utestängs från den kommersiella idrotten. I följande citat ser vi exempel på hur ett kommersiellt företag med hjälp av så kallade ”talangscouter” på förhand valt ut vilka som ska få erbjudandet att delta på ett camp. Därmed får de barn som enligt scouterna inte ”håller måttet” ingen möjlighet att delta på dessa läger:

[2] K2: Men då är det vissa som får åka på det där ...

K1: Ja, så bedrövligt är det! Det är utslagning! Fruktansvärt! Och det här visste ju inte riktigt vi om förrän vi hade skrivit på och anmält oss ... och då: ”Va, har inte alla fått det här.” Jag trodde det var reklam.

K2: Men hur får de reda på det då?

K1: Det heter så fint att de har talangscouter.

Detta kan i sin tur få negativa konsekvenser för kamratrelationerna:

[3] Ip: Vad händer då?

M1: Det blir ju splittring.

Ip: På vilket sätt då? Hur blir det splittring?

M1: Ja, alltså ... kompisandan kanske tänjs lite, för han åkte och jag hade inte chans att åka för jag hade inte råd. Sen kommer den som varit iväg och säger: ”Ja, det var jättebra! Vi lärde oss det och det”.

Enkätsvaren visar att en klar majoritet av föräldrarna (73 procent) anser att KI ökar risken för utslagning och utanförskap, medan 42 procent anser att den leder till minskad social gemenskap jämfört med TI.

Vid analyserna av fokusgruppsintervjuerna tydliggörs den ambivalens föräldrarna känner inför den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten. Dels ser man att ett deltagande i KI skänker deras barn mycket glädje, fostran, gemenskap och en hel del andra positiva erfarenheter, vilket är i linje med vad man som ”god förälder” förväntas ge dem,⁶³ dels är man ytterst medveten om vilka negativa konsekvenser som detta i förlängningen kan medföra. En av föräldrarna ger tydligt uttryck för dessa motstridiga känslor:

[2] K1: Men sen har vi upplevt något annat också. Att man blir utvald i käcka kuvert hem, om man är duktig eller halvduktig i innebandy. Det började förra året och då trodde mina söner att de var utvalda, och vi sa att ni får ju välja en grej att åka på då. Den ”dealen” har vi. Då åkte de på det här. Nu var det jättehög kvalité. Vi är sunda föräldrar och de åkte på det. Det var jättebra och hutlöst dyrt, tycker jag i alla fall. Det kostade 2 900. Men det var surr ifrån morgon till kväll och det var utbildning. De gick ju upp sex på morgonen och körde teknikövningar. Det var jättebra. De blev jätteduktiga efter den veckan! Det tycker jag, men jag tycker att konceptet [Selected Camp] är bedrövligt! Och jag har tillåtit detta och det känns jättejobbigt!

Den samlade bilden av enkätsvaren bekräftar denna ambivalens. Föräldrarna ansåg där att KI är mer disciplinerande (69 procent), mer seriös (68 procent), att barnen oftare når sina mål (67 procent), att de presterar bättre (72 procent), men också att den ökar risken för utanförskap (73 procent).

Kommersiell idrott i framtiden

När föräldrarna tillfrågades om hur de ser på KI i framtiden ställde sig de flesta väldigt positiva till den kommersialiserade idrotten. Det framkom inte desto mindre att man också kunde se en uppenbar risk med KI. Framför allt diskuteras på ett medvetet sätt hur denna verksamhet i förlängningen hotar att konkurrera ut den traditionella idrotten och föreningslivet. Som en konsekvens riskerar man även att utestänga, eller till och med slå ut vissa barn från idrottandet:

⁶³ Gleichman, L. (2004).

[6] Ip: Men om man tänker på de här kommersiella alternativen, där man betalar extra. Ser ni några risker med det? På lång eller kort sikt.

M1: Det är väl det här med föreningar, om det skulle försvinna. Det finns väl andra saker som dans och allt sånt här, det är betald tränare, man åker dit ...

M3: Så är det ju i tennisen också, man betalar ju per lektion extra. Får man extralektioner så blir man ju i och för sig bättre, men då är det ju helt plötsligt om föräldrarna har råd att betala för att barnen ska bli duktiga. Men då försvinner ju mycket av de talanger som finns, de försvinner ju i det tempot ... så det blir ju skillnad.

...

[2] K1: Då blir det en klassfråga och klasskillnader i föreningar. Så kommer det bli, och då kommer vi tappa i Sverige och många förmågor kommer inte synas tror jag. För de har aldrig haft råd eller haft möjlighet att komma till det här laget så till slut så har vi ett lag ... Här står vi för det här och det här... Åker vi på det här kommer det att kosta. Det kommer att bli dyrare ... Annars kan du få välja det där laget.

M1: Men lyckas inte idrottsrörelsen med att fylla på underifrån med nya ideella krafter så då blir det ju kommersiellt allting som står till buds i stället då. Då har ungas idrott blivit både en klassfråga och ett folkhälsoproblem.

Vidare i diskussionerna kring framtiden framkom hur de svarande kunde se det positiva med den svenska idrottsrörelsen som växt till en folkrörelse och utvecklats genom sina ideella krafter. Man såg alltså vikten av att ha båda former, TI liksom KI, då samhället annars totalt blir den stora förloraren. Detta eftersom man i fokusgruppsintervjuerna menar att färre barn och unga kommer att delta i idrott, oavsett form:

[7] Ip: Hur ser ni på framtiden då? Om vi tittar på just kommersiell idrott. Hur kommer det se ut?

M1: Jag tror kommersiellt kommer växa.

K1: Absolut!

M1: Folk har mindre tid, andra intressen. Det tror jag ... Bara en magkänsla ...

Ip: Vad får det för konsekvenser då tror ni?

M1: Jag tror att färre kommer att sporta.

K1: Helt klart!

M2: En klassfråga.

...

[9] K3: Det handlar om skilda förutsättningar. Vi är ju utvalda och hade råd att skicka våra barn på campverksamhet. Det finns inga invandrare runt bordet och vi kanske är akademiker allihop? Vit medelklass.

I citaten ovan ser vi också tydligt kopplingen mellan socioekonomiska faktorer och risken för utslagning. Om den kommersialiserade idrotten brer ut sig och den traditionella föreningsidrotten förlorar i kraft, tros det framför allt vara barn till de som har råd som i fortsättningen kommer att idrotta. Därmed ser föräldrarna en risk att ungas idrott, genom en inre och yttre förvandling, blir en stor klassfråga, vilket i slutänden kan leda till ett framtida folkhälsoproblem. I enkätundersökningen blev det också tydligt att de flesta vars barn deltagit i KI tillhörde gruppen föräldrar med högre inkomst- och betydligt högre utbildningsnivå än riksgenomsnittet.

Ytterligare en aspekt som kom fram på området framtidsfrågor var att man tror att det blir de stora aktörerna som tar över marknaden för den kommersialiserade idrotten. Grunden för den ideella idrotten, där styrkan är att också små föreningar på mindre orter bidrar till en idrott åt alla, riskerar på så vis att undermineras:

[6] Ip: Hur tror ni att det ser ut med kommersiella alternativ om 10–15 år?

M1: Jag tror att det blir mer sånt ... Helt klart! Många har ju [mer] problem med att få tiden att räcka till än att få pengarna att räcka till, tror jag. Så att det blir liksom det enda man behöver göra är att hämta och lämna på träning. Ingenting där runt om. Det tror jag säkert kommer bli vanligare ... Får väl se ... Hoppas vanliga föreningar finns kvar också.

K1: Ja, jag tror det är viktigt att man satsar på de vanliga föreningarna, att de får finnas kvar och samla upp så många unga tjejer och killar som möjligt. Så de får en vettig fritidssysselsättning. Men som sagt ... Hur många blir proffs? Det är inte så speciellt många som blir väldigt, fantastiskt duktiga. Det är ett fåtal. Men det är väldigt, väldigt många som håller på med idrotter ... och det är det som är det viktigaste.

Dessutom känner man att rollen som idrottsförälder blir svårare att hinna med i en pressad vardag, där lösningen för de som har råd blir att "köpa" barnen idrott på fritiden:

[7] K2: Föräldrarna försvinner och du får flänga och fara. Det går mot större klubbar där föräldrarna har råd att sätta barnen ... Det är inte lätt att hinna med.

Avslutningsvis kunde vissa se hur en minimerad och exkluderande barn- och ungdomsidrott så småningom även skulle kunna försämra talangutvecklingen och därmed underlaget för en väl utvecklad elitidrott:

[6] K1: Fast det känns trist om man skulle behöva betala för allt ... Och de som är talanger, men kanske inte har [ekonomiska resurser] ...

M3: Ja, då försvinner ju dom.

K1: Ja, då kommer de att försvinna och det är inte bra.

K2: Sen har ju inte alla möjlighet att kanske att vara med, om man ska betala de pengarna.

M2: Nej, det är ju det. För sporten hade det ju varit dåligt. Det går ju dåligt för sporten om det blir för mycket kommersiellt.

Ur ett utbredningsperspektiv ser alltså föräldrarna att KI kommer fortsätta att expandera. Detta väcker dock stora farhågor om att en framtida alltför utbredd KI inte bara riskerar att utesluta vissa barn, utan även kan leda till att stora delar av den ideella föreningsverksamheten kommer i gungning och till slut förlorar mark. Det är intressant att ta del av hur somliga föräldrar inte ser KI som en garanti för topprestationer, utan tvärtom att en alltför stor dominans istället kan hämma elitidrottens slagkraft på sikt.

Resultatsammanfattning för kommersiell idrott

Ett av de främsta skälen till varför föräldrarna låter sina barn delta i KI är att barnen upplever glädje i sitt idrottande, men även att de därigenom utvecklas prestationsmässigt. Liksom inom TI upplever man att ett deltagande inom KI är förenat med höga kostnader. Speciellt dyrt är det att låta barnen åka på så kallade camps under skolloven. På flera punkter, bland annat att barnen har roligt, att det leder till social gemenskap och är fostrande, är anledningarna desamma för att vara med i båda former av idrott. Däremot menar föräldrarna att deltagande inom KI mer tydligt leder till en förbättring i själva idrotten jämfört med TI.

Andra skillnader gentemot TI är att man ser det som positivt att undslippa engagemang och att KI, särskilt på skolloven, kan fungera som en sorts barnvakt. Föräldrarna anser också att man här kan ställa högre krav på en fungerande verksamhet, och anser sig även ha rätt att reklamera ”varan” om den inte håller måttet.

Vad gäller ledarskapet inom KI anser de flesta föräldrar att det är lika bra som inom TI, men att man kan ställa högre krav på ledarna inom KI. En relativt stor grupp anser ändå att ledarskapet är bättre eller mycket bättre inom KI och att betalda ledare representerar en form av kvalitetsgaranti.

Föräldrarna ger uttryck för en ambivalens i synen på KI. Å ena sidan ser de flera fördelar med KI, å andra sidan uttrycker de en oro för att verksamheten utesluter vissa grupper av barn, speciellt de tillhörande ekonomiskt svaga familjer. Denna ambivalens speglar också föräldrarnas syn på framtiden, där de ser en ökad risk för utestängning och utslagning samt att TI tappar mark.

- Föräldrar med barn som deltagit i KI har högre socioekonomisk status jämfört med riksgenomsnittet gällande inkomst och utbildningsnivå.
- Flera av föräldrarna upplever att de betalar höga tränings- och medlemsavgifter inom TI. Det är därför något vi valt att klassa som en form av KI. De flesta föräldrar (53 procent) i enkätstudien betalar upp till 2 000 kr per barn och år, medan 23 procent betalar över 3 000 kr.
- 68 procent är beredda att betala mellan 1 000–5 000 för att barnen ska delta på camps.
- Föräldrarna betalade i genomsnitt 3 200 kr per barn och år för deltagande i någon/några former av KI.

- 70 procent anser att man kan ställa högre eller mycket högre krav på ledarna inom KI än inom TI.
- 62 procent anser att ledarskapet är lika bra oberoende av idrottsform. En knapp tredjedel (31 procent) anser dock att ledarskapet är bättre eller mycket bättre inom KI.
- Vid jämförelser mellan KI och TI visade det sig att föräldrarna anser att KI är mer disciplinerande (69 procent), mer seriös (68 procent), att barnen där oftare når sina mål (67 procent) och presterar bättre (72 procent). Samtidigt framträder en negativ syn på KI, där man anser att den ökar risken för utanförskap (73 procent), är mer stressande (58 procent), att föräldrarna där pressar sina barn i högre utsträckning (76 procent), att man anser att barnen har roligare än inom TI (58 procent) samt att TI bidrar till en bättre gemenskap (59 procent).

Sammanfattande reflektioner

Syftet med denna undersökning var att särskilt studera ett urval av idrottsföräldrars syn på den framväxande kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten (KI). Ett av skälen till detta uppdrag från Centrum för idrottsforskning (CIF) är att vi kan se att den ideella och traditionella föreningsidrotten (TI) har börjat tappa mark.⁶⁴ I takt med KI:s utbredning har en kunskapslucka uppstått. I nuläget vet vi ytterst lite om dess innehåll, form och villkor. Mot denna bakgrund blir det speciellt värdefullt att undersöka föräldrars syn på KI, eftersom denna grupp har en avgörande betydelse för barn- och ungdomsidrottens existens och utveckling.^{65,66}

För att kunna genomföra uppdraget på bästa sätt valde vi att kombinera olika datainsamlingsmetoder (nio fokusgruppsintervjuer och 269 enkäter). Detta gav en

⁶⁴ Norberg, J. R. (2014).

⁶⁵ Augustsson, C. (2007).

⁶⁶ Partridge, J. A. m.fl. (2008). *Social Influence in Sport*.

fördjupad förståelse för hur föräldrar ser på och diskuterar dessa frågor, samtidigt som vi fick en bredare bild av deras syn på och attityder till KI.

Motiv

Hur kommer det sig då att föräldrar vill att deras barn ska delta i KI? Det första vi kan konstatera utifrån våra fokusgruppsintervjuer är att föräldrarna överlag ställer sig mycket positiva till barnens idrottande, oavsett om vilken form det handlar om. Främst upplever de att deras barn är med och idrottar för att det är roligt. Därtill uppger föräldrarna att man vill att barnen ska idrotta för den sociala gemenskapens skull och för att man har en föreställning om att idrotten fostrar. Intressant att belysa i resultaten från enkätstudien är att föräldrarna inte tyckte att KI var mer fostrande, eller bidrar till större social gemenskap än TI. Däremot ansåg de att KI är mer seriös, mer målinriktad och gör så att barnen presterar bättre i sitt idrottande. Incitamenten för att låta dem delta i KI verkar alltså generellt sett vara mer prestationsinriktade snarare än av fostrande karaktär. Detta är också något som ligger i linje med Sommers resonemang om det moderna föräldraskapet, där exempelvis barnens idrottsaktiviteter kan ses som en investering för framtiden.⁶⁷

Utifrån de krav och förväntningar som finns på det goda föräldraskapet,^{68,69} tycks det "rätta valet" vara att låta sina barn delta i KI, i de fall det handlar om att prestera bättre i sin idrott. Om det däremot handlar om fostransaspekter verkar det "rätta valet" mer luta åt den traditionella föreningsidrotten. I intervjuerna uttrycker till exempel några av föräldrarna en oro för att barnen ska gå miste om de fostrande effekterna om de inte deltar i föreningsidrott. Här är det trots allt viktigt att betona att de stora förhoppningar och förväntningar som de har på idrotten inte nödvändigtvis behöver vara relaterade till vad som faktiskt sker inom de olika verksamheterna. Undersökningar har visat att idrottens fostrande effekter inte alltid är så stora som man tycks tro.^{70,71}

⁶⁷ Sommer, D. (2005).

⁶⁸ Gleichmann, L. (2004).

⁶⁹ Hougaard, B. (2004).

⁷⁰ Wagnsson, S. m.fl. (2013). "Associations Between Sport Involvement and Youth Psychosocial Development in Sweden: A Longitudinal study". *Journal of Sport for Development*, 1(1), 37–47.

⁷¹ Brettschneider, W-D. (2001). "Effects of Sport Club Activities on Adolescent Development in Germany". *European Journal of Sport Science*, 1(2), 1–11.

Kostnader

Ytterligare ett framträdande resultat var att föräldrarna upplever det vara dyrt att låta sina barn delta i idrott, oavsett form (KI eller TI). Det handlar om kostnader från flera håll som bland annat innefattar medlems- och träningsavgifter, cupavgifter, resor och övernattningar samt läger och campverksamhet. Särskilt lyfts funderingar fram kring det vi valt att benämna ”extrema avgifter”, något som under senare år verkar ha ökat avsevärt. Man är inte riktigt på det klara med vad man betalar för. Vissa ser den höga träningsavgiften som ett sätt att minska föräldrabetinget i föreningen, medan andra ställer sig mer frågande till vad denna kostnad egentligen går till. Används resurserna till att stärka föreningens barn- och ungdomsidrott eller är det endast A-laget som får ta del av denna ”kaka”? Handlar det kanske om att föreningen ska ha råd att betala hyran för dyra idrottshallar?

En annan form av kommersiell verksamhet som också befinner sig i gränslandet mellan TI och KI är läger som arrangeras av föreningar under lov. Här lockar ideella föreningar med speciellt duktiga ledare/tränare och vänder sig inte enbart till egna medlemmar, utan vill också dra till sig barn och unga från andra föreningar, städer och regioner i syfte att få en lönsam verksamhet (se exempelvis IFK Göteborg⁷²). En del föreningar använder också dessa läger som en rekryteringsbas (se exempelvis Malmö FF⁷³). I detta gränsland av KI kan vi ändå anta att större delen av inkomsterna stannar i föreningens regi.

Här ser vi två exempel från den gråzon vissa former av den kommersialiserade barn- och ungdomsidrotten befinner sig i, där det kan vara svårt att bena ut vad som ingår i det ideella uppdraget och vad som tillhör en vinstgivande verksamhet. Vi kan också ta stöd i Norbergs och Redelius⁷⁴ resonemang gällande om man ska se föräldrar och barn som medlemmar eller kunder i föreningens verksamhet. Även ideella föreningar, inte bara idrottsföretag, ser i detta en möjlighet till lönsamhet.

I fokusgruppsintervjuerna blev det tydligt hur kraven på att samla in pengar till barnens föreningsidrott upplevs som jobbiga och stressande för en del föräldrar. Man menar att det mest är kopplat till föräldraskapet inom barnidrotten numera

⁷² IFK Göteborg (2015).

⁷³ Malmö FF (2015).

⁷⁴ Norberg, J. R. m.fl. (2012).

kretsar kring att stärka lagets ekonomi. Denna jakt på resurser är också en av anledningarna till att närmare hälften i enkätstudien svarade att de var beredda att köpa sig fria från sitt ideella engagemang (exempelvis stå i kiosken, sälja underkläder eller vara funktionär). Att vissa köper sig fria från aktiviteterna väcker dock kritik från andra föräldrar, där man bland annat ställer sig frågan: vem ska då göra jobbet?

Här ser vi att ett svårt dilemma framträder, åtminstone utifrån ett ideellt perspektiv. Låt oss ta ett exempel. För att samla in pengar till verksamheten anlitas ideell arbetskraft, oftast föräldrar. När kraven på engagemang upplevs som för höga backar dessa och köper sig hellre fria eller lämnar uppdragen. Detta medför att föreningarna måste jaga efter ny ideell arbetskraft att utföra dessa uppdrag, en arbetskraft som inte finns att tillgå i samma utsträckning som förr, eftersom de så kallade eldsjälarna har försvunnit alltmer från den idrottsliga arenan. Resultatet är att föreningarna mer eller mindre tvingas att anställa personer i stället, med påföljden att kravet ökar att dra in ännu mer pengar för att finansiera den nya, avlönade arbetskraften. Därmed har den kommersiella bollen satts i rullning även inom den traditionella föreningsidrotten. Av resultaten i vår studie att döma, verkar dock de flesta föräldrar vara emot denna utveckling, då endast en mindre andel (19 procent) ansåg att ledarna inom TI skulle ha en lön på 10 000 kr per månad eller mer.

En del svarande i intervjuerna ser också att vissa barn och ungdomar har slutat idrotta i TI på grund av de alltför höga krav som ställts på föräldrarnas engagemang. Att denna utslagning förekommer är inte så förvånande, då man kan anta att det främst är resursstarka föräldrar som har möjlighet att köpa sig fria, och också har tid att engagera sig ideellt i barnens idrottande. Om normen att vara en god förälder innefattar att vara en engagerad idrottsförälder, men man vare sig har tid eller ekonomiska förutsättningar att leva upp till denna norm, finns det skäl att tro att inte bara ens eget deltagande i föreningen begränsas, utan att man även tvingas begränsa sitt barns deltagande. För vem vill framstå som en förälder som inte ställer upp för sina barn? Som vi tidigare pekat på i resultatdelen vilar här ett tungt ansvar på föreningens styrelse och ledare, och till viss del även på föräldrarna själva. Det är främst dessa som har möjlighet att påverka besluten om hur höga medlems- och träningsavgifterna ska vara.

Föräldrarna är alltså medvetna om hur både brist på tid och svag ekonomi kan medföra svårigheter för vissa familjer att vara en del av idrottsrörelsens verk-

samhet. Här kan man även ifrågasätta hur väl föreningsidrotten lever upp till sin roll som ideell arena, då närmare hälften upplever höga krav och ibland tvång att engagera sig i föreningen snarare än att självmant vilja hjälpa till. Vidare kan man ställa frågan vad som händer med föreningsdemokratin när kommersiella intressen tar allt större plats i dess verksamhet (se även Norberg & Redelius).⁷⁵

Om viljan att engagera sig ideellt i föreningar fortsätter att avta finns det även en uppenbar risk för att grogrunden för demokratiutvecklingen i samhället minskar, vilket på sikt även kan få hämmande effekter på samhällsekonomin. Exempelvis har undersökningar visat på ett samband mellan ett rikt föreningsliv i regionen och ekonomisk tillväxt.⁷⁶ En förutsättning för en väl fungerande demokrati är förekomsten av gemensamma mötesplatser i samhället. Det är i detta sammanhang där föreningsidrotten, med sitt betydande medlemsantal, har stora möjligheter att kunna bidra till demokratifostran.^{77,78} Föreningslivet utgör en central sådan mötesplats, där den viktiga dialogen mellan människor kan föras och förtroende och samhörighet mellan medborgarna utvecklas. Det vi vill peka på är att man bör vara medveten om de möjliga konsekvenser ett försvagat föreningsliv kan få för såväl demokrati- som samhällsutvecklingen. Här är det ändå viktigt att understryka att en knapp majoritet av föräldragruppen (53 procent) fortfarande anser att kraven på det ideella engagemanget upplevs som lagom från föreningsarnas sida.

Ledarkompetens

I föräldrarnas diskussioner om föreningsidrotten blev det tydligt att de överlag är nöjda med TI. Förutom att man tycker att barnen har roligt, att idrotten är föstrande och att den ger en social gemenskap, lyfts ledarnas kompetens fram och särskilt deras sätt att engagera sig i barnen. Samtidigt kan föräldrarna se en problematik med det ideella ledarskapet, då detta behöver anpassas till ledarnas övriga livspussel. Här framgår således en konkurrensfördel för KI, som betalar sina ledare/coacher och därmed får det lättare att säkra upp ett team av kompetenta ledare.

⁷⁵ Norberg, J. R. m.fl. (2012).

⁷⁶ Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*.

⁷⁷ Putnam, R. D. (1996).

⁷⁸ Rothstein, B. m.fl. (1995). *Demokratirådets rapport 1995*.

Med utgångspunkt i både fokusgruppsintervjuerna och enkätstudien kan vi tolka in och se att föräldrarna anser sig kunna ställa högre eller till och med mycket högre krav på ledarna inom KI. En möjlig förklaring kan vara att man anser sig betala för ”produkten” barn- och ungdomsidrott. Dessa högre krav skulle som en positiv konsekvens kunna bidra till att antalet utbildade ledare ökar, vilket framöver hade kunnat höja KI-ledarnas kompetensnivå. Man kan enligt föräldrarna inte ställa samma krav på ledarna inom TI. Detta dels på grund av att de kan ha svårt att få mer tid över till att gå på ledarskapsutbildningar, dels på grund av att vissa föräldrar kan uppleva sig stå i tacksamhetsskuld till de ideella ledarna som ”tar hand om” deras barn på fritiden. Till en följd är man försiktig med att sätta ett onödigt hårt tryck på dem, då detta skulle kunna innebära en ökad risk att de slutar. Alltför stora skillnader i ledarkompetenser mellan KI och TI kan i förlängningen leda till att föräldrarna, i syfte att vara just goda sådana, i än högre utsträckning väljer att låta sina barn ta del av KI-verksamheter, speciellt om föräldrarna är ekonomiskt resursstarka och har prestation som främsta motiv för sina barns idrottande.

Ambivalens

Det mest framträdande mönstret i denna undersökning har varit den ambivalens föräldrarna återkommande har gett uttryck för gällande den kommersialiserade barn- och ungdomsidrottens utbredning. Å ena sidan menar man att KI bidrar till glädje och gemenskap och ger barnen positiva erfarenheter, å andra sidan är föräldrarna väldigt medvetna om att vissa former av den ökar risken för utslagning och utanförskap. Om den traditionella föreningsidrotten förlorar i kraft samtidigt som barn- och ungdomsidrottens kommersialisering ytterligare stärks, ser man att idrott för unga inte längre är tillgänglig för alla utan blir en klassfråga. I och med att färre barn då ges möjlighet att idrotta påtalas att detta i förlängningen även kan leda till ett folkhälsoproblem. Dessutom kan föräldrarna se att den socioekonomiska exkluderingen gör att man på sikt riskerar att förlora talanger, eller som någon uttryckte det: ”... för de har aldrig haft råd eller möjligheter att vara med.” Idrottsföräldrarnas syn på framtidens barn- och ungdomsidrott stämmer också överens med Petersons tankar från början av 2000-talet.⁷⁹ Han framförde att folkrörelseidrotten i allt högre grad skulle komma att genomsyras av kommer-

⁷⁹Peterson, T. (2002). ”En allt allvarigare lek: Om idrottsrörelsens partiella kommersialisering 1967–2002”. I J. Lindroth & J. R. Norberg (Red.), *Ett idrottssekel – Riksidrottsförbundet 1903–2003*.

siell verksamhet. Vidare påtalade han att detta kunde leda till en förstärkning av en elitistisk, ojämlig och uteslutande idrott.

Som ovan nämnt uttrycker föräldrarna en oro för att en alltför utbredd KI kan innebära att barn slutar idrotta, eller inte ens får möjlighet att träda in på den idrottsliga arenan. Det är dock viktigt att poängtera att KI inte består av en homogen grupp verksamheter. Vi kan exempelvis se tydliga skillnader mellan ”Knatte-skutt” och ”Selected Camp”, men också mellan en föreningsledd mindre omfattande sommarfotbollsskola och ett större påkostat läger, arrangerat av föreningen i samverkan med externa företag. Detta speglar sig också i föräldrarnas syn på de olika verksamheterna inom KI. De flesta deltagande i vår undersökningsgrupp var till exempel väldigt positivt inställda till campverksamheter som hålls under skolloven, och då kan utgöra ett gott komplement till TI. Däremot uttrycker de en tydlig oro för vad som kan hända om kommersialiseringen inom gråzonen av TI växer ytterligare.

Oron för utbredningen av KI är alltså inte så starkt kopplad till verksamheter tillhörande huvudkategorin nämnd i Norberg & Redelius *Barn- och ungdomsidrott i kommersiell regi* (till exempel Sweden Sport Academy). Det är istället främst över kategorin *Medlem eller kund i föreningens barnverksamhet?* föräldrarna främst är bekymrade. Man ställer sig frågan vad som kommer att hända med barns möjligheter att idrotta om fler föreningar tar ut extrema medlems- och träningsavgifter. Tar man dessutom ut avgifter för att anlita ”expertcoacher”, tillhandahåller extraträningar mot betalning eller anordnar dyra läger i samarbete med professionella klubbar, menar föräldrarna att man riskerar att utesluta än fler barn och ungdomar från idrotten. Genom deras svar och resonemang väcks tankar om hur barn- och ungdomsidrotten istället kan utvecklas med föreningsidrotten som grund och där vissa, men inte alla former av KI-verksamheter kan fungera som ett komplement.

I linje med vad föräldrarna ger uttryck för går det att se att den traditionella föreningsidrotten och delar av den mer renodlade kommersialiserade idrotten kan samexistera. Det senare kan fungera som ett komplement till TI, speciellt med tanke på att flera av aktiviteterna endast sker under en begränsad tid (oftast under skollov) och i en del fall kanske även kan hjälpa till att väcka eller förstärka ett idrottsintresse. Vad som framför allt blir viktigt utifrån resonemangen ovan är att

kärnvärdena inom TI, med sin grund i policydokumenten *Idrotten vill*⁸⁰ och *Barnkonventionen*,⁸¹ framhålls och också följs. På så vis blir det möjligt att begränsa utbredningen av de mer kostsamma varianterna i TI:s gråzon. Resultaten från enkätundersökningen stärker dessa tankegångar, då det ju visade sig att föräldrarna har en starkare tilltro till föreningsidrotten som fostrande och socialt gemenskapande arena, vilket pekar på möjligheterna att använda dessa utgångspunkter för att attrahera och behålla barn och ungdomar inom denna så länge som möjligt. Det krävs dock att idrottsrörelsen i än högre grad lever upp till föräldrarnas förväntningar och ideal än vad som tycks vara fallet,⁸² och tar ett krafttag för att barn- och ungdomsidrotten verkligen ska vara till för alla. Därmed inte sagt att föreningsidrotten enbart ska legitimera sin existens baserat på nyttoaspekterna (exempelvis fostran, social gemenskap och hälsa). Den bör självklart även framhäva sitt berättigande utifrån egenvärdet.⁸³

Framtida forskning

I denna studie har vi fokuserat på att undersöka vad idrottsföräldrar till barn som deltagit i olika former av KI tycker och tänker om verksamheten. Då vi begränsat oss till nämnda målgrupp, har vi inte kunnat belysa hur andra viktiga grupper inom idrotten resonerar om just KI. En av grupperna utgörs av idrottsföräldrar som av olika anledningar *inte* haft sina barn med i KI. Frågor som man då skulle kunna ställa handlar bland annat om barnen eller föräldrarna själva valt detta, eller om de tvingats avstå av ekonomiska skäl? Har barnen hamnat utanför den sociala gemenskapen på grund av detta, eller på andra sätt känt sig utanför? Vilka konsekvenser kan detta få för dessa barn? Frågorna leder oss in på vikten av att undersöka hur barnen och ungdomarna själva upplever den kommersialiserade idrottens olika former. I vår undersökning framkom det bland annat att föräldrarna upplever att deltagande i KI är mer disciplinerande, mer seriöst och att barnen lättare når sina mål. Samtidigt menade man att dessa barn oftare känner sig stressade och oroliga i sitt idrottande och upplever mer press från föräldrarna samt att den kommersiella idrotten ökar risken för utanförskap. Vi vet dock sedan

⁸⁰ Riksidrottsförbundet (2009).

⁸¹ Norberg, J. R. & Pihlblad, J. (Red.) (2011). *För barnets bästa: En antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*.

⁸² Wagnsson, S. (2009).

⁸³ Norberg, J. R. (2013). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*.

tidigare att barns och föräldrars upplevelser kan skilja sig åt.⁸⁴ Det är därför av största intresse att följa upp och undersöka vad det är i miljön som kan upplevas negativt av barnen.

Slutord

Med utgångspunkt i undersökningens huvudresultat skulle man lite drastiskt kunna säga att något är på väg att gå förlorat. Genom föräldrarnas utsagor har vi kunnat se att det ideella engagemanget blir allt svårare att upprätthålla, då fler upplever sig ha mindre tid och fler är beredda att köpa sig fria från beting. Som tidigare har framhävts väcker detta farhågor om att en framtida alltför kommersialiserad föreningsidrott inte bara riskerar att utesluta vissa barn, utan även kan leda till att stora delar av den ideella föreningsverksamheten kommer i gungning och till slut får föra en tynande tillvaro. På sikt kan även negativa konsekvenser för demokratiförstran och samhällsutvecklingen uppstå på flera plan.

Rapporten visar också att nya kommersiella aktörer har växt fram och etablerat sig på barn- och ungdomsidrottens arena, vilka utmanar den traditionella föreningsidrottens verksamhet och dess ideal "Idrott åt alla".⁸⁵ I vår undersökning har vi sett att det är de mer tveksamma, gråzonsbelägna kommersiella alternativen som främst hotar att rubba föreningsidrottens form och tidigare så starka ställning. Samtidigt ser vi hur mer renodlade kommersiella alternativ kan fungera som komplement till den traditionella föreningsidrotten och också kan bidra till ett ökat idrottsintresse för barn och unga. Frågan är bara om det är möjligt för föreningsidrotten att fortsätta låta det ideella engagemanget stå i förgrunden utan att dras med alltför mycket av kommersialiseringens starka krafter. Svaret på den frågan kan i mångt och mycket sägas ligga i händerna på idrottsföräldrarna, då deras betydelse för barn- och ungdomsidrottens utveckling är odiskutabel.

⁸⁴ Horn, T. S. & Horn, J. L. (2007). "Family Influences on Children's Sport and Physical Activity Participation, Behavior, and Psychosocial Responses" (s. 685–711). I G. Tenenbaum & R. C. Eklund. (Red.), *Handbook of Sport Psychology*.

⁸⁵ Riksidrottsförbundet (2009).

Referenser

Tryckta källor

- Augustsson, C. (2007). *Unga idrottares upplevelser av föräldrappress*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstads universitet.
- Brettschneider, W-D. (2001). "Effects of Sport Club Activities on Adolescent Development in Germany". *European Journal of Sport Science*, 1(2), 1–11.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- De Knop, P., Engstrom, L. M., & Skirstad, B. (1996). "Worldwide Trends in Youth Sport". I P.
- De Knop, L. M. Engstrom, B. Skirstad & M. Weiss (Red.), *Worldwide Trends in Youth Sport* (pp. 276–281). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Eliasson, I. (2009). *I skilda idrottsvärldar: Barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- Engström, L. M. (2004). "Barns och ungdomars idrottsvanor i förändring". I *Svensk idrottsforskning*. Centrum för idrottsforskning, (4), 10–15.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:557/FULLTEXT01.pdf>. (Hämtad 19 januari 2015).
- Gleichmann, L. (2004). *Föräldraskap mellan styrning och samhällsomvandling: En studie av syn på föräldrar och relation mellan familj och samhälle under perioden 1957–1997*. Doktorsavhandling. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Horn T. S., & Horn J. L. (2007). "Family Influences on Children's Sport and Physical Activity Participation, Behavior, and Psychosocial Responses" (s. 685–711). I G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Red.), *Handbook of Sport Psychology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Hougaard, B. (2004). *Curlingföräldrar och servicebarn: En handbok i barnuppfostran*. Stockholm: Prisma.

Högskoleverket (2012). Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2012. Rapport 2012:10 R. <https://www.uk-ambetet.se/download/18.197eccc1140ee238b58f82/1403093621722/1210R-universitet-hogskolor-arsrapport.pdf>. (Hämtad 19 januari 2015).

Karp, S. (2000). *Barn, föräldrar och idrott: En intervjustudie om fostran inom fotboll och golf*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.

Karp, S. (2004). *Den goda barnidrotten: Föräldrar om barns idrott* (FoU-rapport, nr. 2004:7). Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Norberg, J. R. (2013). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: SISU idrottsböcker (s. 64–88).

Norberg, J. R. (2014). *Statens stöd till idrotten*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning 2014:1.

Norberg, J. R. & Redelius, K. (2012). "Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet*. Stockholm: European Civil Society Press.

Partridge, J. A., Brustad, R. J., & Babkes Stellino, M. (2008). *Social Influence in Sport*. *Advances in Sport Psychology*, 3, 269–291.

Patriksson, G. (1995). "Scientific review: Part II". I I. Vuori m.fl. (Red.), *The Significance of Sport for Society: Health, Socialization, Economy*. Strasbourg: Council of Europe Press.

Patriksson, G. & Wagnsson, S. (2004). *Föräldraengagemang i barns idrottsföreningar* (FoU-rapport, nr. 2004:8). Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Peterson, T. (2002). "En allt allvarigare lek: Om idrottsrörelsens partiella kommersialisering 1967–2002". I J. Lindroth & J. R. Norberg (Red.), *Ett idrottssekel – Riksidrottsförbundet 1903–2003*. Stockholm: Informationsförlaget (s. 397–409).

- Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag.
- Qvortrup, J. (2005). *Studies in Modern Childhood: Society. Agency. Culture*. NY: Palgrave Macmillan.
- Redelius, K. (2000). *Ledarna och barnidrotten: Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran*. Doktorsavhandling, Stockholm: HLS Förlag.
- Riksidrottsförbundet (2013). *Idrotten i siffror*.
http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_48735/cf_394/2013_-_Idrotten_i_siffror_-_RF.PDF. (Hämtad 19 januari 2015).
- Riksidrottsförbundet (2009). *Valuta för pengarna – om föräldrars kostnader för barnens deltagande i tävlingsidrott*. FoU-rapport 2009:4
http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_33806/cf_394/Valuta_f-r_pengarna.PDF. (Hämtad 19 januari 2015).
- Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Rothstein, B. (Red.), Esaiasson, P., Hermansson, J. Micheletti, M. & Petersson, O. (1995). *Demokratirådets rapport 1995*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologiska facetter*. Stockholm: Liber.
- Trondman, M. (2005). *Unga och föreningsidrotten: En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv* (Ungdomsstyrelsens skrifter, nr. 2005:9). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö: En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstad University Studies 2009:53.
- Wagnsson, S., Augustsson, C. & Patriksson, G. (2013). Associations Between Sport Involvement and Youth Psychosocial Development in Sweden: A Longitudinal Study. I *Journal of Sport for Development*, 1(1), 37–47.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Wirén Åkesson, J. (2014). *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och på arbetsmarknaden*. Doktorsavhandling. Malmö: Malmö högskola.

Elektroniska källor

Brommapojkarna. (2015).

http://brommapojkarnaold.se/index.php?option=com_content&view=article&id=578&Itemid=270. (Hämtad 25 mars 2015).

IFK Göteborg (2015).

http://www.cumap.org/cup/ifk_goteborg_sommarcamp4778.htm. (Hämtad 25 mars 2015).

Malmö FF (2015). <http://www.mff.se/Ungdom/Sommarakademin>.

(Hämtad 25 mars 2015).

Sweden Sport Academy. (2015).

http://www.swedensportacademy.com/?gclid=CjwKEAiA8_KlBRD9z_jl_fKBhQkSjABDKqiXJOq1MrVI5NRehCM56ShiJmQQAs1JhdOly6M2CRds9xoC2bv_wcB
(Hämtad 25 mars 2015):

Vetenskapsrådet. (2015). <http://www.codex.vr.se/forskninghumsam.shtml>.

(Hämtad 25 mars 2015).

Varför ska man vara medlem?

Om betydelsen av medlemskap, ideellt engagemang och alternativa engagemangsformer i idrottsföreningar

Av Karin Robertsson och Johan Hvenmark, Ersta Sköndal högskola

Inledning

Ett framträdande drag för det svenska civilsamhället, som idrottsrörelsen utgör en betydande del av, är att organisationerna inom det i stor utsträckning bygger på ideella insatser och medlemsinflytande. I denna folkrörelsetradition finns en stark koppling mellan att göra insatser, vara medlem och få möjligheter till inflytande genom demokratiska beslutsprocesser. Många av det svenska civilsamhällets organisationer, dit vi alltså räknar idrottsföreningar, bygger ytterst på individuellt medlemskap och ideellt engagerade ledare. I förhållande till Sveriges totala befolkning framgår det av befolkningsstudier i ämnet att människors generella vilja att engagera sig i ideella sammanhang är mycket stabil över tid och att ungefär 70 procent av befolkningen är medlem i någon förening. Antalet aktiva räknat är idrottsrörelsen den enskilt största rörelsen inom det svenska civilsamhället.⁸⁶

I kontrast har forskare, såväl internationellt som nationellt, dels noterat en utveckling där antalet medlemmar i medlemsbaserade ideella organisationer minskar, dels hur detta tycks leda till en omvandling av både det traditionella medlemskapets betydelse och de aktuella organisationernas roll och karaktär.⁸⁷ Till detta bör observationer läggas om hur man i många av dagens ideella organisationer oavsett plats, i allt högre och grad tycks orientera sig mot marknaden och anamma företagsliknande praktiker.⁸⁸ Som ett led i det senare finns även exempel på hur nya och alternativa engagemangsformer utmanar föreningsmedlemskapet, den form både svenskar och många andra traditionellt använt sig av för att relatera till och engagera sig i ideella verksamheter.⁸⁹

Något av de mest intressanta i den utveckling som tecknas här, och som verkar särskilt framträdande inom just den svenska idrottsrörelsen, är att man i allt fler ideella sammanhang anlägger kundliknande perspektiv på sina medlemmar, samtidigt som man öppnar för engagemang och bidrag med både ekonomiska och

⁸⁶ Svedberg, L. m.fl. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet*. Rapport till Regeringskansliet.

⁸⁷ Se t.ex. Skocpol (2003) för amerikanska förhållanden och Papakostas (2012) för svenska.

⁸⁸ Jfr t.ex. Weisbrod 1998; Eikenberry & Kløver 2004; Wijkström & Einarsson 2006; Hvenmark 2013.

⁸⁹ Hvenmark (2008); Einarsson (2012).

andra resurser på nya och helt andra sätt bortom det traditionella medlemskapet.⁹⁰ Detta kan ha direkta effekter på alltifrån frågor om finansiering och organisering till hur organisationerna styrs och leds samt vad de kan och väljer att göra. Det sistnämnda inverkar i sin tur på den roll ideella organisationer, idrottsliga eller andra, på ett övergripande plan kan förväntas ta och fylla i vårt samhälle framöver.⁹¹

Då kunskap saknas kring ämnet har vi i denna studie undersökt hur man i landets idrottsföreningar tänker och resonerar om kostnader, medlemmar och medlemskap. Också människors ideella engagemang i allmänhet och alternativa former för detta i synnerhet (exempelvis kunder, volontärer, sms-aktivister, supportrar, faddrar, etcetera). Totalt har vi intervjuat 16 idrottsföreträdare för sex olika idrotter i Stockholmsområdet kring följande övergripande frågeställningar:

- Hur kopplar idrottsföreningar utövare till sin verksamhet?
- Hur fastställs nivån på medlems- och träningsavgifter?
- Vad betyder det mer traditionella medlemskapet för idrottsföreningar?
- Vad betyder ideellt engagemang för dem?
- Vilka exempel på nya eller alternativa engagemangsformer kan identifieras i verksamheterna?
- Hur ser företrädare i idrottsföreningar på nya eller alternativa engagemangsformer i förhållande till det mer traditionella medlemskapet och ideella engagemanget?

Studien har avgränsats geografiskt till Stockholmsområdet på grund av antaganden från projektets forskare om att det i större idrottsföreningar kan finnas fler processer av den typ vi intresserat oss för att undersöka närmare. Några av de föreningar som medverkar i studien är därför bland de största i Sverige i respektive idrott. Denna avgränsning innebär å andra sidan att vi går miste om en jämfö-

⁹⁰ Einarsson, T. m.fl. (2012). "Efter medlemskapet? Engagemang och föreningsliv för en ny tid". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*.

⁹¹ Jfr t.ex. Skocpol, (2003). *Diminished Democracy: From Membership to Management in American Civic Life*.

relse med liknande processer på lokal nivå utanför storstadsområdet, något som istället får bli en fråga för framtida studier i ämnet.

Centrala utgångspunkter och tidigare forskning

För att göra rapportens generella forskningsfrågor förståeliga utgår vi här ifrån ett civilsamhällesperspektiv. Det betyder att vi tankemässigt skiljer ut det civila samhället och dess ideella organisationer, däribland idrottsföreningar, från andra delar av samhället. Vi skiljer alltså på civilsamhället och företagssfären, där företag agerar på en marknad, och den offentliga sfären där statliga och kommunala organisationer verkar.⁹² I verkligheten är det snarare så att dessa samhällssfärer påverkar och influerar varandra, vilket är tydligt i fallet med dagens idrottsföreningar, som i vissa fall kan sägas sväva någonstans mellan de båda och påverkas också av den offentliga sfären.

En växande skara forskare, här som runtom i världen, undersöker i dag hur organisationer både i nämnda sfärer påverkas av ett alltmer marknadsliberalt samhälle.⁹³ Forskningen handlar överlag om spänningen mellan företag och ideella organisationer och dessa organisationers relation till marknaden. På det stora hela är denna forskning kritiskt inställd till marknadens inverkan på området och pekar ofta på de processer som sätts igång i dess kölvatten, till exempel en ökad kommersialisering och professionalisering av civilsamhällets organisationer. Det tycks i sin tur leda till konsekvenserna i att marknads- och företagslogiker överordnas den ideella, där andra värden som demokrati, inflytande och delaktighet betonas.

Det bör även klargöras att vi i denna rapport har undersökt föreningsidrotten för barn- och ungdomar, den så kallade breddidrotten, i Sverige. Hur ovannämnda exempel om omvandlingar och idrottsrörelsen relation till marknaden tolkas och tas emot beror på vilken del av idrottsrörelsen vi pratar om. Idrottshistorikern Johan R Norberg och pedagogikforskaren Karin Redelius diskuterar till exempel marknaden som hot eller möjlighet. De menar att elitidrotten har mer att vinna på företagssponsring och anammande av marknadslogiker, alltså framstår i det sammanhanget marknaden som en möjlighet. När de i stället riktar blicken mot

⁹² von Essen, J. (Red.) (2010). *Det svenska civilsamhället: En introduktion*.

⁹³ Se t.ex. Weisbrod 1998; Eikenberry & Kløver 2004; Wijkström & Einarsson 2006; Hvenmark 2013.

den breda barn- och ungdomsidrotten i föreningsregi betraktas relationen till marknaden som mer problematisk eller till och med hotfull.⁹⁴

Medlemskapet i civilsamhället

Folkrörelser och medlemsorganisationer tillskrivs ofta egenskaper av betydelse för samhället i stort, till exempel att de ger röst åt medborgare eller fungerar som demokratiskolor där medborgare helt enkelt lär sig demokrati. Denna föreställning finns både inom forskningen och i det politiska samtalet.

Vad gäller forskning om medlemskapet som sådant skiljer man på forskning om medlemmar och själva medlemskapet. Den senare sätter fokus på relationen mellan individ och organisation snarare än den enskilde medlemmen.⁹⁵ Det är den aspekten vi har intresserat oss för i denna studie.

I en svensk inramning har forskarna Johan Hvenmark och Torbjörn Einarsson i sina avhandlingar specifikt undersökt det traditionella och folkrörelsekopplade medlemskapet närmare. En gemensam grundtanke med dessa studier är att medlemskapet inte är något statiskt. I stället betraktas det av de båda som en relation mellan individ och organisation under ständig omförhandling. En annan gemensam utgångspunkt är att synen på medlemskapet skiljer sig åt beroende på vem som tillfrågas, det vill säga vi får olika svar om vi frågar organisationsföreträdare eller den enskilde medlemmen.

Vidare betraktas medlemskapet så som uppbyggt av ett antal dimensioner. Här kan till exempel en juridisk dimension nämnas vilken handlar om medlemmar som föreningens ägare och huvudmän. Den ekonomiska dimensionen handlar om att medlemmar är en direkt källa till resurser, både i form av pengar genom medlemsavgifter och gåvor men även ideellt arbete utfört av medlemmarna inom organisationerna. En tredje är rättighetsdimensionen som handlar om att varje medlem har en röst i det demokratiska styrsystemet och däri den representativa kedjan, där de har möjlighet att utöva inflytande och påverkan avseende organisationernas inriktning och arbete. Slutligen kan den sociala dimensionen nämnas vilken handlar om medlemskap som en tillhörighet.⁹⁶ I en annan svensk studie på

⁹⁴ Norberg, J m.fl. (2012). *Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet?* Se även Fyrberg Yngfalk (2014). *Idrottssponsring och etik*.

⁹⁵ Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering Membership: A Study of Individual Members' Formal Affiliation with Democratically Governed Federations*.

⁹⁶ Hvenmark, J. (2008); Einarsson, T. (2012).

ämnet har Einarsson undersökt medlemskapets betydelse inom idrottsrörelsen i Sverige mer specifikt. Den utgår dock i motsats till vår studie från ett individuellt perspektiv på medlemskapets betydelse i idrottsföreningar. Studien undersöker den enskilde medlemmens syn på saken, genom intervjuer med medlemmar i Svenska Fotbollförbundet. Resultatet visade att medlemmarna i första hand såg medlemskapet i en idrottsförening som ett socialt sammanhang som innefattar en viktig del av fritiden och stor del av vänskapsrelationerna.⁹⁷

Ideellt engagemang

Enligt de befolkningsstudier som utförts av Sköndalsinstitutet 1992–2009 under ledning av professor Lars Svedberg omfattar det ideella arbetet i Sverige hela tre fjärdedelar av landets totala befolkning. Forskarna bakom dessa studier menar att denna nivå, sett över de två senaste årtiondena, är slående stabil över tid. Lika höga nivåer kan i en internationell jämförelse bara hittas i länder som USA, Norge och Holland. Detta samhällsfenomen ingriper bland annat sociala insatser, politiskt engagemang och ledarskap inom idrotten.

Studierna visar att idrottsrörelsen är den frivilligorganisation där flest gör ideella insatser, vilket i och för sig är kopplat till att den också samlar flest aktiva. Av den vuxna befolkningen utför omkring en miljon människor årligen ideella insatser inom vår idrottsrörelse. Omräknat i arbetskraft motsvarar nivåerna på detta engagemang i Sverige omkring 400 000 heltidsårsarbeten.⁹⁸

Vad gäller forskning har bland annat det ideella arbetets betydelse för demokratin och välfärden studerats, dess omfattning och struktur kartlagts och dess ekonomiska värde beräknats, men vi vet fortfarande relativt lite om vad det betyder för dem som utför det. I en svensk studie har teologen och civilsamhällesforskaren Johan von Essen undersökt just detta, och intervjuat över fyrtio personer som arbetar ideellt med miljöfrågor, socialt arbete och som tränare och ledare i fotboll. I studien beskrivs ideellt arbete med hjälp av fem teman: att ideellt arbete är oavlönat, är till för någon annans nytta, är frivilligt, är ett uttryck för det egna engagemanget och slutligen, att det äger rum i en gemenskap. Ideellt arbete fyller även funktioner som att forma människors identitet, vara ett sätt att förverkliga

⁹⁷ Einarsson, T. (2008). *Medlemskapet i den svenska idrottsrörelsen: En studie av medlemmar i fyra idrottsföreningar*.

⁹⁸ Svedberg, L. m.fl. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet. Rapport till Regeringskansliet*.

sig själv samt ge mening. Ideellt arbete är slutligen ett sätt att personifiera det egna medborgarskapet. Som sådant kan det beskrivas som människors verkliga handlande för den andres väl i ett offentligt sammanhang.⁹⁹

Angående idrott och betydelsen av ideellt engagemang inom det särskilda fältet har von Essen även genomfört en studie om ledarskapet i idrotten så som ideellt engagemang, där ideella idrottsledare intervjuats om hur de uppfattar uppdragets sociala dimensioner, till exempel att fostra barn och ungdomar. I studien utgår man från att ledarskapets sociala dimension är något annat än den idrottsliga, som handlar mer om tävling- och jämlikhetsideal, och att det finns en spänning mellan dessa. Studiens resultat pekar på att idrottsledare ständigt måste förhålla sig till denna spänning som grundläggande villkor inom idrotten.¹⁰⁰

Yttre förvandlingar med konsekvenser för det civila samhället

Med utgångspunkt i forskningen om hur det civila samhället i Sverige traditionellt har organiserats som folkrörelser, med medlemmar och ideellt engagemang som huvudsakliga delar av dessa, lyfter vi i detta avsnitt ett antal pågående förvandlingar med följder för det civila samhället och dess organisationer som har direkt betydelse för rapporten.

En central utgångspunkt är att det skett en marknadsisering av samhället i stort. Detta kan sägas handla om ett i ökande grad marknadsliberalt samhälle där marknadslogiker fått ett allt större fäste inom både offentliga och ideella organisationer, exempelvis med införandet av styrformer som New public management.¹⁰¹ Marknadiseringen för i sin tur med sig andra processer som till exempel kommersialisering och professionalisering av det civila samhällets organisationer inom skilda områden.

Dessa processer, där civilsamhällesorganisationer alltmer antar företagsliknande strukturer och logik i sin styrning, kan även kopplas samman med andra organisatoriska utvecklingsprocesser såsom centralisering och rationalisering. Utvecklingen tycks även institutionalisera idén om att företagsinfluerade lösningar är mer

⁹⁹ von Essen, J. (2008). *Om det ideella arbetets betydelse: En studie om människors livsåskådningar*.

¹⁰⁰ Riksidrottsförbundet. (2012). *Om ideella ledare i barn- och ungdomsidrotten och idrottsledarskapets sociala dimensioner*.

¹⁰¹ Se t.ex. Weisbrod, B. A. (Red.) (1998); Eikenberry, A. M. & Kluver, J. D. (2004); Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006); Hvenmark, J. (2013); Fyrberg Yngfalk, A. & Hvenmark, J. (2014).

legitima att utveckla organisationerna med, vilket skapar eller ökar ett redan existerande glapp mellan den demokratiska styrningsstrukturen i civilsamhällesorganisationer och dess tjänstemannaletta utförardel.¹⁰²

Idrottens relation till marknaden

Parallellt med nämnda förvandlingar beskriver Norberg hur det sedan 1970-talet skett en förändring inom svensk föreningsidrott, där många utövare har ersatt sitt medlemskap med träningskort på kommersiella gym eller mer oorganiserat idrottande utomhus. Föreningsidrotten har på så vis fått konkurrens av nya former av idrottande, i marknadens eller oorganiserad regi.¹⁰³ Samtidigt har det vid sidan om föreningsidrotten, på ett nästan explosionsartat sätt, uppstått en marknad för kommersiella idrottsbolag som erbjuder barn- och ungdomsidrott i Sverige. Denna marknad omfattar såväl så kallade sport camps (kommersiella sportläger under skollov) som terminsverksamhet i en rad olika idrotter, i regi av företag som till exempel Svenska Idrottsfrämjandet eller Be Sporty Utbildning. Mot denna hela bakgrund ställer Norberg och Redelius frågan hur dessa kommersialiseringsprocesser på samhällsnivå inverkar på alla barns möjlighet och lika rätt att delta i och utöva föreningsidrott.¹⁰⁴

Idrottsforskarna Cecilia Stenling och Josef Fahlén beskriver hur denna utveckling skapat en konflikt mellan traditionella amatörideal och kommersiella intressen i dagens idrottsrörelse. De menar att rörelsen å ena sidan förväntas leverera fritidsaktiviteter och spänning i form av tävlingsverksamhet och demokratiskt fostrande vilket för med sig tre huvudsakliga logiker som anger inriktningen på föreningarnas aktuella verksamhet: sport för alla-idealet, resultatorientering samt kommersialisering/professionalisering. Enligt Stenling och Fahlén är dessa logiker vitt skilda ifrån varandra och de ifrågasätter om det verkligen är rimligt att idrottsföreningar förväntas leverera en verksamhet inom ramen för alla tre samtidigt. Med detta varnar de för att sport för alla-idealet underordnas resultatorientering

¹⁰² Hvenmark, J. (2013). *Business as usual? On Managerialization and the Adoption of the Balanced Scorecard in a Democratically Governed Civil Society Organization.*

¹⁰³ Norberg, J. (2012). *Idrottens föränderliga samhällsnytta: Om synen på idrottens mervärde och egenvärde från 1800-talet till idag.*

¹⁰⁴ Norberg m.fl. (2012). *Idrotten och kommersen: marknaden som hot eller möjlighet?*

och kommersialisering/professionalisering och därmed riskerar att gå förlorat i idrottsföreningar.¹⁰⁵

Från annat håll pekar civilsamhällesforskarna Johan Hvenmark och Ola Segnestam Larsson på hur idrottsrörelsen själv tar del i att skapa och omdana idrottens villkor genom att anta företagsliknande logiker som bildandet av aktiebolag, en företeelse de beskriver som ett hyckleri från idrottsföreningarnas sida, då man ställer krav på myndigheter att inte behandlas som företag men själv väljer att driva dem som sådana.¹⁰⁶

Idrottens kommersialisering, professionalisering och akademisering

Flera forskare har på olika sätt närmat sig idrottens kommersialisering.¹⁰⁷ Enligt historikern Tomas Peterson verkar detta delvis handla om en allmän förvandlingsprocess i den riktningen av idrotten i Sverige sedan mitten av 1960-talet, där en milstolpe sägs vara Riksidrottsförbundets beslut om avskaffande av amatörstadgan 1967 och en annan 1999 års godkännande av tävlingsinriktad elitidrottsverksamhet i aktiebolagsform.¹⁰⁸ Kommersialisering och professionalisering beskrivs av Peterson hänga samman på så vis att professionalisering omfattar en effektiv organisation med yrkesroller kopplade till en formell utbildningsverksamhet som utövas på heltid, vilket i sin tur kräver stora ekonomiska resurser. En kommersialiserad verksamhet behöver dock inte för den skull vara professionell eller omvänt. Peterson menar ändå att det i första hand är elitverksamheten inom idrottsrörelsen som blivit alltmer kommersialiserad och professionaliserad, det tycks i mindre utsträckning gälla den så kallade breddidrotten, alltså barn- och ungdomsidrotten.¹⁰⁹

Idrottsforskaren Joakim Wirén Åkesson har tittat på idrottens akademisering och beskriver den som en process där vetenskaplig kunskap brer ut sig och får allt större betydelse för kunskapsområdet i sin helhet. I sin avhandling har Wirén Åkesson utforskat sitt ämne genom att kartlägga och undersöka den vetenskapliga kunskap som produceras inom svensk idrottsforskning, förmedlas genom akade-

¹⁰⁵ Stenling, C. m.fl. (2009). *The Order Of Logics in Swedish Sports – Feeding the Hungry Beast of Result Orientation and Commercialization*.

¹⁰⁶ Hvenmark, J. m.fl. (2014). *Föreningsprat hit och businessstalk dit*.

¹⁰⁷ Se t.ex. Peterson (2002); Norberg och Redelius (2008); Hvenmark och Segnestam Larsson (2014).

¹⁰⁸ Peterson, T. (2002). *En allt allvarligare lek: Om idrottens partiella kommersialisering*.

¹⁰⁹ Peterson, T. (2002).

miska idrottsutbildningar och efterfrågas på idrottens arbetsmarknad, samt relationerna mellan dessa tre.¹¹⁰

Efter medlemskapet: Mot alternativa engagemangsformer

I den forskning som här översiktligt har nämnts finns resonemang om att något är på väg att förändras i organiseringen av det svenska civilsamhället, från folkrörelse- och föreningstradition mot en alltmer marknadiserad och företagsinfluerad verklighet. Hvenmark och Einarsson, som ägnat sina avhandlingar åt det folkrörelsekopplade medlemskapet, diskuterar i förhållande till detta nya eller alternativa engagemangsformer bortom det traditionella medlemskapet och ideella engagemanget som det sett ut historiskt i Sverige. Det handlar enligt dem om att civilsamhällesorganisationer i dag tycks överge medlemsbegreppet till förmån för andra konstruktioner, till exempel kund, givare eller volontär. Dessa författare beskriver hur medborgare haft möjligheter att kanalisera inflytande och utöva demokrati i samhället genom att engagera sig i folkrörelser och att den möjligheten i och med utvecklingen ovan i förlängningen står på spel.¹¹¹

Vad menar vi då när vi pratar om nya eller alternativa engagemangsformer? Vad kan sägas vara exempel, vad vet vi inom forskningen om dessa och framför allt, varför är de relevanta i förhållande till idrottsföreningar och allas möjlighet att utöva idrott? Nya och alternativa engagemangsformer kan ifrån vårt perspektiv i huvudsak sägas handla om två parallella spår: 1) etablerandet av nya former som sådana, till exempel att omorganisera från ideella volontärer till enbart månadsgivare, samt 2) förändringar i medlemskapet eller annorlunda uttryckt, en omförhandling av detta, vilket kan handla om att gå från en flerbottnad medlemsrelation mellan individ och organisation mot en mer kundlik och enkelbottnad sådan.

Vad innebär nya och alternativa engagemangsformer?

Flera forskare inom olika ämnesdiscipliner har pekat på att lösare kopplingar mellan organisationer och individer får möjliga konsekvenser för demokratin inom organisationerna samt medborgarens deltagande i det offentliga demokratiska rummet i samhället över lag. Den svenske sociologen Apostolis Papakostas konstaterar till exempel att civilsamhället i dag består av fler medlemslösa organi-

¹¹⁰ Wirén Åkesson, J. (2014). *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och arbetsmarknad*.

¹¹¹ Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2012). *Efter medlemskapet?: Engagemang och föreningsliv för en ny tid*.

sationer som engagerar färre medborgare än tidigare. Han menar att relationen mellan organisationernas ledning och ”fotfolk”, det vill säga medlemmar och ideellt engagerade, håller på att tunnas ut. Det i sin tur leder till ökat handlingsutrymme för ledningen och försvagad demokrati.¹¹²

I USA har en liknande utveckling beskrivits av den amerikanska sociologen Theda Skocpol. Hon benämner den förändring som skett inom det amerikanska civilsamhället sedan 1960-talet ”*from membership to management*” (från medlemskap till förvaltning, vår översättning).¹¹³ Att färre medlemmar och en urtunnad relation mellan organisationers ledare och medlemmar får konsekvenser för den interna demokratiska makten i sådana organisationer, beskrevs dock redan vid 1900-talets början av den tyske sociologen Robert Michels i en numera klassisk studie.¹¹⁴

Ännu så länge vet vi kanske inte så mycket om hur kraftfull utvecklingen mot nya eller alternativa engagemangsformer är. I de befolkningsstudier som sedan 1992 genomförts av civilsamhällesforskare vid Ersta Sköndal högskola ställs dock frågor om den enskilde engagerar sig via nätet utanför föreningslivet, alltså varken via eller inom en traditionell förening eller organisation. Bland gruppen unga i åldern 16–29 år, uppgav omkring en femtedel att de varit engagerade på det viset under det senaste året och i åldersgruppen 30–44 år en fjärdedel. I tillägg konstateras det i studien att det alternativa engagemanget inte verkar slå ut det mer traditionella, utan det tidigare fungerar som ett komplement till det senare.¹¹⁵

Studiens metod och genomförande

Följande avsnitt är en översiktlig beskrivning av studiens forskningsmetod och genomförande. Vår avsikt är att hålla det relativt kortfattat för att i nästa avsnitt lämna plats för en mer utförlig redovisning av det insamlade materialet, det vill säga idrottsföreträdarnas resonemang.

¹¹² Papakostas, A. (2012). ”De medlemslösa organisationernas tidevarv”. I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*.

¹¹³ Skocpol, T. (2003).

¹¹⁴ Michels, R. (1983). *Organisationer och demokrati: en sociologisk studie av de oligarkiska tendenserna i vår demokrati*.

¹¹⁵ Svedberg m.fl. (2010).

För att samla in relevant material genomfördes under sensommaren och hösten 2014 totalt 16 semistrukturerade intervjuer med företrädare för olika idrottsföreningar och klubbar (nedan idrottsföreningar) i Stockholmsområdet. Semistrukturerade intervjuer är en form av kvalitativa intervjuer som ger utrymme för människors åsikter, erfarenheter och uppfattningar om det som ska undersökas närmare.¹¹⁶ I detta fall gäller det idrottsföreträdarens resonemang om avgiftsnivåer, medlemskap, ideellt engagemang och nya eller alternativa engagemangsformer.

Intervjutypen innebar att en guide eller manual utformades baserad på studiens huvudsakliga syfte och forskningsfrågor. Manualen användes i själva intervju-situationen som en checklista för att säkerställa att alla svarade på samma frågor. Däremot ställdes inte alla frågor exakt likadant och i samma följd varje gång. Avsteg från intervjuguiden och följdfrågor förekom ofta för att ge utrymme för vidare resonemang och skapa en mer samtalsorienterad situation.

Forskningsetiska överväganden

Vi har övergripande i arbetet med denna rapport tagit hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Dessa riktlinjer formuleras som fyra huvudkrav: informations-, samtyckes-, konfidentialitet- och nyttjandekravet och har alla tillämpats genomgående.¹¹⁷

När idrottsföreningarna kontaktades med en intresseförfrågan om att delta mottog de samtidigt ett informationsbrev om studiens huvudsakliga syfte, uppdragsgivare och hur den insamlade kunskapen skulle redovisas både skriftligt och muntligt. Brevet var formulerat av rapportförfattarna och ansvarig utredare hos Centrum för idrottsforskning (CIF). Före varje intervju inhämtades muntligt samtycke till att spela in denna och intervjupersonerna informerades om att deras konfidentialitet skulle säkerställas både under arbetsprocessen och i rapporten.

I följande redovisning har idrottsföreningarnas och företrädarnas verkliga namn anonymiserats. Referenser i texten görs uteslutande till den idrott som personerna representerar och den formella position de har i sin respektive förening. Också föreningarnas verkliga storlek och specifika geografiska läge har anonymiserats. Alla intervjupersoner är dock verksamma inom Stockholmsområdet och represen-

¹¹⁶ Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*.

¹¹⁷ Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

terar några av de större föreningarna inom sina respektive idrotter, sett till omfattningen på deras barn- och ungdomsverksamhet.

Urval av intervjupersoner

Totalt är alltså 16 olika idrottsföreningar representerade. Två av dessa är hockeyklubbar, två fotbollsföreningar, tre gymnastikföreningar tre simföreningar, två tennisklubbar, tre ridklubbar och en golfklubb. Intervjupersonerna är antingen förtroendevalda som ordförande eller styrelseledamöter eller anställda som klubbchefer, verksamhetsansvariga eller föreningskonsulenter i sina föreningar. Flera har en lång bakgrund inom den svenska idrottsrörelsen som utövare och tränare i flera olika idrotter eller förtroendevalda på regional och nationell nivå.

Urvalet av idrotter gjordes av rapportförfattarna i samråd med ansvarig utredare på CIF samt med hjälp av kanslipersonal hos Stockholms Idrottsförbund (SIF) och Riksidrottsförbundet (RF), som av projektets forskare bedömdes ha en god överblick av idrottsföreningarna i Stockholmsområdet.

Med utgångspunkt i studiens centrala forskningsfrågor togs en lista över totalt 18 potentiella föreningar i Stockholmsområdet fram av kanslipersonal hos SIF. Klubbarna kontaktades sedan med en intresseförfrågan via mail. När uppslutningen från föreningarnas sida visade sig något trög i början av hösten kontaktades SIF igen, och var då behjälpliga med att nå ut med en intresseförfrågan till fler föreningar. Senare kontaktades även RF:s centrala kansli, som hjälpte till med att identifiera fler möjliga föreningar att kontakta. Sammanlagt har ett åttiotal föreningar kontaktats med en intresseförfrågan via mail av rapportförfattarna varav ett tjugotal visade intresse för att delta i studien. Alla intresserade ingår dock inte i denna rapport på grund av svårigheter med intervjutider, ytterligare några återkom aldrig med besked.

Det bör i tillägg nämnas att vi inledningsvis planerade att genomföra omkring fyra fokusgrupper med sex till åtta deltagare i varje. Efter den första fokusgruppen bestämde vi oss för att modifiera metoden till enskilda kvalitativa intervjuer då erfarenheten visserligen gav intressanta, men relativt grunda resonemang. Detta kan naturligtvis ha flera orsaker, till exempel att alla får eller tar olika stor plats i en gruppintervju, intervjuaren styr samtalen för lite eller för mycket, tidsbrist eller att konstellationen deltagare inte fungerar optimalt. I hopp om att fånga aningen djupare tankegångar och på så vis få en mer nyanserad bild av våra centrala frågor

skiftade vi, i samråd med CIF, alltså metod till omkring 15–20 semistrukturerade individuella intervjuer.

Resultat från intervjuer med idrottsföreträdare

Följande avsnitt belyser huvudsakliga aspekter i intervjupersonernas resonemang med avstamp dels i de fyra teman som frågorna utformades runt: sätt och möjligheter för deltagande, betydelsen av medlemskap, betydelsen av ideellt engagemang samt förekomsten och betydelsen av nya eller alternativa engagemangsformer, dels i den tidigare forskning som utgör vår tolkningsram.

Sätt och möjligheter att delta i idrottsföreningar

En viktig och central del i rapportens bakomliggande uppdrag från Centrum för idrottsforskning handlar om att undersöka hur idrottsföreningar och klubbar på lokal nivå resonerar angående fastställandet av medlems- och träningsavgifter. Detta för att bättre förstå hur de möjliggör för alla att utöva idrott. Frågor ställdes därför till företrädarna bland annat om hur nivån på medlems- och träningsavgifterna fastställs, vilka omständigheter som då är viktiga att ta hänsyn till samt om det finns någon övre eller undre gräns för de avgifter som tas ut. För att utmana och utveckla intervjupersonernas resonemang ställdes också frågan om sådana verkligen måste tas ut eller om föreningsverksamheten kanske hade kunnat organiseras på andra sätt.

Nivåer för medlems- och träningsavgifter

Vi kan i det material studien genererade se två huvudsakliga kriterier ligga till grund för besluten om avgiftsnivåer hos idrottsföreningarna: 1) den förenings-tradition de alla bygger på och 2) ett yttre tryck i form av marknadisering och professionalisering av idrottsföreningar.

Föreningstraditionen handlar om att i stort sett alla företrädare svarade att verksamheten i första hand baseras på att verksamheten ska gå plus minus noll

med hänvisning till att de är ideella föreningar utan vinstintresse. Kriteriet handlar också om att medlemsavgiften fastställs inom ramen för den demokratiska beslutsfunktionen, alltså föreningarnas årsmöten där röstberättigade medlemmar beslutar om denna efter styrelsens förslag.

Vad gäller medlemskapsavgiften framstår det som att den höjs relativt sällan och om så sker är det oftast en mycket liten höjning över tid. Föreningarna i denna studie ligger i spannet mellan cirka 80 och 350 kronor i medlemsavgift per person och år (för juniorer). Träningsavgifterna varierar betydligt mer, exempelvis beroende på idrott, utövarnas ålder, nivå och antal träningstillfällen per vecka. Det viktigaste för föreningarna med hänvisning till traditionen verkar vara att inte höja avgifterna för mycket för att inte riskera att utesluta grupper av utövare, vilket citatet nedan belyser:

Vi har väl i och för sig höjt avgifterna en del de senaste tio åren och när de höjs så blir det kanske några procent extra just den gången men då diskuteras det ju såklart kring hur mycket man kan ta ut och vad jämför man med och vilka grupper slår man ut? I princip så skulle vi kunna ta ut högre avgifter med tanke på att vi skulle kunna gallra bland alla intresserade genom att ta ut högre avgifter med det vill vi inte heller göra. Vi vill snarare kanske sänka avgifterna men ändå kunna få lika stor omsättning och lika stor verksamhet men att man delar ut kostnaderna på ännu fler aktiva. (Föreningskonsulent, gymnastik)

Tryck från omvärlden: Om ökad konkurrens, marknadsundersökande föräldrar och professionaliserade idrottsföreningar

Det andra huvudsakliga kriteriet som här ses ligga till grund för beslut om avgiftsnivåer rör ett yttre tryck på idrottsföreningarna, som kan spåras till mer omfattande förändringar i omvärlden. Det handlar dels om en ökad kommersialisering, professionalisering och akademisering av idrotten sedan 1960-talet,¹¹⁸ dels om en ökad marknadsisering av det civila samhället i stort kommen ur mer omfattande

¹¹⁸ Se t.ex. Peterson (2002); Stenling, C. & Fahlén, J. (2009); Norberg och Redelius (2012); Hvenmark och Segnestam Larsson, (2014); Fyrberg Yngfalk, A. & Hvenmark, J. (2014); Wirén Åkesson, J. (2014).

samhällsförändringar, såsom en ökad tilltro på ett mer marknadsliberalt samhälle.¹¹⁹

Detta visar sig i vårt material bland annat som att omkostnaderna för att driva en idrottsförening verkar ha ökat i takt med en högre grad anställd och professionell personal, vilket leder till att avgiftsnivåerna måste anpassas därefter. En företrädare resonerade på följande sätt kring detta:

När vi höjer [avgifterna, vår notering] så måste vi ju ha ett underlag för varför vi höjer, då är det ju ofta en viss förståelse för varför vi måste göra det. Som när vi höjde medlemsavgiften nu från 100 till 200 kr, då hade den ju inte höjts på många år så man måste se det så och kostnaderna för att bedriva verksamheten och lönerna ökar ju och det är också svårt att få ihop kanslipersonal till låga löner även om det blir lite ideellt att jobba i föreningslivet men nu är det ju kanske inte de i föreningen som söker jobb här, det kan vara någon utifrån och de har ju inte hjärtat på samma sätt för just den här föreningen och vill offra sig i sin lön om man säger så plus att de ska ju leva! Det är ett heltidsjobb. (Klubbchef, fotboll)

Denna aspekt handlar också om en ökad konkurrens idrottsföreningar emellan, samt mellan traditionella sådana och nyare kommersiella aktörer inom barn- och ungdomsidrotten, något som av Norberg och Redelius beskrivits som ett hot mot den förstnämnda.¹²⁰ Konkurrensen verkar leda till att föräldrar i högre grad ägnar sig åt vad företrädare för såväl fotboll som ishockey och simning beskriver som rena marknadsundersökningar kring vilken idrottsförening (eller kommersiellt alternativ) de ska välja att sätta sitt barn eller ungdom i. Denna utveckling verkar även medföra att professionaliseringsprocesser i föreningarna triggas.

En fotbolls-företrädare uttryckte att det är alldeles uppenbart att det nu pågår en svängning från folkrörelse till professionalisering inom idrottsrörelsen. Innebörden är enligt densamme exempelvis att de som fotbolls-förening hela tiden måste vara på tårna för att leverera den bästa servicen till sina utövare och medlemmar så att de inte väljer de lite mindre föreningarna i närområdet:

¹¹⁹ Se t.ex. Weisbrod, B. A. (Red.) (1998); Eikenberry, A. M. & Kluver, J. D. (2004); Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006); Hvenmark, J. (2013).

¹²⁰ Norberg, J. m.fl. (2012).

(...) den här omställningen ser vi liksom så tydligt, att föräldrarna initialt gör en ganska rejäl marknadsundersökning om vart de ska stoppa in sina barn, ännu mer om de inte tänker gå in själva som ledare och går de in själva som ledare, ja då förväntar de sig att vi supporterar allting. Det är ju en stor utmaning för oss, att vi måste vara lite bättre än alla de föreningar som finns runtomkring oss för annars så väljer man det lilla alternativet. (Ordförande, fotboll)

Även företrädaren för den andra här representerade fotbollsföreningen har funderat kring professionalisering av idrottsföreningar utifrån en liknande ingång. I sitt resonemang erbjuder denne en möjlig förklaring till den ovan beskrivna utvecklingen, att föräldrar till utövande barn men även egna ledare numera ställer allt högre krav på föreningar till exempel rörande styrning och ledning av verksamheten, som om de vore företag. Företrädaren tror att det i sin tur triggar föreningen att anta företagsliknande logiker för att möta dessa yttre krav:

(...) jag tror också att det här med föreningsliv och företag, det blir mer för man vill vara så väldigt professionell i sitt sätt att bedriva verksamheten och då tar man ju saker ifrån företagslivet för att det ska få en högre status. Vi blir mer och mer professionella plus att vi måste stå till svars för så väldigt mycket där ute, hos föräldrar och ledare som kräver att vi har svar på tal och en plan. (Klubbchef, fotboll)

En annan sida av saken är elitidrotten, som ofta behandlas som särskild från breddverksamheten i de intervjuades tankegångar. En av de två hockeyföreträdarna menar det kan vara en svår balansgång att bedriva både bredd- och elitverksamhet under samma föreningstak, eftersom olika logiker skiljer den mer ideellt betonade breddverksamheten från den mer kommersiella elitverksamheten. Detta kan relateras till tidigare forskning, där idrottens relation till marknaden beskrivs som fördelaktigare för elitidrotten men mer problematisk eller till och med hotfull för breddidrotten.¹²¹ I citatet från hockeyföreträdaren nedan tydliggörs hur en kommersialisering av idrott i samhället bidrar till att idrottsföreningar måste anpassa och ”lära” sig att samtidigt driva företag om de vill bedriva elitverksamhet också:

¹²¹ Norberg, J. m.fl. (2012).

(...) om man tittar på elit- eller vuxenverksamheten av det vi håller på med, så är vi ju en ideell förening även om den är mer kommersiellt betingad och det finns ju en anledning till att många föreningar bolagiserar just den delen av verksamheten. Det är ett steg som vi inte har valt att ta, än i alla fall. Samtidigt så börjar det handla om så pass stora pengar på den delen av verksamheten så där är det ju nästan som att driva vilket företag som helst. Där kan det kanske vara så att det i förlängningen är svårt att hålla ihop de här delarna i en och samma organisation, utan det kanske finns en poäng i att man faktiskt särskiljer den helt ideella delen från den som redan i dag då är halvkommersiell och att den liksom separeras ut ifrån verksamheten. Jag brukar säga att just det här med att försöka hålla på med både bredd och elit, det är det svåraste man kan göra egentligen. Det vore lättare att bestämma sig för att göra det ena eller andra. (Klubbchef, ishockey)

Resonemangen ovan stämmer väl överens med tidigare forskning där en ökad marknadsiering av såväl samhället i stort som det civila samhället mer specifikt har kunnat konstateras.¹²² En del i denna förändring kan till exempel vara att företagsliknande idéer och arbetssätt förs in och får fäste i olika typer av ideella verksamheter eller att man i dessa sammanhang även börjar eller i högre grad än tidigare anställer företagsekonomer som kan leda och ta hand om organisationens ekonomi. Även om det kan vara svårt att säga om detta får några specifika följder för just idrottsföreningar så tenderar det ofta, precis som citaten ovan också indikerar, att leda till att man i en organisation med tiden anammar och utvecklar företagsliknande logiker och praktiker. Till exempel genom att man kanske anser sig tvungen eller ser en möjlighet i att bolagisera hela eller delar av den egna verksamheten. Det kan också handla om att man, som redan nämnts ovan, väljer att anställa personer med specifika professioner och kompetenser eller att fler och fler styrelseledamöter med en tydlig näringslivserfarenhet rekryteras med förhoppningen om att de bättre ska kunna möta nya och specifika krav som ställs på organisationen. Även om det finns flera sätt att förstå den här typen av förändringar kan de delvis sägas bero på om man väljer att se den egna idrottsföreningen som varandes utsatt för ett yttre tryck styrt av en slags osynlig hand man inte själv kan påverka, eller om man istället betraktar sig själv och den

¹²² Se t.ex. Weisbrod 1998; Eikenberry & Kluver 2004; Wijkström & Einarsson 2006; Hvenmark 2013.

egna föreningen som mer delaktiga i skapandet och återskapandet av rådande villkor och sammanhang.

Ett Stockholmsfenomen?

I samband med att intervjufrågor om medlems- och träningsavgifter ställdes påpekade ett flertal företrädare olika aspekter kopplade till det geografiska område föreningarna är verksamma inom, alltså Stockholm. Aspekter kan i viss mån kopplas samman med föregående stycke om ökad konkurrens idrottsföreningar emellan, men även med nyare kommersiella aktörer.

Flera företrädare är medvetna om att avgiftsnivåerna i Stockholmsområdet ofta är flera gånger högre än på mindre orter runt om i landet, men de är eniga om att dessa ”Stockholmsnivåer” också är vad som krävs för att verksamheterna ska gå runt. Häri inräknas bland annat lokalhyror, försäkringsavgifter, viss arvodering till ideella ledare, utbildning av dessa samt träningsredskap och annat material till utövarna.

En annan geografiskt relaterad aspekt handlar framför allt om brist på yta och halltider i Stockholmsområdet. Även om idrottsföreningarnas ambition och vilja är att ta emot alla som vill utöva idrott i just deras förening kan de inte göra det eftersom kapaciteten helt enkelt saknas. Anläggningssituationen i Stockholm har länge uppmärksammats av Stockholms Idrottsförbund och bristen har även bekräftats av forskning.¹²³

I vissa av de intervjuades föreningar är det brist på såväl lämpliga lokaler som ideella ledare, vilket tydliggörs av våra tre företrädare för gymnastik. Som en följd av detta har alla tre föreningar ett kösystem där deltagare efterhand slussas in i verksamheten när det finns en ledig plats i en träningsgrupp. En gymnastikförening berättar till exempel att de har omkring 1 200 aktiva gymnaster i verksamheten men nästan lika många som står i kö (vid tillfället för intervjun, vår notering) på en lista för att få börja träna. Anläggningsbristen drabbar dock fler idrotter i Stockholm än gymnastik, en fotbolls-företrädare vittnar om ett liknande problem i dennes förening:

¹²³ Sjöblom, P. (2013). *Regionala idrottsanläggningar: Kartläggning och förslag till prioriteringar i Stockholms län.*

Om vi ska ta ett Stockholmsfenomen som är väldigt tydligt, det är ju det att om man tittar på de nationella riktlinjerna över hur många fotbollsplaner man behöver per fotbollsspelare så har vi i Stockholm ungefär hälften av vad man behöver. Där har vi vår stora begränsning, vi har köer som vi inte kan ta emot. (Ordförande, fotboll)

Ytterligare en aspekt rör sämre eller kanske krångligare logistik i Stockholmsområdet jämfört med andra områden utanför huvudstaden. Långa avstånd mellan hem, skola och olika träningshallar kan alltså vara en nackdel för föreningarna där, vilket en ishockeyföreträdare menar leder till att man konkurrerar med erkända hockeygymnasier i till exempel Leksand eller Örnsköldsvik, och de i Stockholm tappar duktiga spelare.

Frågan är dock om dessa aspekter särskilt och bara berör just Stockholmsområdet eller återfinns också utanför detta geografiska område och i andra storstäder.

Att balansera föreningstradition och betalningsvilja

Ytterligare en dimension av de två huvudsakliga kriterierna till grund för beslut om avgifter framkommer i vårt material. Detta kan beskrivas som en slags fingertoppskänsla från idrottsföreningarnas sida kring vad människor är beredda att betala för att utöva en viss idrott. Deltagaravgifterna baseras ofta på undersökningar av aktuella nivåer inom respektive idrott i Stockholmsområdet. En tennisföreträdare beskriver det så här:

Vi gör ju analys årligen av vad omgivningen tar betalt och när det gäller medlemsavgifter så är det väldigt flexibelt, det vill säga, en senior betalar i dag olika i hela Storstockholm, från 300 till 700 kr skulle jag tro att det kostar för en senior och för ett barn mellan 150–400 kr. Så där finns det ju en gräns, skulle jag ta 1 000 kr för ett barn så skulle det nog bli protester, tror jag. (Klubbchef, tennis)

Samtidigt framstår det som viktigt för föreningarna att hitta en balans mellan nämnda fingertoppskänsla och att föreningarnas verksamhet ska gå plus minus noll. En företrädare för ridning beskriver hur dennes förening resonerar kring detta:

Vi försöker verkligen att hålla nere ridavgifterna och medlemsavgifterna och även när vi anordnar tävlingar. Vi kan inte vara någon välgörande social inrättning samtidigt som det inte finns något självändamål för

oss, vi ska inte gå med vinst så vi ska inte ligga högt utan vi försöker ligga så lågt som möjligt med differentierade taxor på barn och ungdom och senior så det är billigare om man är liten. (Ordförande, ridning)

På samma gång beskriver ovan citerad företrädare denna balans som två olika villkor som aldrig riktigt går ihop eftersom denne menar att mer beräknande resonemang står i motsats till en central princip och utgångspunkt för hela den svenska idrottsrörelsens idéprogram, nämligen allas lika rätt att vara med i idrotten.¹²⁴

Att riktigt alla trots denna strävan faktiskt inte kan delta i alla idrotter på samma villkor, i det här fallet främst på grund av olika ekonomiska resurser, blir dock tydligt i intervjuerna med vardera en av de två företrädarna för ishockey respektive tennis. Båda dessa är, oberoende av varandra, kritiska till att deras idrotter jämförelsevis är dyra att ägna sig åt. Ishockeyföreträdaren gav uttryck för en rädsla över att ishockeyn "riskerar att diskvalificera sig själv från sin tradition som breddidrott". Tennisföreträdaren uttryckte en liknande oro då denne menade att tennisen av tradition vänt sig till resursstarka utövare. Densamme anser detta leda till att grupper av barn och ungdomar aldrig kommer ha möjlighet att börja spela tennis:

Det kostar pengar att spela tennis, vi har terminsavgifter som, om du jämför med fotbollen, är 4–5 gånger så höga och man har verksamhet som motsvarar ett, par tre gånger i veckan, medan fotbollen säkert har mellan fem och tio timmar i veckan. Så det är en otrolig skillnad på ekonomin vilket i sin tur leder till att människor med begränsad plånbok, vilket i det här fallet är ganska många, kommer aldrig att börja spela tennis. Så det här är definitivt en ekonomisk fråga. (Verksamhetschef, tennis)

Samtidigt ska det nämnas att flera företrädare påpekar att ju mer en ungdom avancerar mot tävlingsverksamhet eller någon form av elitsatsning, desto högre blir givetvis avgifterna per ungdom och år, vilket hör samman med tävlingsavgifter, resor till och från tävlingar, förberedande träningsläger och liknande. Denna avgiftsökning verkar även gälla de idrotter som allmänt anses höra till de jämförelsevis "billigare", exempelvis simning.

¹²⁴ Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill: En sammanfattning av idrottsrörelsens idéprogram*.

Ett undantag finns hos en av de tre representerade gymnastikföreningarna, som låter de över 18 år träna gratis. Enligt föreningens ordförande handlar detta främst om att försöka behålla duktiga gymnaster i den egna föreningen, där de också kan fungera som värdefulla barn- och ungdomsledare.

Finns det alternativ till avgifter?

När frågan ställdes om avgifter verkligen måste tas ut eller om det kan finnas andra alternativ att organisera en idrottsförening blev svaret ofta, åtminstone till en början, ett självklart ”ja”. De skäl som angavs i första hand är inte helt oväntat finansiella. Föreningen måste alltså gå runt med kostnader för exempelvis lokaler och specifik utrustning, anställd personal, försäkrings- och medlemsavgifter till respektive specialidrottsförbund och viss arvodering av ledare.

Företrädaren för en uttalat elitinriktad simförening resonerade att svaret beror på vilken typ av verksamhet en idrottsförening vill driva. Denne menar att det mycket väl går att bedriva enbart breddverksamhet, visserligen fortfarande mot en jämförelsevis låg avgift medan en uttalad elitverksamhet bygger på finansiering från den egna breddverksamheten:

(...) alla klubbar har ju sina olika idéer men nu råkar vi vara en elitklubb som byggt upp tankar och uttalat att vår stora breddverksamhet hjälper vår elit för vi tror inte att vi kan få fram en elit utan att stötta dem med pengar. Så utifrån det perspektivet så vill vi göra det [ta ut avgifter, vår notering] men om någon vill skapa en simskola som enbart vill ha en breddverksamhet så ja, visst! (Verksamhetschef, simning)

En annan företrädare menar att frågan är felställd, med hänvisning till det kommersialiserade samhälle som intervjupersonen menar att vi lever i dag (åtminstone i mer industrialiserade delar av världen, vår notering). När företrädaren ändå ombads föreställa sig om det överhuvudtaget kan vara möjligt, framträdde ett fördjupat resonemang med avstamp i den egna erfarenheten av att bo utomlands. Med exempel från Tyskland och USA invände personen att barn- och ungdomsidrott där organiseras annorlunda än i Sverige, exempelvis i regi av kommersiella klubbar eller via skolor och universitet finansierade av filantroper. Företrädaren i fråga verkar inte betrakta en annorlunda organisering som något bättre alternativ än föreningsidrotten i Sverige:

(...) men hur funkar de klubbarna? De är ju också kommersiella, det är ju deras sätt att locka in ungdomar. Ta Bayern München, de har ju många sportgrenar, de lockar ungdomar och de behöver ju inte betala några avgifter när de är knattar för det går liksom in i den stora ekonomin. Ett annat sätt är USA där det är klart att skolorna har tagit över föreningarnas roll när det gäller ungdomsverksamheten, men den är ju finansierad för att den är en skola vare sig den är privat eller inte, så på något jäkla sätt så måste det ju ändå finansieras. (Ordförande, simning)

När samma fråga ställdes till en av tennisföreträdarna följde ett svar som skiljer sig något från hur övriga intervjupersoner har svarat. Denne menar att i stort sett alla numera, till skillnad från längre tillbaka i svensk idrottshistoria, lever på att ha intäkter och heltidsanställda tränare: ¹²⁵

När du hörde Karin Mattson Weijber på RF säga att svensk idrott lever på sin idealitet – det är inte min uppfattning. Så var det på 1950-talet och 1960-talet, i viss mån på 1970-talet men i dag är det inte så. Alla föreningar lever på att ha intäkter och heltidsanställda proffs som ledare. Vissa, jag skulle säga fotbollsklubbar, lever fortfarande på att det kommer en entusiastisk förälder som tar hand om pojkar eller flickor födda 1990 och så är de jätteengagerade men de andra lagen har inte samma grej. Det blir aldrig hållbart i fotbollsföreningarna på det viset så de går också mot heltidsanställda. (Klubbchef, tennis)

Parallellt finns andra uppfattningar som antyder att något skulle gå förlorat om idrottsföreningar skulle sluta bygga på en föreningstradition där medlemskap och ideellt engagemang kan betraktas som en grundläggande förutsättning för att kunna hålla avgifterna på en relativt låg nivå och på så sätt erbjuda alla, eller så många som möjligt, ett tillfälle att utöva idrott. En intervjuperson menar exempelvis att en höjning av prisnivåerna skulle leda till vad denne benämner som en ”urholkning av föreningslivet”, vilket innebär att:

(...) om vi höjer priserna så kanske inte alla har möjlighet att vara med i föreningslivet eller idrotten. Den verksamhet som är nu är ju så bra och motion är livsviktigt och den sociala gemenskapen som också är en sådan viktig del för att ha rätt kurs i livet. Att inte känna utanförskap

¹²⁵ Jfr t.ex. Norberg, J.R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*.

utan känna en gemenskap och inkludering, det är ju jätteviktigt! Men om vi skulle höja priserna och alla inte skulle ha råd att vara här så riskerar vi ju att tappa flera personer eller områden som är socio-ekonomiskt svaga och där har ju den sociala gemenskapen och inkluderingen en ganska stor roll, tror jag. (Verksamhetschef, simning)

Medlemskapets betydelse i idrottsföreningar

I det förra avsnittet nämndes föreningstraditionen som ett kriterium för idrottsföreningars beslut om prisnivåer. I denna tradition är som sagt medlemskapet grundläggande, men också en relation mellan föreningar och individer under ständig omförhandling.¹²⁶ Därför har vi i denna studie intresserat oss för vad medlemskapet och medlemmar egentligen kan betyda för idrottsföreningar i dag.

För en inblick i detta ställdes frågor till de 16 företrädarna om vad de anser att det betyder för deras verksamheter att de är medlemmar i deras respektive föreningar, om det har någon betydelse att människor är just medlemmar samt om man kunde föreställa sig sina verksamheter utan sådana. Slutligen fick de resonera kring hur deras verksamheter skulle se ut och fungera om det inte fanns några medlemmar.

Medlemskapet i idrottsföreningar

Vad är och innebär ett medlemskap i en idrottsförening? I de flesta fall är det obligatoriskt att bli medlem och årsvis betala en medlemsavgift till den förening man vill utöva idrott inom. Medlemmarna är till stor del idrottsföreningarnas aktiva utövare, det vill säga barn och ungdomar. Några föreningar har ett så kallat familjemedlemskap där en avgift täcker en hel familjs utövande under ett år. De flesta har dock inget medlemstvang för barnens vårdnadshavare eller för sina ideella ledare. En gymnastikföreträdare beskriver det på följande vis:

De som är medlemmar i vår förening är ju egentligen barnen och sedan föräldrar som vill vara med på vårt årsmöte, de löser ju ett separat medlemskap för sig själva på årsmötet. Så i vår förening är det ju barnen och ungdomarna som är medlemmar och de kontrakterade ledarna men självklart också föräldrar som kommer på årsmötet och

¹²⁶ Hvenmark, J. (2008); Einarsson, T. (2012).

uttalar sig, så man kan ju säga att föräldrarna företräder sina barns medlemskap. (Ordförande, gymnastik)

Medlemmar och ideellt engagerade – vad är skillnaden?

I intervjuerna med några företrädare uppstår ibland förvirring från vår sida huruvida de pratar om medlemmar eller ideellt engagerade. I många fall är medlemmar också ideellt engagerade i samma förening men det behöver nödvändigtvis inte vara så. I sammanhanget är det också värt att notera att det verkar finnas en skillnad i hur man ser och gör skillnad på olika medlemmar. En företrädare beskriver de ideellt engagerade ledarna som de ”riktiga” medlemmarna, som också är de ovärderliga för föreningens verksamhet.

(...) det är ju egentligen de medlemmarna som vi tycker är viktigast i verksamheten, de som är ledare i grupperna för det är där verksamheten liksom delar ut, både i kontakten med föräldrar och gymnaster så det är ledarnas medlemskap som är viktigt för det är ju det som styr vartåt vi ska gå som förening. (Ordförande, gymnastik)

En annan företrädare för en fotbollsförening är inne på ett liknande spår när denne berättar att de egna tränarna väljer att inte teckna ett medlemskap i den aktuella föreningen. Företrädaren beskriver det som olyckligt att tränarna inte inser att medlemskapet möjliggör deltagande i föreningens demokratiska beslutsfunktion, alltså årsmötet. I stället tycker och tänker tränare och ledare mycket utanför funktionen. Samme företrädare menar att det vore mycket bättre om de kunde visa samma engagemang i föreningens officiella forum, vilket kallas att vara engagerad på ”rätt” sätt.

En tredje intervjuperson beskriver en snarlik diskussion i sin golfklubb där det framkom att de medlemmar som är mer aktiva än andra ser sig själva som de ”riktiga” medlemmarna. En syn denne företrädare och klubbchef starkt tar avstånd ifrån, eftersom den leder till att dessa anser sig ha större mandat att förespråka klubbens inriktning än de mindre aktiva.

Medlemskapets olika dimensioner

För att förstå vad ett medlemskap egentligen är och betyder kan vi tänka oss dess innehåll som uppbyggt av olika dimensioner. I vårt material har vi identifierat fyra sådana dimensioner som företrädarna i denna studie beskriver. Dessa ligger även i

linje med tidigare forskning om organisationsföreträdares syn på medlemskapets betydelse i ett antal större folkrörelser i Sverige.¹²⁷

Den första dimensionen handlar om föreningens juridiska form. Större delen av de intervjuade menar att medlemmarna är själva stommen kring vilken hela den svenska idrottsrörelsen står. Utan dem skulle föreningarna helt enkelt inte ha någon anledning att existera, eller åtminstone bli något annat än ideella föreningar. En företrädare sammanfattade det på följande sätt:

Ridsällskapet är en ideell förening vars verksamhet saknar vinstsyfte och till del finansieras av medlemsavgifter och av statliga och kommunala bidrag. Medlemmars ideella arbetsinsatser är avgörande för föreningens fortlevnad. För detta krävs att föreningen har just medlemmar. (Ordförande, ridning)

Den juridiska dimensionen inbegriper även medlemmarna som ägare av föreningen, vilket tydligt illustreras med exempel från en annan ridförening där ordföranden understryker hur individer faktiskt blir delägare i stall och hästar när de tecknar sitt medlemskap och börjar rida hos dem:

Jag tror inte att alla förstår när de kommer in här som medlemmar och sätter sig på läktaren att de här hästarna äger vi, jag är delägare i det här. Alltså man reflekterar inte tillräckligt mycket över det. (Ordförande, ridning)

Den andra dimensionen är intäkter. Många företrädare anger medlemsavgiften som en betydande intäktskälla, och medlemskapet räknat i ideell arbetskraft är en stor tillgång. Det kan röra allt från föräldrar som turas om att sköta försäljningen av fika vid en mindre match till att agera publikvärdar vid större tävlingsevenemang eller liknande. Detta belyses av en hockeyföreträdare på följande sätt:

Dels så är det ju en intäktskälla, jag skulle ljuga om jag sa något annat, dels är det en kraft att kunna mobilisera medlemmar vid behov därför till skillnad från ett företag så delar ju vi en värdering. Det är det vi tycker är viktigt och då är man beredd att ställa upp för det. Att medlemmar är en viktig resurs att nyttja sig av när man behöver. (Styrelseledamot, ishockey)

¹²⁷ Hvenmark, J. (2008).

Som tredje dimension återfinns den demokratiska rättighet ett medlemskap medför och som möjliggör för den enskilda medlemmen att delta i och påverka idrottsföreningens inriktning och verksamhet genom den interna föreningsdemokratin, vilket beskrivs av en gymnastikföreträdare på följande vis:

Det är väl också en demokratisk fråga, att medlemmar ska kunna påverka föreningen på årsmöten framför allt och välja styrelse, det är ju medlemmar som väljer styrelse, sedan att det är väldigt få som kommer på årsmötena, det är en annan sak men formellt sett ska man ha möjlighet att påverka det här. (Ordförande, gymnastik)

Fjärde och sista dimensionen inbegriper sociala värden. Medlemskap i en idrottsförening ger en identitet och tillhörighet men markerar också vem som hör till gemenskapen och därför får uttala sig eller agera i föreningens namn. En intervjuperson gav exempel på detta genom att jämföra medlemmar i en idrottsförening med fotbollssupportrar som hejar på ett visst fotbollslag, men inte nödvändigtvis är formella medlemmar i lagets idrottsförening:

(...) där är det ganska många som formellt sett inte är medlemmar, supportrar, som definierar sig själva som att de är klubben och där är det ju upp till oss föreningar att tydliggöra att det är det här som är medlemskap och då blir du en del av klubben. Annars blir det ju ett vanebegrepp där helt plötsligt vissa kretsar tar över. Det blir som klubben utanför medlemskapet och årsmötesformen, utanför den demokratiska formen. (Verksamhetschef, simning)

Medlemskapet betyder allt – men vad betyder det, egentligen?

Det kan utan överdrift sägas att medlemskapets betydelse och status i idrottsföreningarna bitvis framstår som nästan alltför självklara i intervjuerna med företrädarna. I några fall blir detta särskilt tydligt, till exempel i en intervju med ordföranden för en av de tre ridklubbar som finns representerade i materialet. Intervjupersonen uttryckte något självkritiskt att man överlag är dålig på att reflektera kring vad medlemskapet egentligen inbegriper i föreningen mer än rent formellt:

(...) i dag känns det ju mer som att för att få rida så måste du bli medlem här och det kostar 260 kr. Jaha, vad får jag för det, liksom? Alltså

vi är dåliga på att informera om vad det betyder och jag tror inte att folk riktigt vet vad de får. (Ordförande, ridning)

Först vid uppmaning att fundera och resonera kring om det spelar någon roll att de har just medlemmar i sina idrottsföreningar och hur deras respektive föreningar och verksamheter skulle se ut och fungera utan dessa, började mer nyanserade tankegångar om medlemskapets betydelse framträda.

De flesta antog då att deras föreningar helt enkelt skulle bli företag som erbjöd en tjänst (idrott), som en kund sedan skulle köpa. En intervjuperson tror att det gör detsamma för utövarna om föreningens verksamhet bedrivs i förenings- eller företagsform. Personen menar att det viktiga för dem är den sociala gemenskap de har i föreningen, någon form av klubb- eller vi-känsla (föregående avsnitts fjärde dimension):

Det formella medlemskapet tror jag inte spelar någon roll överhuvudtaget utan det är att du är del i vår verksamhet, att du tränar med just oss – det är ju det som är det viktiga. Sen skulle det inte spela någon större roll om vi var ett företag eller om vi hade någon annan organisationsform utan det som de ungdomar som är med i vår verksamhet identifierar sig med det är ju att de tävlar med vår förening. (Ordförande, gymnastik)

Flera företrädare kan tänka sig att det mycket väl går att bedriva idrottsverksamhet enligt en företagsmodell om någon skulle vilja göra det, Att bedriva kommersiell verksamhet i föreningsregi framstår ändå inte som något att sträva efter för de intervjuade föreningarna i denna studie, eftersom det skulle medföra att man blev någonting annat än en ideell förening. Att vara just en ideell förening framstår som en anledning till varför de lockar ett stort antal utövare. Citatet nedan kan därför tolkas som att ett ombildande till företag bara hade gjort en populär idrottsförening med lång tradition och historia till en i mängden av kommersiella aktörer på en marknad.

Man skulle kunna göra någon slags aktiebolag av det och det finns ju många som gör det även om de, för att få lite bidrag, ofta gör det i föreningsform gentemot slutkunden eller vad de nu kallar det, men de är aktiebolag i botten. Men då tror jag inte att vi skulle få det här suget att 1 000 väljer att stå på kölista fast det egentligen inte finns plats i dagsläget, för vi gör ingen reklam eller sådär utan alla som finns med

där har anmält sig för att någon kompis går och tycker att det är bra eller någon förälder har varit med. Vi har hållit på i flera decennier, den historien som man har bygger också upp själva gemensamhetskänslan. (Föreningskonsulent, gymnastik)

Medlem eller kund – spelar det någon roll?

I relation till resonemangen ovan, i jämförelsen mellan idrottsföreningar och företag, uttryckte några företrädare att ideella föreningar åtminstone i vissa avseenden ändå borde drivas mer som företag. Detta verkar handla om att de åtminstone i viss mån bör behandla sina medlemmar som om de vore kunder. Kanske är det så enkelt som att de föreningar som gav uttryck för att prata om och behandla sina medlemmar som kunder också har anställda som sköter mycket av kontakten med medlemmarna. Det verkar inkludera någon typ av service/kundrelation. En intervjuperson menar till exempel att de som förening mycket väl kan betrakta sina medlemmar som kunder internt utan att faktiskt kalla dem för det externt, eftersom kundbegreppet enligt dennes mening betonar serviceaspekten gentemot medlemmarna:

Jag tror inte att man behöver kalla medlemmarna för kunder utan man ska *betrakta* [vår kursivering] medlemmarna som kunder. Jag tycker inte det är negativt att betrakta medlemmarna som kunder därför att det ställer också krav på oss att vi behandlar våra medlemmar och våra besökare med den värdighet och respekt som man behandlar någon som lägger både tid, pengar och engagemang på oss. Ur föreningens perspektiv så ser inte vi det som en förskjutning utan som en möjlig attitydförändring ifrån klubbarna sida. En ökad respekt för medlemmar och besökare som faktiskt är personer som både betalar för och lägger ned mycket tid på oss och då måste vi ju kunna ge någonting tillbaka. (Styrelseledamot, ishockey)

En annan företrädare för ridning är inne på ett liknande resonemang, att det finns en skillnad i att hantera sina medlemmar som kunder eller inte. Detta illustreras tydligt av att ridklubben står inför en större omorganisering av sin verksamhet där det i den nya organisationen kommer att inrättas flera nya tjänster, varav en som kund- och marknadschef. Företrädaren och ordföranden för denna klubb understryker samtidigt medlemskapets betydelse, när denne pratar om medlemmarna som delägare i ridskolan. I detta påpekas en fara med att gå för långt i att driva den ideella föreningen som ett företag, genom att inte involvera medlemmarna i

föreningen. Därför ser denne företrädare det ideella engagemanget som en nyckel till att hitta en lämplig balans mellan förening och företag:

(...) jag är ju mycket för att vi måste hantera våra medlemmar som kunder. Även om de är våra arbetsgivare så ska man lyssna på vad de efterfrågar för typ av tjänster: hur gör vi på bästa sätt, vad vill de ha och vad efterfrågas? Vi får ju inte gå för långt till att de bara är kunder utan de är ju också medlemmar och ska vara med och påverka och där handlar det om hur man får igång medlemsengagemanget men det handlar också om att ha en dialog om det i kundmötet liksom, att du är medlem, vad kan du hjälpa till med och vad för typ av ridskola/ridklubb vill du ha? (Ordförande, ridning)

Är det alltså någon skillnad på medlemmar och kunder och spelar det verkligen någon roll vad idrottsföreningarna väljer att kalla sina medlemmar? Med avstamp i tidigare forskning kan det spela roll om man inte lägger någon värdering i om skillnaden är bra eller dålig. Skillnaden mellan medlem och kund är att medlem innefattar en flerdimensionell relation mellan individer och organisationer. Det hör också samman med idrottsrörelsens tradition där föreningsdemokrati med medlemmar som ägare, beslutsfattare och ideellt engagerade i föreningens verksamhet är centrala dimensioner som medlemskapet är uppbyggt av.¹²⁸ Kund kan å andra sidan beskrivas som en mer ensidig relation mellan individ och organisation som går ut på att man köper en tjänst och sedan försvinner bort från föreningen utan några andra åtaganden än att faktiskt betala för tjänsten man köper. Utifrån forskning som berör relationen mellan civilsamhället och marknaden kan skillnaden mellan medlem och kund sägas vara att begreppen härstammar från olika logiker som värderas olika högt i samhället i dag. I ett sådant forskningsperspektiv premieras marknadslogiken med konkurrens, tillväxt, vinst och kundorientering och värderas högre än föreningslogiken där värden som delaktighet, demokrati och respekt för ideellt arbete premieras.¹²⁹ Denna skillnad kan också illustreras med hjälp av vårt material, i ett resonemang från en av de två ishockeyföreträdarna, där denne belyser medlems- och kundrelationens skillnader genom att jämföra dem med varandra:

¹²⁸ Hvenmark (2008); Einarsson, T. (2012).

¹²⁹ Se t.ex. Fyrberg Yngfalk (2014).

Det finns en värdegrund i medlemskapet som skiljer sig från att vara kund och då kan man ju välja vilken värdegrund man vill ha. Personligen så anser jag att medlemskapet i sig och föreningsdemokratin är så mycket större än att man bara byter till att bli kund. För vad händer med breddidrotten i den stund som det här blir genomkommersialiserat? Vem ska ta hand om det? Hur ska vi se till att vi fortsatt suger upp ungdomar i någonting som är utvecklande, vettigt och som dessutom är sunt för dem i stället för att skapa ett utanförskap? (Styrelseledamot, ishockey)

Betydelsen av ideellt engagemang i idrottsföreningar

En annan viktig beståndsdel i den föreningstradition idrottsföreningar i Sverige bygger på är ideellt engagemang i form av ideellt engagerade ledare och styrelser. Därför har vi även velat titta på vad detta egentligen betyder för dem. För att undersöka detta ställde vi, i likhet för temat om medlemskapets betydelse, frågor till företrädarna om vad de anser att det betyder för deras respektive föreningar att ha ideellt engagerade människor. Också runt detta tema ombads intervju-personerna att resonera kring om de alls kan tänka sig respektive föreningar utan ideellt engagerade och hur de i så fall skulle se ut och fungera.

Ideellt engagemang i idrottsföreningar

Grundat i det insamlade materialet i denna studie kan ideellt engagemang i idrottsföreningar till stor del sägas vara lika med ideella ledare och tränare inom ramen för just breddverksamheten, det vill säga barn- och ungdomsidrott. Riksidrottsförbundet räknar med stöd av SCB:s undersökningar att omkring 755 000 personer har ett ledaruppdrag (ledare, tränare, funktionär/domare eller liknande) i idrottsrörelsen i Sverige.¹³⁰

I några av de föreningar representerade i denna rapport är tränaruppdraget ett helt ideellt engagemang, där typexemplet är att en förälder coachar ett fotbollslag. Hos större delen av föreningarna betalas dock ett mindre symboliskt arvode ut vid varje terminslut eller får ledarna exempelvis någon form av reseersättning för att ta sig till och från träningarna.

¹³⁰ Riksidrottsförbundet (2013). *Idrotten i siffror 2013*.

En annan form av ideellt engagemang i idrottsföreningar är styrelseuppdrag. Att de förtroendevalda styrelseledamöterna sköter uppdraget ideellt framstår liksom ideella ledare som en förutsättning för att driva en idrottsförening, eftersom heltidsarvodering eller löner till dessa för all den tid de faktiskt lägger ner snart skulle bli väldigt dyrt för föreningarna. En gymnastikföreträdare räknade ungefärligt fram detta genom att titta på sitt eget engagemang som ordförande:

Säg att på årsbasis lägger jag sex timmar i veckan, minst, gratis och vår kassör lägger väl ungefär lika många timmar och i vissa fall då så lägger man ju mer och skulle man börja betala oss arvode så är det ju klart att det drar iväg. Och det är ju samma sak med alla arrangemang som man gör och man då skulle betala alla för alla arbetsinsatser i föreningen, då skulle det snabbt bli väldigt dyrt. (Ordförande, gymnastik)

En annan företrädare beskriver styrelseuppdraget som en mycket viktig del av det ideella engagemanget i en idrottsförening, eftersom det ger föreningen tillgång till kunskap och kompetens inom områden som annars skulle vara mycket kostsamt för dem att tillförskaffa sig externt:

I styrelsen sitter bland annat en advokat och han hjälper ju oss juridiskt något alldeles fantastiskt, jag menar han skulle ju debitera oss flera miljoner per år om han vore, så att säga, en extern leverantör. Och det är ju som man sammansätter styrelsen, att försöka hitta kompetens som gör att man kan jobba pro bono. (Styrelseledamot, ishockey)

Ideellt engagemang betyder allt ...

Vad kan då sägas om det ideella engagemangets betydelse för idrottsföreningarna, utifrån företrädarnas resonemang? Alla 16 intervjuade utom en betonade mycket starkt att det i princip betyder allt numera. I några intervjuer framstod det, i likhet med frågan om medlemskapets betydelse, som att den nästan inte hade behövt ställas.

Att ideellt engagemang är en grundläggande byggsten i den svenska idrottsrörelsen framstår alltså som lika klart som att medlemskapet är det. En företrädare för ishockey beskrev det talande som att ”hela Sveriges idrottsliga breddverksamhet i princip skulle falla samman över en natt utan ideellt engagerade”. Den andre ishockeyföreträdaren beskriver ideellt engagemang som en förutsätt-

ning för att överhuvudtaget kunna bedriva idrotten i föreningsform och på så sätt hålla avgifter för utövande på lägsta möjliga nivå:

Vi står ju och faller med att vi kan ha ideella ledare, vi skulle inte kunna bedriva den verksamhet som vi gör i dag om vi inte kunde förlita oss på ideella krafter, så är det bara. Sedan är det ju mycket möjligt att det finns andra modeller för det här, man kanske tvingas dit vare sig man vill det eller inte i framtiden, om det inte går att rekrytera ideella ledarkrafter längre måste man ju hitta ett annat sätt att lösa det om man vill fortleva som förening, naturligtvis, men då är vi ju tillbaka på den här diskussionen som vi började på. Då hamnar vi ju antagligen på dyrare avgifter också och det är väl en tveksam väg framåt. (Klubbchef, ishockey)

För att illustrera ett scenario utan de ideellt engagerade krafterna kan en jämförelse med tennis göras. Tennis har jämfört med övriga representerade idrotter i denna studie en tradition av att anställa och heltidsavlöna tränare. Avgifterna är också jämförelsevis höga. Den ene intervjuade tennisföreträdaren är överlag mycket kritisk till denna tradition och menar att avlönade tränare är en omöjlig kalkyl om man vill bedriva verksamhet på hög nivå som bygger på ett stort antal mantimmar. Denne menar även att om tennis ska vara för alla och inte bara en smal målgrupp med goda ekonomiska resurser är nyckeln just ideella tränare och ideellt arbete:

Alltså en fotbollsklubb skulle ju aldrig klara det, man skulle ju inte klara ekonomin eller få någon verksamhet i en fotbollsförening. Med en tennisklubb går det bevisligen men det bygger ju på att man tar in det via avgifter – det är väl det enkla svaret. Det är svart eller vitt alltså, antingen är det ideella krafter och då kan man hålla nere kostnaderna eller också så har man inga ideella krafter och då får man ju betala vad det kostar. (Verksamhetschef, tennis)

En annan intervjuperson befarar att en verksamhet utan ideellt engagerade skulle få direkta följder för föreningsdemokratin, något som flera företrädare i tidigare avsnitt betonade som en viktig dimension av medlemskapet. Denne intervju-person som företräder hockey menar att föreningens publik och supportrar inte är beredda att betala flera gånger mer för att besöka deras matcher. Verksamheten skulle då vara beroende av att få in pengar från andra håll, sannolikt genom sponsoravtal med företag. Hur detta får konsekvenser för föreningsdemokratin

anser intervjupersonen hänga ihop med att de som formellt äger en verksamhet också kräver insyn i den. På sikt tror hockeyföreträdaren att detta kan leda till att Riksidrottsförbundet förmodligen tvingas luckra upp den så kallade 51-procentsregeln, som anger att föreningen måste äga 51 procent av elitverksamheten, vilket i sin tur skulle innebära att hela medlemsinflytandet försvann:

(...) företagen är faktiskt ganska ljummet inställda till att 200–300 privatpersoner som de inte har någon kontroll över beslutar om saker som de [företagen, vår notering] inte tycker är affärsmässiga. Ett företag som går in och investerar flera miljoner i en verksamhet vill gärna ha kontroll, det är generellt så. (...) det innebär att i ett läge där du måste ha in riktigt stora pengar, då kommer det nog bli så att näringslivet kommer att kräva att 51-procentsregeln tas bort och i och med det så försvinner hela medlemsinflytandet. (Styrelseledamot, ishockey)

... men inte lika mycket längre?

Några intervjupersoner gav, oberoende av varandra, uttryck för att det skett en gradvis förändring rörande människors vilja att engagera sig ideellt i idrottsföreningar. Dessa båda har varit engagerade i idrotten en lång tid och tycker sig se en generationsväxling där främst ungdomar inte är beredda att engagera sig utan någon form av ersättning. En av dem anser att:

Det blir svårare och svårare och framför allt så märker man på ungdomssidan att det inte är någon som vill vara inne som ideell ledare utan ersättning i dag. Om man frågar dem om de vill bli ledare så är första frågan man får numera: Vad får man i ersättning? (Ordförande, gymnastik)

Denna uppfattning bör dock ställas mot Ersta Sköndal högskolas befolkningsstudier om det ideella engagemanget i Sverige, som pekar på att människors generella vilja att engagera sig ideellt är mycket stabil sett över tid. Studierna bekräftar visserligen en liten nedgång av antalet ideellt engagerade i idrottsrörelsen, men visar samtidigt att idrottsrörelsen jämförelsevis är den del av civilsamhället där engagemanget minskat minst.¹³¹ Bland gruppen ungdomar 16–18 år är andelen som gör insatser mycket hög, 56 procent. Att det skett någon allmän nedgång i

¹³¹ Svedberg, L. m.fl. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet. Rapport till Regeringskansliet.*

viljan att engagera sig ideellt bland ungdomar ger tidigare forskning såsom befolkningsstudierna alltså inget stöd för.¹³²

En möjlig förklaring till uppfattningen om att det blir allt svårare att hitta ideella ledare kan vara att förändringen förutom begäran om någon form av arvode, verkar bestå i att det långsiktiga ideella engagemanget har minskat. En annan intervjuperson som företräder tennis menar till exempel att ideellt engagemang visserligen är fortsatt bra och viktigt för idrottsföreningarna men att det måste vara tidsbegränsat för att vara hållbart i längden. I citatet nedan framstår det som att denne företrädare inte tror att en långsiktig och stabil idrottsförening går att byggas enbart på ideella krafter.

(...) om du går med som mamma till ditt barn så kommer du inte att kunna ställa upp varje helg i tre år utan då kan man i stället säga att du tar hand om den tävlingen, den helgen. Då får jag ett ideellt engagemang från dig och du är beredd att göra det nästa år igen för det är kort, det långa håller på att försvinna. Det finns äldre människor som fortfarande jobbar ideellt och tycker det är kul men då har de oftast ingenting annat att göra. Det där har man då märkt varje år som har gått, jag har varit här en lång tid, att det där har försvunnit. De kommer inte, de vill inte ställa upp, de har inte tid. (Klubbchef, tennis)

Nya och alternativa engagemangsformer

En omförhandling eller förändring av medlemskapet som det traditionellt sett ut i en svensk folkrörelseinramning, eller med andra ord, en omförhandling av relationen mellan föreningar och individer, ges med hjälp av studiens insamlade kunskap i viss mån prov på mer eller mindre kommersialiserade inslag i idrottsföreningarnas verksamhet. Exempel på inslag vi här kunnat identifiera är:

- Crawlkurser för vuxna (simning), en rent kommersiell verksamhet utan kopplingar varken till medlemskap eller ideellt engagemang.
- Lägerverksamhet (i stort sett alla idrotter), kan till exempel vara vecko-långa läger under skolloven öppna för barn och ungdomar utanför den

¹³² Svedberg, L. m.fl. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet. Rapport till Regeringskansliet.*

egna föreningen under lite enklare former som inte kräver medlemskap i föreningen, men även kortare former av prova-på-verksamhet.

- Motions-gymverksamhet (främst gymnastik), en klippkortsverksamhet för ledarledda motionsgrupper eller styrketräningsspass.

I kontrast till dessa mer kommersiella inslag, som primärt går ut på att sälja en tjänst för att dra in pengar till föreningens huvudsakliga barn- och ungdomsverksamhet finns vad vi kan kalla för ”integrationsarbete”. Det skulle kunna liknas vid det CSR-arbete (engelska Corporate Social Responsibility) som många större företag i dag bedriver i varierande utsträckning utifrån tanken att företag ska ta ansvar för hur de påverkar samhället. Hur idrottsföreningar arbetar med socialt ansvarstagande kan belysas med exempel från såväl ishockey och simning som tennis.

För ishockeyns del kan det handla om att vara närvarande i områden där barn och ungdomar kulturellt eller traditionellt inte utövar idrotten och stötta med sponsorpengar och kunskap för att uppmuntra lokala ungdomar att bli ledare för barngrupper i ishockey. Simningen kan exempelvis bedriva kurser i simkunnighet för nyanlända kvinnor i samverkan med Röda Korset. Tennisen bidrar med en slags kolloverksamhet i form av sportläger i miljonprogramområden, med visst stöd och i samverkan med kommunen. På så sätt använder man tomma tennishallar under sommarmånaderna men kan också erbjuda skolungdomar sommarjobb i tennisföreningen.

Nya engagemangsformer som ett sätt att möta omvärldens krav

Att erbjuda alternativ för hur individer knyts till idrottsföreningarna vid sidan av formellt medlemskap och ideellt engagemang, kan utifrån vårt material sägas ha olika innebörd för föreningarna.

En första aspekt handlar om att bidra till finansieringen av den egna, huvudsakliga verksamheten. Olika företrädare för till exempel ishockey, fotboll och gymnastik beskriver hur intäkterna från deras skollovsläger- och tävlingsverksamhet är ett sätt att dryga ut ekonomin för den ordinarie verksamheten. En gymnastikförening bedriver sin motionsverksamhet som ett aktiebolag. Vinster från det kommersiella gymmet går tillbaka till den egna föreningen, framför allt till kontinuerlig utbildning för att säkerställa hög kvalitet på sina ledare. En annan gymnastikförening använder sådana pengar till att köpa in nya, moderna redskap

och en ridförening använder pengarna till upprustning av eftersatta ridhus och stall.

En annan aspekt rör att nå ut till fler deltagare eller ideella ledare. Provtillfällen lämnas av en gymnastikförening vars företrädare berättar att motionsverksamhet i föreningens regi kan vara ett sätt att locka ungdomar som vanligtvis tränar på de kommersiella gymmen att i stället göra det hos dem mot en mindre avgift. I detta finns även en bakomliggande förhoppning om att kunna locka några av dessa till att bli ledare i föreningens barnverksamhet. En hockeyföreträdare menar att deras lägerverksamhet fungerar som ett sätt att bygga det egna varumärket. I förhoppningen antas det bland annat kunna motverka att duktiga ungdomsspelare väljer att gå på ett hockeygymnasium någon annanstans i landet.

En tredje kan uppstå om idrottsrörelsen anser sig ha ett samhälleligt, socialt ansvar för barn och ungdomar. En gymnastikföreträdare förklarar till exempel att idén om att erbjuda skollovsläger från föreningens sida främst handlar om att ge fler barn och unga chansen att träna gymnastik, åtminstone någon vecka om året, eftersom de har väldigt många i kö:

Det är inte så att det är vi som i första hand vill att de ska komma till oss utan det är ett sätt att ge ungdomarna en chans att få utveckla sin kropp. Därför att det är ju ingen kommersiell verksamhet, vi som leder det hela är ju oavlönade och vi gör det bara därför att vi tycker att det är kul med gymnastik men det är också någonting för ungdomarna, att få lov att träna. (Ordförande, gymnastik)

Ett annat exempel är en hockeyförening som bedriver nybörjarhockey för lite äldre ungdomar som av olika skäl inte börjat i skridskoskola i tidig ålder, såsom ungdomar födda i andra länder. Man menar att det är viktigt att idrottsföreningar bidrar till integrationsaspekter i sina verksamheter. Eftersom ishockeyföreningar bedriver lagidrott i ett seriesystem kan detta inte göras på bekostnad av den ordinarie verksamheten men väl som ett komplement till den, enligt företrädaren.

Uppgifterna återkommer till idrottsrörelsens värdegrund om inkludering och föreningsfostrande vilja och delvis forskningsunderbyggda antaganden om att

idrott är samhällsnyttigt och att alla därför ska ha möjlighet att ägna sig åt någon form av den.¹³³

Att bidra till samhällsnyttiga ändamål eller driva någon form av goodwill-projekt kan naturligtvis även kopplas ihop med aspekten att nå fler deltagare och ideella ledare, eftersom föreningarna kan få fler att börja med just deras idrott om de är närvarande i områden där människor av exempelvis kulturella och/eller traditionella skäl inte utövar ishockey eller av ekonomiska skäl inte utövar tennis.

Sammanfattande slutsatser

En viktig del i denna rapportens bakomliggande uppdrag från Centrum för idrottsforskning handlar om att undersöka hur idrottsföreningar på lokal nivå resonerar angående fastställandet av medlems- och träningsavgifter. Detta för att bättre förstå hur detta kan inverka på möjligheten att kunna utöva idrott på lika villkor. Frågorna ställdes därför till företrädarna bland annat om hur nivån på medlems- och träningsavgifterna fastställs och vilka omständigheter som då är viktiga att ta hänsyn till. Enligt svaren handlar detta i huvudsak om dels en föreningstradition, dels yttre samhälleliga förändringar.

Det första som anges i samband med idrottsföreningars beslut om kostnadsnivåer är den föreningstradition de själva kan sägas genomsyras av. I denna tradition framstår ideellt arbete och medlemskap som två fundamentala byggstenar. En förutsättning för föreningsidrotten att kunna hålla avgifterna på en låg nivå och på så sätt erbjuda alla, eller så många som möjligt, tillgång till föreningsidrott kan mot bakgrund av vårt material sägas vara ideellt arbete utfört av ledare och förtroendevalda styrelseledamöter. Utan dessa insatser menar flera idrottsföreträdare att träningsavgifterna riskerar att stiga rejält och barn- och ungdomsidrott bli något för de mer resursstarka i samhället. Parallellt framkommer i vår empiri uppfattningar om en gradvis förändring av det ideella engagemanget i idrottsrörelsen, som dels handlar om att fler och fler idrottsföreningar är beroende av anställd personal och arvoderade ledare, dels att de ideella insatserna i sig går från

¹³³ Jfr Hvenmark, J. (2012). *Är idrott nyttigt: En antologi om idrott och samhällsnytta*.

att vara långvariga till att bli mer kortvariga punktinsatser. Svensk forskning om det ideella engagemangets omfattning över tid bekräftar dock inte detta.¹³⁴

Vad gäller den andra byggstenen i denna föreningstradition, medlemskapet, visar vårt material att detta visserligen är fortsatt viktigt, men också något som är under omförhandling. Denna omförhandling kan, i likhet med existerande forskning, beskrivas som att relationen mellan individer och idrottsföreningar förändras och tar sig nya former.¹³⁵ I vårt material visar sig detta dels genom ett förändrat sätt att benämna och se på medlemmar, där man i några av de intervjuade idrottsföreningarna internt betraktar och pratar om sina medlemmar som kunder. Detta kommer också till uttryck via de mer eller mindre kommersialiserade inslag som finns i de intervjuades idrottsföreningars verksamheter. Några exempel på detta som vi har kunnat identifiera i vårt material är:

- Crawlkurser för vuxna (simning), en rent kommersiell verksamhet utan kopplingar varken till formellt medlemskap eller ideellt engagemang.
- Lägerverksamhet (i stort sett alla idrotter), kan till exempel vara veckolånga läger under skolloven öppna för barn och ungdomar utanför den egna föreningen under lite enklare former som inte kräver medlemskap i föreningen, men även kortare former av prova på-verksamhet.
- Motions-gymverksamhet (främst gymnastik), en klippkortsverksamhet för ledarledda motionsgrupper.

Företrädarnas uppfattningar om betydelsen av dessa alternativa sätt att knyta individer till idrottsföreningar, vid sidan av mer traditionella former som medlemskap och ideellt arbete, kan sammanfattas igenom att det ger:

- 1) Bidrag till att finansiera den huvudsakliga verksamheten, till exempel medel till utbildning av ledare och inköp av nödvändig utrustning.
- 2) Bidrag till att nå fler utövare och ideella ledare men också bygga föreningens varumärke.
- 3) Bidrag till socialt ansvar för barn och ungdomars inkludering och hälsa.

¹³⁴ Se t.ex. Svedberg m.fl. (2010).

¹³⁵ Se t.ex. Einarsson m.fl. (2012).

Avslutande diskussion

Med utgångspunkt i vårt redovisade material och tolkningsram ställer vi i följande avsnitt upp tankegångar kring några enligt oss intressanta aspekter av studiens resultat. Vår avsikt med detta är inte att peka på rätt eller fel. Resonemanget bör snarare ses som ett inlägg för fortsatt diskussion och ett bidrag till fortsatt forskning i ämnet.

Vad händer med idrotten när medlemskap och ideellt engagemang förändras?

I den här rapporten beskriver vi hur idrottsföreningar i dag existerar i ett sammanhang med ett yttre tryck som kan spåras till mer övergripande förändringar i omvärlden, såsom ett alltmer marknadsliberalt samhälle.¹³⁶ Detta verkar vidare föra med sig en kommersialisering av idrotten, professionalisering av idrottsföreningars verksamhet, en akademisering av den kunskap som numera efterfrågas i sådana och en ökad konkurrens mellan ideella idrottsföreningar och kommersiella alternativ.¹³⁷ Att detta tryck mer eller mindre tycks tvinga dagens idrottsföreningar till anpassning och förändring med följderna för deras organisering och existens är för oss uppenbart. Samtidigt menar vi att det trots allt är lite för enkelt att slå sig till ro med slutsatsen att följderna av detta tryck enbart skulle bero på en slags yttre osynlig hand som styr idrottsföreningarna i denna riktning. Enligt vår mening behöver detta kompletteras med vissa nyanseringar eftersom det är svårt att bortse från det faktum att man i många föreningar, genom medvetna val och beslut, tycks acceptera och agera i likhet med detta tryck. Något som också gör dessa föreningar mer aktivt delaktiga i skapandet av de förändringar som sker inom idrottsrörelsen.

En central aspekt för idrottsföreningars beslut om avgiftsnivåer är den förenings-tradition de alla bygger på. Traditionen för med sig att avgifterna för att utöva idrott i föreningsregi kan hållas på en relativt låg nivå. Dels möjliggörs detta tack vare statliga och kommunala bidrag baserade på antalet utövare och subventionerade lokalhyror, dels genom de omfattande ideella insatser idrottsföreningarnas breddverksamhet ytterst föds av. Sett mot detta är det både relevant och intres-

¹³⁶ Se t.ex. Weisbrod, B. A. (Red.) (1998); Eikenberry m.fl. (2004); Wijkström m.fl. (2006); Hvenmark, J. (2013); Fyrberg Yngfalk m.fl. (2014).

¹³⁷ Se t.ex. Peterson (2002); Norberg m.fl. (2008); Stenling, C. m.fl. (2009); Hvenmark m.fl. (2014). Wirén Åkesson, J. (2014).

sant att ställa frågan: Vad egentligen händer när förändrade yttre omständigheter påverkar idrottsföreningarnas förutsättningar att hålla avgiftsnivåer låga och på så vis erbjuda alla, eller så många som möjligt, ett tillfälle att utöva idrott?

Ett möjligt svar på den frågan återfinns i vårt material i samband med resone-
mang om att utan medlemmar och/eller ideellt engagerade individer, riskerar
föreningslivet som vi känner det att urholkas. För att förstå vad det faktiskt
betyder måste vi dock först återvända till de värden som tillskrivs föreningslivet
både i materialet i denna studie och i tidigare forskning. I denna förenings-
tradition, eller i själva idén om ideella föreningar, som nämnts och diskuterats i
denna rapport utgör ideal som öppenhet, demokrati, medlemsinflytande och
ideellt arbete centrala värden. Men öppenheten, det vill säga att alla är välkomna i
föreningslivet, kan dock tolkas som en villkorad sådan.¹³⁸ En möjlig konsekvens av
att yttre omständigheter förändras, vilket i sig potentiellt ändrar idrottsförening-
arnas förutsättningar att kunna hålla kostnadsnivåerna låga, är att avgifterna för
barn- och ungdomsidrotten höjs till den grad att föreningslivets öppenhet
villkoras av människors ekonomiska resurser.

Å ena sidan kan man från de svar vi fått i vår studie anta att man i dagens svenska
idrottsrörelse mer generellt fortsatt lever på sin idealitet. Å andra sidan lyfter flera
av intervjupersonerna frågan om inte föreningarna gjorts mer och mer beroende
av avlönade anställda. I och med detta öppnar våra svar för ett potentiellt proble-
matiserande av både vissa aspekter i genomförda befolkningsstudier om ideellt
engagemang i Sverige och Riksidrottsförbundets egna siffror som anger att idrotts-
rörelsen ännu till stor del bygger på ideellt arbete.¹³⁹ I relation till detta är det även
intressant att ställa frågan hur det egentligen ligger till med graden av anställd
personal inom svenska idrottsföreningar i dag. Vi kan i både tidigare forskning
och i vårt eget material, åtminstone rörande breddidrotten för barn och
ungdomar, inte finna något stöd för att de ideella insatserna inom den svenska
idrottsrörelsen på något sätt skulle minska. Snarare är situationen den omvända,
och vi kan i vår studie bara bekräfta de ideella insatsernas betydelse för idrotts-
föreningarna, inte minst vad gäller människors insatser som ledare/tränare och i
styrelser. Samtidigt anger flera, till och med de flesta intervjupersoner i denna
rapport att de till viss del arvoderar sina ideella ledare. Även om arvodet i fråga är
förhållandevis lågt så menar man att fler och fler människor i dag kräver det för

¹³⁸ Se t.ex. Wijkström och Lundström, (2002); Hvenmark, (2008); Einarsson, T, (2012).

¹³⁹ Svedberg m.fl. (2010); Riksidrottsförbundet (2013).

att ställa upp som ledare. Detta kan i sin tur sättas i relation till den forskning som visar på en professionaliseringstrend inom många ideella organisationer både i Sverige och utomlands.¹⁴⁰ En möjlig nyansering av vårt resultat skulle alltså kunna vara att idrottsrörelsen i större omfattning än tidigare konstaterat genomgår en professionaliseringsutveckling även inom breddidrotten.¹⁴¹

En annan aspekt av vad som potentiellt sker om människor inte längre är medlemmar eller ideellt engagerade i idrottsföreningar kan relateras till en vanligt förekommande föreställning om föreningslivet som en demokratiskola där medborgare, via medlemskapet, så att säga lär sig demokrati. Något som i sin tur antas borga för en hög grad av tillit i samhället.¹⁴² Att man i en del idrottsföreningar nu väljer att förhålla sig till sina medlemmar som vore de kunder samtidigt som man på olika sätt anpassar sig till ett yttre tryck och därigenom exempelvis erbjuder kommersialiserade inslag i verksamheten är något som i förlängningen skulle kunna föra med sig en förändrad och eventuellt förtunnad relation mellan idrottsföreningar och individer, på så sätt att idrott blir till en tjänst man köper utan motkrav på ett formellt medlemskap eller ideellt engagemang i den förening som tillhandahåller tjänsten.¹⁴³ I det sammanhanget kan man också fråga sig hur en sådan utveckling i förlängningen kan komma att påverka idrottsföreningars roll i samhället framöver.

¹⁴⁰ Se t.ex. Chartrand (2004); Wijkström m.fl. , (2006); Hwang m.fl. (2009).

¹⁴¹ Jfr Peterson, (2002).

¹⁴² Se t.ex. Putnam, (2002); Amnå, E. (2008). *Jourhavande medborgare: samhällsengagemang i en folkrörelsestat*.

¹⁴³ Skocpol, (2003); Eikenberry m.fl. (2004); Eikenberry (2009); Einarsson m.fl. (2012).

Referenser

Tryckta källor

- Amnå, E. (2008). *Jourhavande medborgare: samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. (4th ed.) Oxford: Oxford University Press.
- Einarsson, T. (2008). *Medlemskapet i den svenska idrottsrörelsen: En studie av medlemmar i fyra idrottsföreningar*. Stockholm: Economic Research Institute (EFI).
- Einarsson, T. (2012). *Membership and Organizational Governance*. Dissertation. Stockholm: Handelshögskolan .
- Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2012). "Efter medlemskapet? Engagemang och föreningsliv för en ny tid". I *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Essen, J. V. (2008). *Om det ideella arbetets betydelse: En studie om människors livsåskådningar*. Dissertation. Uppsala: Uppsala universitet.
- Essen, J. V. (2010). *Det svenska civilsamhället: en introduktion*. Stockholm: Forum för frivilligt socialt arbete.
- Fyrberg Yngfalk, A. (2014). "Idrottssponsring och etik". I *gråzonen: En antologi om idrottens etiska utmaningar*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering Membership: A Study of Individual Members' Formal Affiliation with Democratically Governed Federations*. Stockholm: Handelshögskolan.
- Hvenmark, J. (2010). "Members as Democratic Owners and Profitable Customers: On Changing Perceptions of Membership and the Commercialization of Civil Society Organizations". M. Freise, M. Pyykkönen & E. Vaidelyté (Red.), *A Panacea for all Seasons? Civil Society and Governance in Europe*. Baden-Baden: Nomos.

Hvenmark, J. (2012). *Är idrott nyttigt: En antologi om idrott och samhällsnytta*. (1:a uppl.) Stockholm: SISU idrottsböcker.

Hvenmark, J. & Segnestam Larsson, O. (2014). "Föreningsprat hit och businesstak dit". I *I gråzonen: En antologi om idrottens etiska utmaningar*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913 -1970*. Dissertation. Stockholms Universitet.

Norberg, J. R. & Redelius, K. (2012). Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet? I *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel..*

Papakostas, A. (2012). "De medlemslösa organisationernas tidevarv". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: en antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Skocpol, T. (2003). *Diminished Democracy: From Membership to Management in American Civic Life*. Norman: University of Oklahoma Press.

Svedberg, L., Jegermalm, M. & von Essen, J. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet*. Rapport till Regeringskansliet. Ersta Sköndal högskola arbetsrapportserie nr. 68.

Weisbrod, B. A. (Red.). (1998). *To Profit or Not to Profit: The Commercial Transformation of the Nonprofit Sector*. New York, NY: Cambridge University Press.

Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn: organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober.

Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006). *Från nationalstat till näringsliv: Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet (EFI), Handelshögskolan i Stockholm.

Wirén Åkesson, J. (2014). *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och arbetsmarknad*. Dissertation. Malmö: Malmö högskola. Malmö.

Elektroniska källor

Eikenberry, A. M. & Kluver, J. D. (2004). "The Marketization of the Nonprofit Sector: Civil Society at Risk?". I *Public Administration Review*, 64, (2).

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6210.2004.00355.x/pdf>.
(Hämtad 30 januari 2015).

Fyrberg Yngfalk, A. & Hvenmark, J. (2014). "Vad händer med civilsamhället när staten gör som marknaden? Om marknadisering, myndigheter och ideella organisationer". Stockholm: Riksidrottsförbundet.

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_54203/cf_394/VadH-nder_FoU4.PDF
(Hämtad 12 mars 2015).

Hvenmark, J. (2013). "Business as usual? On managerialization and the adoption of the Balanced Scorecard in a democratically governed civil society organization". I *Administrative Theory & Praxis*, 35(2).

<http://dx.doi.org/10.2753/ATP1084-1806350203> (Hämtad 30 januari 2015).

Peterson, T. (2002). En allt allvarligare lek: Om idrottsrörelsens partiella kommersialisering 1967–2002. I *Ett idrottssekel: Riksidrottsförbundet 1903–2003*.

http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/10865/TP_En_allt_allvarligare_lek.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Hämtad 12 mars 2015).

Riksidrottsförbundet. (2009). *Idrotten Vill: Idrottsrörelsen idéprogram*.
http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_32925/cf_394/IdrottenVill_2009_Webbversion.pdf. (Hämtad 4 december 2014).

Riksidrottsförbundet. (2012). *Om ideella ledare i barn- och ungdomsidrotten och idrottsledarskapets sociala dimensioner*.

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_29191/cf_394/Om_ideella_ledare_vonEssen.PDF. (Hämtad 15 december 2014).

Riksidrottsförbundet (2013). *Regionala idrottsanläggningar: Kartläggning och förslag till prioriteringar i Stockholms län.*

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_36176/cf_394/Forskningsrapporten_anlaggningar_2013.PDF. (Hämtad 15 december 2014).

Riksidrottsförbundet. (2013). *Idrotten i siffror 2013.*

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_48735/cf_394/2013_-_Idrotten_i_siffror_-_RF.PDF. (Hämtad 14 januari 2015).

Statistiska centralbyrån (2014). *SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF/SILC) 2012–2013.*

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Levnadsforhallanden/Undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ULFSILC/12202/12209/ULFSILC-2010-/Medborgerliga-aktiviteter/362587/. (Hämtad 5 december 2014).

Stenling, C. & Fahlén, J. (2009). "The Order of Logics in Swedish Sport – Feeding the Hungry Beast of Result Orientation and Commercialization". I *European Journal for Sport and Society* 2009, 6 (2).

http://www.ejss.ch/PDF-Dateien/ejss2009_Vol6_Issue2_Stenling-Fahlen_The%20order%20of%20logics%20in%20Swedish%20sport-feeding%20the%20hungry%20beats%20of%20result%20orientation%20and%20commercialization.pdf. (Hämtad 15 december 2014).

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.*

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. (Hämtad 14 januari 2015).